Na Faˈarongoˈa Leˈa Neˈe Sa Matthew Nia Keresia

Sa Matthew ta ngwae ana akwala ma ro ngwae fafarongo ba sa Jesus ki. Sa Matthew keresia buka neˈe fuana fuuˈi ngwae nia ˈi Jiu. ˈIta ana kaidaˈi na profet ki saena Fau Alangaˈinga ˈUa, kira alaˈa sulia God ke baˈa kwatea maˈi taˈi ngwae faˈamauri neˈe kira saea ˈania na Christ nama na Mesaea. Na Jiu ki kira kwaimaˈa kwali naˈa ana niaˈa. Sui bore ˈana ka ˈunaˈeri, kaidaˈi sa Jesus dao naˈa maˈi kira manata ˈuri, “Nia noaˈa laˈu na Christ neˈeri. Nia noaˈa laˈu na Mesaea.” Na Farasi ki, ma na Sadusi ki, ma na gwaungaˈi ngwae Jiu ki, kira ˈaila ˈani sa Jesus. Na ngwae Jiu ki fia fasi na Christ ke dao ˈani ngasingasiˈanga doe, ma ka tatalafaˈa fafia ngwae ki taˈifau. Kira kasi fia nia totolia fuana na Christ ka mae ana ˈai rara folo. ˈIu sa Matthew keresia buka neˈe fuana ˈafilada ˈiri kika lia saiana neˈe sa Jesus na Christ mamana, ma nia tatalafaˈa mamana kira. Kaidaˈi ˈoro sa Matthew nia faˈataˈinia alaˈanga saena Kerekereˈa Abu neˈe kira alaˈa sulia na Christ. Ma nia ka faˈataˈinia neˈe alaˈanga ki niˈi dao mamana, kaidaˈi sa Jesus dao maˈi ka tua saena magalia.

Na ru talingaˈi ki saena buka neˈe:

Futalana maˈi sa Jesus & 1:1—2:23

ˈI naˈona neˈe sa Jesus tatabula na raoˈa nia & 3:1—4:11

Sa Jesus talaˈae ana raoˈa nia ˈi Galili & 4:12—

18:35
Sa Jesus talaˈae ana raoˈa nia ˈi Judea & 19:1—20:34
Na asoa ˈisiˈisi ki sa Jesus nia tua ˈi Jerusalem & 21:1—25:64
Sa Jesus mae ma ka mauri laˈu & 26:1—28:20

Isufutaˈanga sulia sa Jesus na Christ (Luke 3:23-38)

1 Isufutaˈanga sulia sa Jesus na Christ. Nia futa
maˈi ana sa David na ngwae tatalafaˈa neˈe nia
futa maˈi ana kwalafa sa Abraham.
2 Ma na isufutaˈanga neˈe, nia talaˈae maˈi ana
sa Abraham.
Na ngela sa Abraham neˈe sa Aesak,
sa Aesak alua sa Jakob,
ma sa Jakob ka alua sa Juda faˈinia ngwaefuta
nia ki.
3 Ma na ngela sa Juda ki neˈe sa Peres faˈinia sa
Sera. (Teˈa kera satana ˈi Tama.)
Ma na ngela sa Peres neˈe sa Hesron,
sa Hesron neˈe alua sa Ram.
4 Sa Ram ka alua sa Aminadab,
sa Aminadab ka alua sa Nason,
sa Nason ka alua sa Salmon.
5 Sa Salmon ka alua sa Boas, ma teˈa nia satana
ˈi Rahab.
Sa Boas ka alua sa Obed, ma teˈa nia satana ˈi
Rut.
Sa Obed ka alua sa Jesi.
6 Sa Jesi neˈe alua sa David na ngwae tatalafaˈa
Israel.
Sa David ka alua sa Solomon, ma teˈa nia neˈe
ˈuruna sa Iuraea.
7 Sa Solomon ka alua sa Rihoboam,

sa Rihoboam ka alua sa Abaeja,
sa Abaeja ka alua sa Asa.
8 Sa Asa ka alua sa Jehosafat,
sa Jehosafat ka alua sa Joram,
sa Joram ka alua sa Iusaea.
9 Sa Iusaea ka alua sa Jotam,
sa Jotam ka alua sa Ehas,
sa Ehas ka alua sa Hesikaea.
10 Sa Hesikaea ka alua sa Manase,
sa Manase ka alua sa Emon,
sa Emon ka alua sa Josaea.
11 Sa Josaea ka alua sa Jekonaea faˈinia na ai burina ki.
Kira futa ka sui mala na malimae kira ki ka fiˈi ngalia ngwae ˈi Israel ki ˈuana fanoa ˈaˈana ˈi Babilon.
12 ˈI buri ana na malimae kira ki ka ngalia ngwae ˈi Israel ki ˈuana ˈi Babilon,
sa Jekonaea ka fiˈi alua sa Sialtiel.
Ma sa Sialtiel ka alua sa Serababel.
13 Sa Serababel ka alua sa Abaeud,
sa Abaeud ka alua sa Elaeakim,
sa Elaeakim ka alua sa Aso.
14 Sa Aso ka alua sa Sadok,
sa Sadok ka alua sa Akim,
sa Akim ka alua sa Eliud.
15 Sa Eliud ka alua sa Elaesa,
sa Elaesa ka alua sa Matan,
sa Matan ka alua sa Jakob.
16 Sa Jakob ka alua sa Josef araˈi ˈi Mary teˈa sa Jesus neˈe kira saea logo ˈani na Christ, osiˈana niaˈa neˈe na ngwae God nia filia fuana tatalafaˈa ˈanga.

17 Ma talaˈae maˈi ana sa Abraham leleka ka
dao ana sa David na ngwae tatalafaˈa, akwala
ma fai unitaˈi ngwae. Sui ka talaˈae maˈi ana sa
David na ngwae tatalafaˈa leleka maˈi ka dao ana
kaidaˈi ba malimae kira ki ngalia ngwae ˈi Israel
ki ˈuana ˈi Babilon, taˈi akwala ma fai unitaˈi
ngwae. Ma ka talaˈae ana kaidaˈi ngwae Israel ki
kira leka ˈuana ˈi Babilon leleka maˈi ka dao ana
kaidaˈi sa Jesus na Christ nia futa, taˈi akwala ma
fai unitaˈi ngwae laˈu.

Na futalana maˈi sa Jesus na Christ (Luke 2:1-7)

18 Na futalana maˈi sa Jesus na Christ nia ˈuri:
Kaidaˈi kira alu fafia ˈi Mary na teˈa sa Jesus
fuana sa Josef, ma noaˈa kera kasi tua fiku ˈua, ˈi
Mary ka saiana nia kulufaˈa naˈa sulia na Anoˈi
ru Abu.
19 Ma sa Josef, na ngwae neˈe kira alu fafia
fuana, nia ka manata ˈuana ka ilangaˈinia,
osiˈana niaˈa na ngwae saga. Bore ma nia ˈaila
ˈani faˈaˈekelana ˈi maana ngwae ki, ma ka
manata ˈuana ka ilangaˈi ago ana.
20 Bore ma kaidaˈi nia ka manata goˈo ˈana ˈua
sulia na ru neˈeri ki, na ˈainsel God ka faˈataˈi
fuana ˈi saena maliu boleˈa ka ˈuri, “Josef ˈae,
ˈaeˈo ngwae ana kwalafa sa David, ˈoe kosi
maˈu ˈani korelana ˈi Mary fuana na ˈafe ˈoe.
Duˈungana nia kulufaˈa lala sulia na Anoˈi ru
Abu.
21 Ma nia ke baˈa faˈafuta taˈi ngela ngwane,
ma ˈoke saea ˈani sa Jesus (neˈe fadalana
‘Faˈamauri’), sulia nia ke baˈa faˈamauria na
ngwae nia ki faˈasia na abula taˈangaˈa kira ki.”

22 Ma na ru neˈe ki ka fuli fasi ˈiri ka
faˈamamana ru ba God nia faˈarongo maˈi ˈani,
ana kaidaˈi ba profet nia fata ˈuri,
23 “Taˈi sariˈi abugani ke baˈa ina ma ka
faˈafuta taˈi ngela ngwane, ma kira ke saea ˈani
sa Emanuel.”✡ Ma fadalana sata neˈeri: “God nia
tua faˈi kia.”
24 Ma kaidaˈi sa Josef ada naˈa, nia ka sasi naˈa
sulia ru neˈeri ki neˈe ˈainsel God saeˈe fuana.
Ma nia ka korea naˈa ˈi Mary.
25 Bore ma noaˈa kera ˈiri tua fiku ˈua leleka
ka dao ana kaidaˈi ˈi Mary nia faˈafuta na ngela
ngwane. Ma sa Josef ka faˈasata ˈani sa Jesus.

2

Na ngwae neˈe kira saiana na bulubulu ki

1 Ana kaidaˈi neˈe sa Herod tatalafaˈa naˈa, sa
Jesus nia futa ˈi Betlehem, na fanoa ˈi saena na
abaˈi kula ˈi Judea. Ma noaˈa kasi tau goˈo ˈi buri
ˈana, ti ngwae faˈasia ˈi fanelana sina neˈe kira
saiana na bulubulu ki, kira ka dao maˈi ˈi saena
na fanoa doe ˈi Jerusalem.
2 Ma kira ka saefiloa ngwae ki ma kika ˈuri,
“ˈUri ma na ngela ba ke baˈa tatalafaˈa fuana
Jiu ki, nia futa ˈi faˈi? Kami saiana nia futa
ˈi neˈe, osiˈana kaidaˈi kaimili tua ˈua maˈi ˈi
fanelana sina, kami lisia naˈa faˈi bulubulu neˈe
faˈataˈinia futalana maˈi, ma kami ka leka maˈi
ˈiri mika bobo uruuru, ma mika faˈa aofia.”
3 Ma na manatana sa Herod na ngwae tata-
lafaˈa nia manata ˈabera liu kaidaˈi nia rongo

✡ **1:23** Aesea 7:14

sulia na ru neˈeri, ma na ngwae ˈi Jerusalem ki logo.
4 Ma nia ka ri ˈuana na fata abu doe ki, ma na ngwae faˈamanata ana taki ki, fuana kira ka fiku maˈi, ma nia ka saefilo ˈuri ada, “ˈUri ma ˈi faˈi neˈe na Christ baera ke baˈa futa maˈi ana?”
5 Ma kira olisia kira ka fata ˈuri, “ˈI Betlehem ba, na fanoa saena abaˈi kula ˈi Judea. Osiˈana na kerekereˈa profet ba fata ˈuri,
6 ‘Betlehem ˈae, na fanoa saena abaˈi kula ˈi Judea, noaˈa ˈoe kosi tiˈitiˈi ˈi safitana fanoa ˈinotoˈa ki ˈi Judea, osiˈana taˈi ngwae ˈinotoˈa ke baˈa leka maˈi faˈasi ˈoe, fasi ˈiri ke talaˈia na ngwae nau ki ˈi Israel.’ ”✡

7 Ma sa Herod ka ri ago maˈi ˈuana na ngwae neˈe dao maˈi ki faˈasia fanelana sina fuana alaˈanga agoˈa, ˈiri nia ke dao toˈona kaidaˈi tae neˈe kira eta lisia na faˈi bulubulu baera.
8 Ma nia ka baˈe kira kwau ˈuana ˈi Betlehem, ka fata ˈuri, “Muke leka, muka lulu ngangata ˈuana na ngela neˈeri. Ma diˈia kamu ka dao toˈona, muke faˈarongo nau maˈi, fasi ˈiri nauˈa bore nau kui leka fuana faˈa aofialana.”
9-10 Ma ˈi buri ˈana sa Herod nia fata ˈunaˈeri ka sui, kira ka leka naˈa ˈada. Ma ana kaidaˈi kira dao naˈa kwau sulia na tala, kira ka lisia laˈu faˈi bulubulu ba kira eta lilisia logo maˈi ˈi fanelana sina. Kira ka saeleˈa liu ana kaidaˈi kira lisia laˈu. Ma faˈi bulubulu neˈeri ka etaeta ˈi naˈo ada leleka ka daudau bolo faˈinia na kula ba sa Jesus nia teo ana.

✡ **2:6** Maeka 5:2

11 Kira ruˈu ˈi luma, ma kira ka lisia na ngela
faˈinia teˈa nia ˈi Mary. Kira ka bobo uruuru kika
faˈa aofia na ngela neˈeri, ma kira ka ˈifingia na
ngwaˈi kira ki, ma kira ka kwatea naˈa kwateˈa
liulani doe ki fuana: gol, ma na ru neˈe sasuna
moko leˈa, ma na ngwaingwai moko leˈa ki.*
12 Sui kira ka oli naˈa ˈada sulia ta tala
matamata ˈuana fanoa kira, osiˈana God nia lui
totongaˈi ada saena maliu boleˈa, ma ka saea
noaˈa kira kasi oli laˈu siana sa Herod.

Na tafiˈa ˈuana ˈi Ejipt

13 Ma ˈi buri ˈana na ngwae neˈeri ki kira oli
naˈa ˈada ˈuana fanoa kira, na ˈainsel God ka
faˈataˈi fuana sa Josef ˈi saena na maliu boleˈa,
ma ka fata ˈuri, “Josef ˈae, ˈoke tataˈe, ko ngalia
na ngela neˈe faˈinia teˈa nia, muka tafi ˈuana
ˈi Ejipt, ma kamu ka tua maˈi ˈi neˈeri leleka ka
dao ana kaidaˈi nau kui saea muke oli laˈu maˈi.
Osiˈana sa Herod nia lulu ˈuana na ngela neˈe
fasi ˈiri ke saungia.”
14 Ma sa Josef ka tataˈe, ma ka ngalia na ngela
faˈinia teˈa nia ˈi Mary, ma kira ka leka saena
rodo neˈeri ˈuana maˈe fanoa ˈi Ejipt.
15 Ma kira tua ˈi neˈeri leleka sa Herod ka mae.
Ma na ru neˈeri ka faˈamamana naˈa tae ba God
saea fuana na profet ba keresia ka ˈuri, “Nau ku
ri maˈi ˈuana na ngela nau faˈasia ˈi Ejipt.”✡
16 Ma kaidaˈi sa Herod na ngwae tatalafaˈa
ka saiana neˈe ngwae neˈeri ki kira leka maˈi
faˈasia fanelana sina kira ˈosoa niaˈa, na liana ka

---

* **2:11** gold, incense, ma myrrh ✡ **2:15** Hosea 11:1

saetaˈa liu. Ma nia ka kwatea fatalana fuana ngwae fuani oro nia ki fasi ˈiri kike saungia taˈifau kaela ngela ngwane ki ˈi Betlehem ma ana maˈe fanoa kalikalia ki taˈifau. Nia falamaada ˈiri kike saungia kaela ngela ngwane neˈe noaˈa kasi dao ˈua ana ro faˈi ngaliˈa, diˈia na alaˈanga ba na ngwae baera ki sulia kaidaˈi ba faˈi bulubulu baera nia eta faˈataˈi ana.

17 ˈUnaˈeri na ngwae neˈe kira tua saena ˈi Betlehem, kira ka angi ˈuana ngela kira ki neˈe mae naˈa. Kira angi ˈunaˈeri, diˈia ba sa Jeremaea na profet nia saea naˈa maˈi ˈi naˈo,

18 “Kira rongoa lingaˈi angiˈa neˈeri leka maˈi
faˈasia na fanoa ˈi Rama neˈe lingaˈi
oˈomaeˈa doe.
ˈI Rachel ka angisia ngela tiˈitiˈi nia ki.
Kaidaˈi nia angi, noaˈa ta ngwae kasi gwaˈoa
niaˈa, sulia neˈe ngela nia ki kira mae
taˈifau.”✡

Na oliˈa maˈi faˈasia ˈi Ejipt

19 Ma ˈi buri ˈana sa Herod ka mae naˈa, na ˈainsel God ka faˈataˈi laˈu ˈi saena maliu boleˈa fuana sa Josef ˈi Ejipt,

20 ma ka fata ˈuri, “Josef ˈae, tataˈe, ˈoke ngalia naˈa ngela faˈinia teˈa nia ˈi Mary, muka oli naˈa ˈuana ˈi Israel, osiˈana ngwae ba kira sasi ˈuana saungilana na ngela neˈe, kira mae naˈa.”

21 Ma sa Josef ka tataˈe, ma ka ngalia naˈa ngela faˈinia teˈa nia ˈi Mary, ma kira ka oli naˈa ˈuana ˈi Israel.

✡ **2:18** Jeremaea 31:15

22 Bore ma kaidaˈi sa Josef nia rongoa sa Akilas
nia tatalafaˈa didifulia maˈa nia sa Herod ˈi
Judea, nia ka maˈu ˈani tuaˈa ˈi neˈeri. Ma
na ˈainsel ka saea laˈu fuana ˈi saena na maliu
boleˈa, fasi ˈiri kike leka ˈuana na abaˈi kula ˈi
Galili.
23 Nia neˈe kira ka tua ana fanoa ˈi Nasaret ˈi
saena abaˈi kula ˈi Galili. Ma ka faˈamamana
naˈa tae ba na profet ki kira alaˈa ˈuri ana, “Kira
ke baˈa saea ˈani na ngwae faˈasia ˈi Nasaret.”

3

Sa John saea ngwae ki kike sasi akaˈu fuana daoˈa toˈona na Christ
(Mark 1:1-8; Luke 3:1-18; John 1:19-28)

1 Ma bara faˈi ngali ˈi burina, kaidaˈi sa Jesus
nia ˈaˈana naˈa, sa John ngwae ni Siuabu ka dao
maˈi, ma ka etangia naˈa faˈamanataˈanga saena
na abaˈi kula kwasi ˈi Judea, ka fata ˈuri,
2 “Muke kakari alifaˈi faˈasia na abulaˈanga
taˈa kamu ki, sulia kaidaˈi neˈe God ke
gwaungaˈi fafia na ngwae nia ki karangi dao
naˈa.”
3 Sa John na ngwae ba na profet Aesea nia fata
maˈi sulia, ma ka ˈuri,
“Taˈi ngwae ka ri ˈi saena na abaˈi kula kwasi
neˈe noaˈa kasi bolo faˈinia ta ngwae ka
tua ana.
Ma nia ka ˈuri, ‘Na Aofia nia ke dao maˈi!
Muke faˈasaga na tala fuana!’ ”✡

4 Sa John ruˈufia na ifi ˈani ifuna kamel, ma
ka nikia na foˈosae nia ˈi liˈitana ana na ˈuˈuila

✡ **3:3** Aesea 40:3

buluka. Ma na fanga nia neˈe siko ki ma na
ngingidua kwasi.*
5 Ma na ngwae ˈoro ki kira ka leka maˈi siana
faˈasia na fanoa ba ˈi Jerusalem, ma na fanoa ki
taˈifau ˈi saena abaˈi kula ˈi Judea, ma faˈasia na
fanoa ki taˈifau karangia na kafo ˈi Jodan.
6 Ma kira ka fulangaˈinia taˈangaˈa kira ki, ma
nia ka siuabu kira ˈi saena kafo ˈi Jodan.
7 Ma kaidaˈi sa John ka lisia na ngwae ˈoro
ana Farasi ki ma na Sadusi ki kira leka logo maˈi
siana fasi ˈiri nia ka siuabu kira, nia ka fata ˈuri
fuada, “Kamu diˈia goˈo ˈamuˈa kaela baˈeko
tolo ki! Noaˈa nau ku ˈiri saea laˈu fuamuˈa
neˈe na siuabuˈanga ke faˈatafi kamu faˈasia na
kwaˈikwaˈinga God, sui bore ˈana noaˈa kamu
kasi kakari alifaˈi.
8 Muke sasia lala ru neˈe nia faˈataˈinia kamu
kakari alifaˈi naˈa faˈasia na abula taˈangaˈa
kamu ki.
9 Ma noaˈa kamu kasi manata ˈuri ˈi saena
liamuˈa, ‘Kamiˈa na ngwae neˈe kami futa naˈa
maˈi ana kwalafa sa Abraham. ˈAfitaˈi ta
kwaˈikwaˈinga faˈasia God ka dao amiˈa.’ Ma
nau ku sae saga ana fuamuˈa, nia talangwaraˈu
goˈo ˈana fuana God ka ngalia ti gwaˈi fau ana
fau neˈe ki, ma ka saungaˈinia ˈani kwalafa sa
Abraham ki!
10 Ana kaidaˈi neˈe, God sasi akaˈu naˈa ana
kwaˈikwaˈinga, diˈia ta ngwae ba nia dau ana
kwaˈikwaˈi, ma ka sasi akaˈu fuana na tufulana
ˈai ki. Ma na ˈai ki taˈifau neˈe noaˈa kasi fungu

---

* **3:4** Na toro ma na fanga neˈe nia talangwaraˈu fuana daoˈa toˈona saena abaˈi kula kwasi. Sa Elaeja na profet ruˈufia ifi neˈe. 2 Kings 1:8; Matthew 17:11-13.

ˈani ta fuaˈi ai leˈa ki, nia ke tufuda ma ka toˈosida ˈi saena mafula.
11 “Nau ku siuabu kamu ˈani kafo fasi ˈiri ka
faˈataˈinia neˈe kamu kakari alifaˈi naˈa faˈasia
na abulaˈanga taˈa kamu ki. Bore ma taˈi ngwae
neˈe ke leka maˈi buriku, nia ke baˈa siuabu
kamu ˈani na Anoˈi ru Abu ma na mafula. Ma
nia talingaˈi ka liufi nau, ma nau noaˈa naisi leˈa
ka bolo faˈinia naˈa ngalilana na taˈe butu nia ki.
12 Ma nia sasi akaˈu naˈa fuana mata-
langaˈilana ngwae ki taˈifau, ka diˈia ta ngwae
ba nia efoa na maga ru leˈa ki faˈasia na
taˈetaˈeru ki. Ma nia ka fikua na maga ru leˈa ki
ˈi saena luma ni goniruˈa. Ma nia ka doˈofia naˈa
taˈetaˈeru ki ˈi saena na mafula neˈe duˈaduˈa
kasi mae.”

Na siuabuˈanga sa Jesus
(Mark 1:9-11; Luke 3:21-22)

13 Ana kaidaˈi neˈeri, sa Jesus ka leka maˈi
faˈasia abaˈi kula ˈi Galili ˈuana kafo ˈi Jodan
siana sa John fasi ˈiri sa John ke siuabu nia.
14 Bore ma sa John ka ili ˈuana na rokisilana
na manatana sa Jesus, ka ˈuri, “Nia bolo faˈinia
ˈaeˈo neˈe ˈoke siuabu nau, ma ˈoko leka lala
maˈi siaku fuana nau kui siuabu ˈoe.”
15 Ma sa Jesus ka olisia ka fata ˈuri, “Sui bore
ˈana ka ˈunaˈeri, ˈoke sasi naˈa maˈi ˈamu ta ru
fuaku, osiˈana sasilana na ru neˈe, koro sasi naˈa
ru ki taˈifau neˈe God nia oga.” Ma sa John ka
ala naˈa fafia.
16 Ma ana kaidaˈi sa Jesus siuabu ka sui naˈa,
nia ka tataˈe maˈi faˈasia kafo. Ma ˈi langi ka ˈifi
fuana, ma nia ka lisia na Anoˈi ru Abu God ka
koso maˈi diˈia ta bola, ma ka toˈo ˈi fafona.

17 Ma taˈi lingalinga ˈi ru nia talo maˈi faˈasia
ˈi langi ma ka ˈuri, “Nia naˈa neˈe ngela mutaˈi
nau neˈe nau ku alafe liu ana, ma nau ku saeleˈa
liu faˈinia.”

4

Sa Saetan ilitoˈona sa Jesus
(Mark 1:12-13; Luke 4:1-13)

1 Ma ˈi buri ˈana na ru neˈe, na Anoˈi ru Abu
ka talaˈia sa Jesus ˈuana abaˈi kula kwasi fasi ˈiri
sa Saetan ke ilitoˈona.
2 Ma sa Jesus ka abu fanga sulia fai akwala faˈi
asoa ki, ma fai akwala faˈi rodo ki, ma nia ka
fiolo liu naˈa.
3 ˈUnaˈeri, sa Saetan ka leka maˈi siana, ka fata
ˈuri, “Osiˈana neˈe ˈaeˈo na Ngela God, ˈoke fata
fuana gwaˈi fau neˈe ki ˈiri ke alua ta beret.”
4 Ma sa Jesus ka olisia ka ˈuri, “Na Kerekereˈa
Abu ba saea, ‘Na ngwae noaˈa kasi mauri goˈo
ana fanga taˈifilia. Bore ma, nia mauri naˈa
ˈani alaˈanga ki taˈifau neˈe saka maˈi faˈasia
God.’ ”✡
5 Sui sa Saetan ka talaˈi laˈu sa Jesus ˈuana na
fanoa abu ˈi Jerusalem, ma nia ka faˈauua ana
taˈi kula neˈe nia raˈe liu ˈi langi, fafona na Luma
Abu God.
6 Ma ka fata ˈuri fuana, “Osiˈana ˈaeˈo na Ngela
God, ˈoke lofo toli ˈi ano faˈasia ˈi neˈe, sulia na
Kerekereˈa Abu ba fata ˈuri, ‘God ke kwatea maˈi
na ˈainsel nia ki fuamu, ma kike sakuˈu, fasi ˈiri
na ˈaemu bore kasi foto ana ta gwaˈi fau.’ ”✡

✡ **4:4** Diutronomi 8:4 ✡ **4:6** Sam 91:11

7 Ma sa Jesus ka olisia ka ˈuri, “Ma na
Kerekereˈa Abu ba fata logo ˈuri, ‘Noaˈa ˈoe kosi
ilitoˈona God ˈoe.’ ”✡
8 Sui sa Saetan ka talaˈia laˈu sa Jesus ˈuana
gwauna totoloa fane liu neˈeri, ma ka faˈataˈinia
na ˈinotoˈanga ki taˈifau ana magalia ma na
kwangaˈa kira ki fuana sa Jesus.
9 Ma sa Saetan ka fata ˈuri, “Na ru neˈe ki
taˈifau goˈo nau ku kwateda fuamu, diˈia ˈoko
bobo uruuru ˈi maana ˈaeku, ma ˈoko faˈa aofia
nau.”
10 Ma sa Jesus ka olisia ka ˈuri, “Saetan
ˈae, ˈoke leka tau kwau faˈasi nau! Sulia na
Kerekereˈa Abu ba saea, ‘Taˈifilia God ˈoe goˈo
neˈe ˈoke faˈa aofia, ma ˈoko rao fuana.’ ”✡
11 Sui ana kaidaˈi neˈeri, sa Saetan ka leka naˈa
faˈasia sa Jesus. Ma na ˈainsel ki kira ka leka
maˈi, ma kika kwaiˈafi naˈa ana niaˈa.

Sa Jesus etangia naˈa raoˈa nia
(Mark 1:14-15; Luke 4:14-15)

12 Kaidaˈi sa Jesus rongoa neˈe kira alua naˈa
sa John saena na luma ni lokafo, nia ka oli ˈuana
abaˈi kula ˈi Galili.
13 Ma nia kasi tua saena fanoa nia ˈi Nasaret.
Nia ka leka, ka tua lala ˈana ˈi Kapaneam, na
fanoa ˈi ninimana na ˈosi ˈi Galili, ana na abaˈi
kula ˈi Sebulun ma ˈi Naftali.
14 Nia sasi ˈunaˈeri fasi ˈiri ka faˈamamana na
fatalana profet Aesea ba ˈuri,
15 “Na fanoa ˈi Sebulun ma na fanoa ˈi Naftali,
kira tua saena abaˈi kula ˈi Galili, ma kira
tua sulia tala ˈuana ˈosi doe, ma ka tua

✡ **4:7** Diutronomi 6:16 ✡ **4:10** Diutronomi 6:13

ta'i bali ana kafo 'i Jodan, kula ne'e ngwae
noa'a la'u Jiu ki kira tua ana.
16 Na ngwae ne'eri ki, kira tua saena na
ma'erodo, kike ba'a lisia madako'anga
doe.
Ma sa tai fa'ida ne'e kira tua saena fanoa
rorodo'a ana mae'a ne'e, madako'anga ka
tala 'afi kira.”✡

17 'Ita ana kaida'i ne'eri, sa Jesus ka fa'arongo
'ani fa'arongo'a nia ka 'uri, “Muke kakari alifa'i
fa'asia na abula'anga ta'a kamu ki, sulia kaida'i
God ke gwaunga'i fafia ngwae nia ki nia dao
karangi kamu na'a!”

Sa Jesus laefia fai ngwae dee ki (Mark 1:16-20; Luke 5:1-11)

18 Ana kaida'i sa Jesus liu sulia na 'osi 'i Galili,
nia ka lisia sa Simon (ne'e nia saea logo 'ani
sa Peter) fa'inia sa Andrew na ngwaefuta nia.
Kero'a ro ngwae dee ki. Kero'a dee adaro'o 'ani
furai kera saena 'osi 'i Galili.
19 Ma sa Jesus ka fata 'uri fuadaro'o, “Moro
leka ma'i fa'inau, koro'o ro ngwae dee i'a ki,
bore ma nai ba'a fa'amanata koro'o 'ani ngali
ngwae'a ma'i fuaku.”
20 Ma kaida'i ne'eri nama go'o, kera ka fa'asia
na'a na furai kero'a ki, ma kera ka leka na'a
fa'inia.
21 Sui sa Jesus ka leka la'u kwau, ma ka lisia
la'u ta ro ngwae, sa James ma sa John na ro
ngela sa Sebedi ki. Kera tua adaro'o 'i saena na

✡ **4:16** Aesea 9:1, 2

gwaˈi baru faˈinia maˈa kera sa Sebedi, ma kira subungia furai kira ki. Sa Jesus ka saedaroˈo.
22 Ma ana kaidaˈi neˈeri goˈo, kera ka faˈasia naˈa adaroˈo na gwaˈi baru faˈinia na maˈa kera, ma kera ka leka naˈa faˈinia sa Jesus.

Sa Jesus leka kwailiu faˈinia raoˈa nia
(Luke 6:17-19)

23 Sa Jesus ka liufia naˈa fanoa ki ˈi saena abaˈi kula ˈi Galili, ma ka faˈamanata na ngwae ki saena na luma fuana foˈongaˈa Jiu ki. Ma nia ka faˈarongo ˈani na Faˈarongoˈa Leˈa sulia na Gwaungaˈi ˈanga God, ma ka gura na ngwae neˈe kira mataˈi ˈani mataˈinga matamata ki taˈifau neˈe saungida.
24 Ma na alaˈanga ki sulia sa Jesus ka talofia fanoa ki taˈifau ˈi saena abaˈi kula ˈi Siria. Ma ngwae ˈoro ki neˈe kira mataˈi ˈani mataˈinga matamata ˈoro ki, kira ka ngalida maˈi siana. Na ngwae neˈe nonida fii liu, ma ngwae neˈe anoˈi ru taˈa ki ka kwaiˈida, ma na ngwae neˈe baˈasi saungida ki, ma ngwae neˈe ˈaeda ka mae, kira leka maˈi siana. Ma sa Jesus ka gurada taˈifau.
25 Ma na ngwae ˈoro liu ki logo, kira ka leka sulia sa Jesus ana kaidaˈi neˈeri. Ngwae faˈasia abaˈi kula ˈi Galili, ma fanoa ˈi Jerusalem, ma ti fanoa laˈu saena abaˈi kula ˈi Judea, ma ana abaˈi kula ˈi Dekapolis, ma faˈasia na bali kafo ˈi Jodan raˈe lana sina.

5

Na faˈamanataˈanga sa Jesus
(Luke 6:20-23)

1 Ma ana kaidaˈi neˈe sa Jesus nia lisia naˈa
fikuˈa doe neˈeri, nia ka raˈe ˈi gwauna na kula
neˈe taˈi fane, ma ka tua ˈi ano. Ma na fafarongo
nia ki kira ka fiku kalia,
2 ma nia ka talaˈae naˈa ana faˈamanatalada,
ka ˈuri,

3 “Saesaeleˈanga fuada ngwae neˈe kira saiana
kira dalaˈa ˈi maana God, osiˈana neˈe kira
ka toˈo naˈa ana ru leˈa ki, kaidaˈi God ka
gwaungaˈi fafi kira.

4 Saesaeleˈanga fuada ngwae neˈe kira
kwaimanatai ki, osiˈana God ke baˈa
gwaleda.

5 Saesaeleˈanga fuada ngwae neˈe kira faˈatiˈitiˈi
kira talada ki, osiˈana God ke baˈa kwatea
na magalia neˈe fuada.

6 Saesaeleˈanga fuada ngwae neˈe kira oga liua
sasilana ru ˈoloˈolo ki, osiˈana God ke baˈa
faˈatolia maurilada.

7 Saesaeleˈanga fuada ngwae neˈe manatada ofia
ngwae matamata ki, osiˈana God ke baˈa
ofida logo.

8 Saesaeleˈanga fuada ngwae neˈe liada sakadola
fuana God, osiˈana kira ke baˈa lisia God.

9 Saesaeleˈanga fuada ngwae neˈe kira rao fuana
na aroaroˈa ˈi safitana ngwae ki, osiˈana
God ke baˈa sae kira ˈani na ngela nia ki.

10 Saesaeleˈanga fuada ngwae neˈe kira
faˈakaisida duˈungana sasilana ru saga
ki, osiˈana neˈe kira toˈo naˈa ana ru leˈa
ki, kaidaˈi God ka gwaungaˈi fafi kira.

11 “Saesaeleˈanga fuamuˈa kaidaˈi neˈe ngwae
ki kira ka fata buri amuˈa, ma kira ka faˈakaisi
kamu, ma kira ka saea ru taˈa ˈoro ki amuˈa
osiˈana kamuˈa naˈa neˈe fafarongo nau ki.
12 Nau ku saea ru neˈeri osiˈana kike baˈa sasia
logo ru taˈa ki fuamuˈa neˈe ngwae ki kira sasi
ana profet ki maˈi ˈi naˈo. Muke saeleˈa amuˈa,
osiˈana God ke baˈa kwatea kwaiaraˈanga doe
neˈe nia gonia fuamuˈa ˈi langi.”

Fiki asi faˈinia na unu
(Mark 9:50; Luke 14:34-35)

13 Sa Jesus inaˈu ana fatalana ka ˈuri, “Na fiki
asi neˈe faˈaleˈa na fanga fuamuˈa. Ma kamu
logo muke diˈia na fiki asi fuana faˈaleˈalana na
ngwae ki taˈifau. Bore ma diˈia neˈe asilalana
nia leka faˈasia, nia ˈafitaˈi liu ˈoko faˈa asila
laˈu. Ma noaˈa kasi leˈa naˈa fuana sasilana
laˈu ˈani ta ru, ma nia leˈa fuana muke ˈui naˈa
amuˈa ˈani ˈi maa, fasi ˈiri na ngwae ki kike uria
naˈa ˈada.
14 “Kaumulu diˈia logo na faˈi unu fuana na
ngwae ki taˈifau saena magalia. Na luma neˈe
kira saungaˈinia ˈi gwauna faˈi ua nia ˈafitaˈi ka
ago.
15 Ma noaˈa ta ngwae kasi faˈaduˈa na faˈi unu,
sui ka alua ˈana ˈi olofana na dako. Kaidaˈi
nia faˈaduˈa faˈi unu ka sui mala, nia ka ngalia,
ka dauraˈinia ana kula ˈi langi, fasi ˈiri ka rara
fuana na ngwae ki taˈifau ˈi saena na luma.
16 Ma ka ˈunaˈeri logo, na faˈi unu kamu ka
sina kwau ˈi naˈo ana ngwae ki taˈifau, fasi ˈiri
ana kaidaˈi kira lisia na ru leˈa neˈe kamu sasiˈi

ki, kika fiˈi baˈatafea na Maˈa kamu neˈe nia tua maˈi ˈi langi.

Faˈamanataˈanga sulia taki sa Moses

17 “Noaˈa kamu kasi fia fasi nau ku leka maˈi
fuana na faˈasuilana na taki sa Moses ki ma na
faˈamanataˈanga na profet ki. Nau kusi leka
laˈu maˈi fuana na faˈasuilada, bore ma nau
ku leka lala maˈi fuana na faˈa aliˈafulana na
faˈamanataˈanga kira ki.
18 Nau ku saea ru mamana fuamuˈa, ana
kaidaˈi neˈe ˈi langi ma na magalia kira teo ˈua,
noaˈa ta ru tiˈitiˈi ana na taki ki kasi sui leleka
ka dao ana ta kaidaˈi neˈe ru ki taˈifau ana na
taki ki ke dao mamana.
19 Nia neˈe, sa tai bore ˈana neˈe noaˈa kasi
roˈosulia ta taki tiˈitiˈi, ma ka faˈamanata ti
ngwae fuana ˈaila ˈanga ana ta taki tiˈitiˈi logo,
God ke baˈa alu nia ka ˈisiˈisi ana na ˈInotoˈanga
nia. Bore ma sa tai neˈe ka roˈosulia na taki ki
ma ka faˈamanata ti ngwae fuana roˈosulilana
diˈia niaˈa, God ke baˈa alu nia ke ˈaˈana ˈi saena
na ˈInotoˈanga nia.
20 Nau ku saea fuamuˈa, diˈia noaˈa kamu kasi
sasi leˈa ka liufia na ngwae faˈamanata ana taki
ki, ma na Farasi ki ana sasiˈa sulia ru neˈe God
nia oga, nia ˈafitaˈi liu muke tua faˈinia ngwae
neˈe God ke gwaungaˈi fafida ki.

Faˈamanataˈanga sulia saetaˈanga

21 “Kaumulu rongoa taˈifau naˈa na fataˈa
totongaˈi neˈe kira saea fuana koˈo bora kia ki
ˈi naˈo ba ˈuri, ‘Noaˈa ˈoe kosi sau ngwae. Diˈia

sa tai bore ˈana neˈe ka sau ngwae, kike baˈa
ngali nia ˈi naˈona na ngwae kwaigiosi ki.’✡
22 Bore ma kaidaˈi neˈe, nau ku saea fuamuˈa,
sa tai neˈe ka saetaˈa fuana na ngwaefuta nia,
kike baˈa ngali nia ˈi naˈona na ngwae ni
kwaigiosi ki. Ma sa tai neˈe ka saea fuana na
ngwaefuta nia, ‘ˈAeˈo na ru ˈoˈo goˈo ˈana,’ kike
baˈa ngalia ˈi naˈona na ngwae ni kwaigiosi ki.
Ma sa tai neˈe ka saea na ngwaefuta nia ˈani, ‘Na
ru boleboleˈa,’ nia ke baˈa leka saena tala ˈuana
na mafula neˈe duˈaduˈa noaˈa kasi mae.
23 Ta neˈe, diˈia ˈoko sasi akaˈu naˈa ana kwai
suˈusiˈanga ˈoe fuana God fafona na fuli fuˈa,
ma ˈoko manata toˈona noaˈa kasi madako ˈua
ˈi safitamuroˈo toˈolamu sulia na roraˈa ˈoe,
24 ˈoke faˈasia basi kwai suˈusiˈa ˈoe ˈi maana
fuli fuˈa, sui ˈoko oli, ma ˈoko fata kwaima basi
faˈinia. Sui ˈi buri, ˈoko oli maˈi, ma ko fiˈi kwate
na kwai suˈusiˈanga ˈoe fuana God.
25 “Ma diˈia ta ngwae ka ngali ˈoe fuana kwai
matalangaˈinga, ˈoko fata kwaima basi faˈinia,
kaidaˈi noaˈa koroˈo kasi dao ˈua. Si diˈia koroˈo
dao naˈa, nia ke baˈa kwate ˈoe naˈa fuana
na ngwae kwaigiosi, ma ˈi buri ˈana nia ka
matalangaˈi ˈoe, nia ka fiˈi kwate ˈoe laˈu fuana
ngwae firi ngwae ki, ma na ngwae firi ngwae ki
ka fiˈi alu ˈoe laˈu saena lokafo.
26 Nau ku saea fuamu, diˈia nia ˈunaˈeri, nia
ˈafitaˈi ˈoko ruˈu faˈasia na lokafo leleka ˈoko
kwatea nama na mani ˈisi ˈoe neˈe nia bolo
faˈinia kwaˈikwaˈinga ˈoe.

Faˈamanataˈanga sulia araˈinga

✡ **5:21** Eksodas 20:13; Diutronomi 5:17

27 “Kamu rongoa taˈifau naˈa na fataˈa to-
tongaˈi ki kira saea, ‘Noaˈa ˈoe kosi kakabara.’✡
28 Ma kaidaˈi neˈe, nau ku saea fuamuˈa, sa tai
bore ˈana neˈe bubungia ta kini ˈani lia ˈi ngwae
ni kakabaraˈanga, nia kakabara ka sui naˈa ˈani
liana.
29 Nia neˈe, diˈia ˈoko oga ˈoke fulia ta ru taˈa
ˈani bali maa ˈoloˈolo ˈoe, ˈoko lafua, ma ˈoko
ˈui ˈania faˈasi ˈoe. Nia taˈi leˈa goˈo ˈana fuamu
diˈia ˈoko ˈui ˈania ta bali ana na nonimu, ˈasu
ˈubani God ka fiˈi ˈui ˈania na nonimu taˈifau ˈi
saena na mafula ana kula ni maeˈa.
30 Ma diˈia ˈoko oga ˈoke fulia ta ru taˈa ˈani
bali lima ˈoloˈolo ˈoe, ˈoke siki muusia ma ˈoko
ˈui ˈania faˈasi ˈoe. Nia taˈi leˈa goˈo ˈana diˈia
ˈoko ˈui ˈania ta bali ana nonimu, ˈasu ˈubani
God ka fiˈi ˈui ˈania na nonimu taˈifau ˈi saena
na mafula ana kula ni maeˈa.

Faˈamanataˈanga sulia kwai ilangaˈi ˈanga (Matthew 19:9; Mark 10:11-12; Luke 16:18)

31 “Kamu rongoa taˈifau naˈa na fataˈa to-
tongaˈi ki kira saea, ‘Sa tai bore ˈana neˈe
ilangani na ˈafe nia, nia ka kwatea kerekereˈa
ana kwai ilangaˈinga fuana.’✡
32 Bore ma kaidaˈi neˈe, nau ku saea fuamuˈa,
noaˈa ta ngwae kasi ilangani na ˈafe nia. Diˈia
ngwae ilangani ˈafe nia, niaˈa neˈe kwatea ˈafe
nia ka kakabara. Ma diˈia ta ngwae ka korea laˈu
na kini neˈeri, na ngwae neˈeri nia kakabara logo
ˈi naˈona God. Taˈi ru goˈo neˈe ngwae saiana
ka ilangaˈinia na ˈafe nia duˈungana, diˈia nia
kakabara ana ta ngwae matamata.

✡ **5:27** Eksodas 20:14; Diutronomi 5:18 ✡ **5:31** Diutronomi 24:1

33 “Kamu rongoa logo na fataˈa totongaˈi ki
kira saea fuana na ngwae ki ˈi naˈo ˈua naˈa
maˈi, ‘Diˈia ˈoko faˈangasingasia alangaˈinga ˈoe
ˈani satana God, tama noaˈa ˈoe kosi ˈoia naˈa
alangaˈinga ˈoe.’✡
34 Ma kaidaˈi neˈe, nau ku saea fuamuˈa, noaˈa
ˈoe kosi faˈangasia alangaˈinga ˈoe ˈani ta ru. Ma
noaˈa ˈoe kosi faˈangasia alangaˈinga ˈoe ˈani ˈi
langi, osiˈana God nia gwaungaˈi neˈeri.
35 Ma ˈoe kosi faˈangasia alangaˈinga ˈoe ˈani
magalia, osiˈana God nia gwaungaˈi logo ˈi
neˈeri. Ma ˈoe kosi faˈangasia alangaˈinga ˈoe
ˈani ˈi Jerusalem, sulia nia neˈe fanoa na ngwae
tatalafaˈa doe ka tasa.
36 Ma noaˈa ˈoe kosi faˈangasia alangaˈinga ˈoe
ˈani gwaumu, sulia nia ˈafitaˈi ˈoko saungaˈinia
taˈi ifu ˈi gwaumu ka kwao nama ka goa.
37 Diˈia ˈoko alangaˈi, saea goˈo, ‘ˈIu.’ Nama
diˈia ˈoe kosi alangaˈi, saea goˈo ‘Noaˈa.’ Ma
diˈia ˈoko saea laˈu ta ru, na ru neˈeri nia leka
naˈa maˈi faˈasia sa Saetan na ngwae taˈa.”

Faˈamanataˈanga sulia kwaiduˈui ˈanga (Luke 6:29-30)

38 Sa Jesus alaˈa laˈu ka fata ˈuri, “Kamu
rongoa taˈifau naˈa na fataˈa totongaˈi ki fata
ˈuri, ‘Diˈia ta ngwae ka faˈalia na maana ta
ngwae, kike faˈalia logo maana ngwae neˈeri.
Ma gwaˈi lifa logo fuana duˈulana ta gwaˈi lifa.’✡
39 Bore ma kaidaˈi neˈe, nau ku saea fuamuˈa,
noaˈa ˈoe kosi duˈua ta ru neˈe ta ngwae sasia
ka taˈa fuamu. Diˈia ta ngwae ka fidalia na bali

✡ **5:33** Nambas 30:2 ✡ **5:38** Eksodas 21:24; Diutronomi 19:19; Levitikus 24:20

sate ˈoloˈolo ˈoe, ˈoko alaˈania nia ka fidalia laˈu
ta bali sate mauli amu.
40 Ma diˈia ta ngwae ka ngali ˈoe ˈuana na
matalangaˈinga fuana ngalilana na toˈongi fafo
doe ˈoe, ˈoke alaˈania nia ke ngalia logo na
toˈongi sae ˈoe fuana.
41 Ma diˈia ta ngwae ka suˈumaˈinia ˈoko
ngalia na ˈoko ru nia sulia taˈi kadi tala, ˈoko
ngalia laˈu sulia ruana kadi tala.
42 Ma ˈoke kwatea fuana ta ngwae neˈe nia ke
gania ta ru amu. Ma kaidaˈi ta ngwae ka oga na
ngali langalana ta ru amu, ˈoko kwatelanga ana
fuana.

Muke alafe fuana ngwae ki ka diˈia logo God alafe fuana ngwae ki
(Luke 6:27-28, 32-36)

43 “Kamu rongoa taˈifau naˈa na fataˈa to-
tongaˈi ki fata ˈuri, ‘Muke alafe ˈamuˈa fuana
na ngwae kwaima kamu ki,✡ ma muke suu-
langaˈinia na malimae kamu ki.’
44 Bore ma kaidaˈi neˈe, nau ku saea fuamuˈa,
muke alafe fuada na malimae kamu ki, ma muke
foˈo fuada sa tai neˈe kira faˈakaisi kamu.
45 Diˈia kamu sasi ˈunaˈeri, muke alu naˈa na
ngela na Maˈa kamu maˈi ˈi langi. Sulia nia
saungaˈinia na sina, ma ka rara ˈafia na ngwae
taˈa ki, ma na ngwae leˈa ki taˈifau goˈo, ma ka
kwatea na uta fuada sa tai faˈida neˈe kira fulia
ru leˈa ki, ma fuana sa tai faˈida neˈe kira fulia
ru taˈa ki.
46 Diˈia muke alafe goˈo amuˈa fuana na ngwae
neˈe kira alafe fuamuˈa, God noaˈa kasi kwaiara

✡ **5:43** Levitikus 19:18

kamu goˈo. Osiˈana na ngwae ˈaurafu ni goni maniˈa ana takisi bore, kira sasia logo ru neˈeri!
47 Ma diˈia kamu fata leˈa goˈo ˈamuˈa faˈinia
na kwaima kamu ki, noaˈa kamu kasi matamata
goˈo faˈasia na ngwae ki taˈifau. Sulia na ngwae
kira kina God ki bore, kira sasia logo ru neˈeri!
48 Muke saga taˈifau naˈa, diˈia na Maˈa kamu
ˈi langi ba saga taˈifau.”

6

Faˈamanataˈanga sulia sasilana na ru leˈa ki

1 Ma sa Jesus ka fata laˈu ˈuri, “Muke madafi
kamu, ˈasu ˈubani muke sasia goˈo amuˈa na ru
leˈa kamu ki, fasi ˈiri ngwae ki kike lisia, ma kika
auraˈe kamu faˈiniˈi. Diˈia kamu sasi ˈunaˈeri,
noaˈa kamu kasi ngalia ta kwaiaraˈa faˈasia na
Maˈa kamu maˈi langi.
2 Diˈia ˈoko kwatea na kwateˈa fuana ˈafilana
ngwae dalaˈa ki, noaˈa ˈoe kosi faˈafulangaˈinia
fuana ngwae ki fasi ˈiri kike baˈatafe ˈoe fafiˈi.
Sulia na falafala neˈeri, ngwae kwalabasa ki kira
sasi. Kira kwaiˈafi ana ngwae dalaˈa ki saena
luma fuana foˈongaˈa ki ma sulia na tala doe ki
logo, fasi ˈiri ngwae ki taˈifau kira ka baˈatafeda.
Ma nau ku saea fuamuˈa, God noaˈa kasi kwatea
ta kwaiaraˈa fuada, sulia kira ngalia naˈa na
kwaiaraˈa kira ki.
3 Ma kaidaˈi ˈoko kwatea ta ru fuana
kwaiˈafiˈanga, noaˈa ˈoe kosi faˈataˈinia fuana ta
ngwae, fasi ˈiri ta kwaima amu bore noaˈa kasi
saiana.
4 Kaidaˈi ˈoko kwatea ta ru fuana ta ngwae,
ˈoke sofongaˈinia faˈasia ta ngwae bore ˈana

noaˈa kasi lisia nama ka saiana. Sui bore ˈana ˈoko kwate ago ana, na Maˈa ˈoe neˈe nia tua maˈi langi, nia ka lisia tae ki neˈe ˈoko sasia, ma nia ka kwatea kwaiaraˈa fuamu.”

Faˈamanataˈanga sulia na foˈongaˈa (Luke 11:2-4)

5 Sa Jesus ka fata laˈu ˈuri, “Kaidaˈi kamu foˈo, noaˈa kamu kasi diˈia ngwae kwalabasa neˈe kira foˈo goˈo ˈada fasi ˈiri neˈe ngwae ki ka lisida. Sulia ana kaidaˈi kira foˈo, kira oga liu uuˈa saena luma fuana foˈongaˈa ki, nama sulia tala doe ki, fasi ˈiri neˈe ngwae ki kira ka lisida, ma kika auraˈeda. Ma nau ku saea fuamuˈa, kira ngalia naˈa na kwaiaraˈa kira ki faˈasia na ngwae neˈe kira auraˈeda ki.

6 Ma ana kaidaˈi ˈoko foˈo, ˈoke leka ana ta kula neˈe tua banitaˈi, ma ˈoko tua ˈi neˈeri, ma ˈoko foˈosia God, ma noaˈa ta ngwae kasi lisia. Sui bore ˈana noaˈa ta ngwae kasi lisi ˈoe ana kaidaˈi ˈoko foˈo, Maˈa ˈoe neˈe tua maˈi ˈi langi neˈe ke baˈa lisiˈo. Ma nia logo neˈe ke baˈa kwaiara ˈoe fuana tae ki neˈe ˈoko sasiˈi.

7 “Ana kaidaˈi kamu foˈo, noaˈa kamu kasi diˈia laˈu ngwae neˈe kina God ki. Sulia ana kaidaˈi kira foˈo, kira fata keta liu, ma noaˈa kira kasi sai madako ana na tae ki neˈe kira saeˈe. Manatada fia diˈia kira foˈo keta ˈunaˈeri, God ke baˈa rongoda.

8 Ma noaˈa kamu kasi sasi laˈu diˈida, sulia Maˈa kamu maˈi ˈi langi nia saiana taˈifau naˈa tae ki neˈe kamu boˈoboˈo ˈuana, sui mala kamu fiˈi gania.

9 “ˈIu, ana kaidaˈi kamu foˈo, muke fata ˈuri,

‘Maˈa kami ˈi langi ˈae,
Kami oga ngwae ki taˈifau kike faˈadoea satamu,
osiˈana nia abu liu.
10 Dao maˈi ˈani gwaungaˈi ˈanga ˈoe fafia
maurilana ngwae ki taˈifau.
Ma na kwaiogaiˈanga ˈoe kike sasia naˈa ˈi ano
diˈia logo ˈi langi.
11 ˈOke kwatea maˈi fuamiˈa na fanga neˈe bolo
fuana asoa neˈe.
12 ˈOke rufuanata ana taˈangaˈa kami ki, diˈia
logo neˈe kami rufuanata ana taˈangaˈa
ngwae ki taˈifau neˈe kira fulia ru taˈa ki
amiˈa.
13 ˈOe kosi danga ˈani kami fuana ilitoˈonga ka
liufi kami.
Ma ˈoko olitaˈi kami faˈasia sa Saetan.’

14 “Aia, ma diˈia kamu rufuanata ana sa tai
neˈe fulia ru taˈa amuˈa, Maˈa kamu maˈi ˈi langi
nia ka rufuanata logo ana taˈangaˈa kamu ki.
15 Ma diˈia kamu kasi rufuanata ana sa tai neˈe
nia fulia ru taˈa amuˈa, Maˈa kamu maˈi ˈi langi
bore noaˈa kasi rufuanata logo amuˈa.”

Faˈamanataˈanga sulia abu fangaˈa

16 Sa Jesus ka fata laˈu ˈuri, “Ana kaidaˈi kamu
abu fanga fuana foˈongaˈa ngasingasiˈa, noaˈa
kamu kasi diˈia ngwae kwalabasa ki. Sulia ana
kaidaˈi kira abu fanga, kira lia diˈia ngwae kira
kwaimanatai fasi ˈiri neˈe ngwae ki ka lisi neˈe
kira abu fanga, ma kika fataleˈa ada. Aia, ma nau
ku saea fuamuˈa, na ngwae neˈe ki ˈafitaˈi kira
ka ngalia ta kwaiaraˈa laˈu, sulia ngwae ki kira

kwatea naˈa na kwaiaraˈa kira ˈani tafelada. Ma God noaˈa kasi kwatea naˈa ta kwaiaraˈa fuada.
17 Bore ma ana kaidaˈi ˈoke abu fanga, ˈoke siu ˈamu, ma ˈoko salaifu ˈamu diˈia ˈoko sasia sulia asoa ki,
18 fasi ˈiri ta ngwae kasi lia saiamu neˈe ˈoko abu fanga. Ma sui bore ˈana ta ngwae kasi lia saiamu, Maˈa ˈoe ˈi langi ka lisi ˈoe, ma nia ka kwatea na kwaiaraˈa fuamu osiˈana na tae ki neˈe ˈoko sasiˈi. Nia saiana ka lisiˈo sulia asoa ki, sui bore ˈana noaˈa ˈoe kosi lisia.”

Faˈamanataˈanga sulia toˈoruˈa (Luke 12:33-36)

19 Sui, sa Jesus ka fata laˈu ˈuri, “Kamu kasi gonia na toˈoruˈa kamu ki ˈi neˈe saena magalia ana na kula neˈe sufusufu ma na furaˈa ke faˈalia, ma na ngwae bili ki ka bilia.
20 Muke gonia na toˈoruˈa kamu ki ˈi langi, kula sufusufu ma na furaˈa kasi faˈalia, ma na ngwae bili noaˈa kasi bilia.
21 Osiˈana kaidaˈi na toˈoruˈa kamu nia teo ˈi langi, na maurilamuˈa ka agwaˈi taˈifau naˈa ˈuana ˈi langi. Ma kaidaˈi na toˈoruˈa kamu nia teo saena magalia, na maurilamuˈa ka agwaˈi taˈifau naˈa ˈuana ru saena na magalia ki.
22 “Si diˈia maamu leˈa, ˈoko tua saena na madakolaˈa ana faˈamanata ˈanga God, osiˈana na maamu neˈe dau talaˈia maˈi madakolaˈa saena nonimu.
23 Diˈia noaˈa ˈoe kosi lisia na madakolaˈa neˈe, maamu neˈe taˈa, ma ˈoko tua goˈo ˈamu saena maˈerodo. Muke madafi kamu, si diˈia kamu ilangani na madakolaˈa God, saena maurilamuˈa nia rodoˈa liu mala.”

Sa Jesus faˈamanata sulia God faˈinia toˈoruˈa (Luke 16:13; 12:22-31)

24 Sa Jesus ka fata laˈu ˈuri, “ˈAfitaˈi ta ngwae
ka rao fuana ta ro ngwae ˈaˈana matamata. Diˈia
nia ˈunaˈeri, nia ke baˈa malimaeˈa ana ta ngwae
ˈaˈana, ma ka kwaima ana ta ngwae ˈaˈana. Ma
nia ka rao leˈa fuana ta ngwae, ma ka danga
faˈiburi ˈani ta ngwae. Nia neˈe, ka ˈafitaˈi liu
diˈia neˈe muke rao fuana God ma na mani laˈu
ana taˈi kaidaˈi.
25 “Ta neˈe nau ku saea fuamuˈa, noaˈa kamu
kasi manata ˈabera sulia tae neˈe kamu ke ˈania,
ma muka kwaˈufia, ma tae neˈe kamu ke toro
ˈani fafia nonimuˈa. Osiˈana na mauriˈa neˈe,
nia leˈa ka tasa liufia na fanga, ma na noni neˈe,
nia leˈa ka tasa liufia na toro.
26 Lisia na faˈi noˈo ki saena mamanga, noaˈa
kira kasi ˈabera goˈo sulia raoˈa ana ta oˈola. Ma
noaˈa kira kasi loia goˈo ta fanga, ma kira kasi
saungaˈinia goˈo ta babala fuana alu fangaˈa.
Bore ma Maˈa kamu ˈi langi sareda goˈo ˈana.
Aia, God nia lia doe liu amuˈa ka liufia mala faˈi
noˈo ki. Nia neˈe, God ka sare kamu goˈo ˈana.
27 Sui bore ˈana kamu ka manata ˈabera sulia
mauriˈa kamu ki, nia ˈafitaˈi liu kamu ka sasi
maurilamuˈa ka taˈi tau tiˈitiˈi laˈu.
28 “Ma faˈuta mo neˈe muka manata ˈabera
sulia na toro ki? Muke lisia basi na takana ˈai
neˈe kira afola ki. Noaˈa kira kasi rao goˈo, ma
noaˈa kira kasi saungaˈinia goˈo ta toro fuada.
29 Ma nau ku saea fuamuˈa, kira lia kwanga ka
tasa liufia toro neˈe sa Solomon na tatalafaˈa nia
ruˈufiˈi ki.
30 Ma na takana ˈai ki, kira teo goˈo ˈada sulia
kala kaidaˈi dokodoko, ma kira ka ˈui logo ˈanida

saena mafula. Sui ka ˈunaˈeri bore ˈana, God nia faˈaruˈufida ˈani ru leˈa ki. ˈUri ma kamu fitala fasi God noaˈa kasi faˈatoro kamu logo? Na fitoˈonga kamu ki nia tiˈitiˈi.

31 “Ta neˈe, noaˈa kamu kasi manata ˈabera ˈuri, ‘Na fanga, ma na ru ni kwaˈufilana, nama na toro nau ki ke baˈa leka maˈi faˈasia ˈi faˈi?’

32 ˈIu, na ngwae tua kwaikinai ana God ki, kira saiana manata ˈaberaˈa sulia ru neˈeri ki. Ma kamuˈa, Maˈa kamu ˈi langi nia saiana ka sui naˈa neˈe kamu boˈoboˈo ˈuana ru neˈeri ki.

33 Muke oga liu lala ˈamuˈa na mauriˈa neˈe God nia gwaungaˈi fafia ka tasa faˈinia sasilana na ru saga ki. Muke oga liu ˈamuˈa ru neˈe ki ka liufia na ru matamata ki taˈifau, ma nia ke baˈa kwatea fuamuˈa na ru ki taˈifau neˈe kamu boˈoboˈo ˈuana ki.

34 Nia neˈe, noaˈa kamu kasi manata ˈabera sulia boˈoboˈo ˈanga fuana rorodo. Teo naˈa ˈana fuana rorodo. Noaˈa kasi bolo fuana muke fikua na ˈabera ˈanga rorodo ki faˈinia na ˈabera ˈanga ki ana asoa taˈena logo. Osiˈana asoa taˈena toˈo ana ˈaberaˈanga bolo faˈinia taˈena.”

7

Faˈamanataˈanga sulia matalangaˈilana ta ngwae

(Luke 6:37-38, 41-42)

1 Ma sa Jesus ka fata laˈu ˈuri, “Noaˈa kamu kasi matalangani ta ngwae matamata, ˈasu ˈubani God ka matalangaˈi kamu logo.

2 Diˈia kamu matalangani ta ngwae, God ke matalangaˈi ˈunaˈeri logo amuˈa. Ma taki tae neˈe kamu matalangaˈinia ˈani ta ngwae, na taki

ne'eri logo ne'e God ke ba'a matalanga'i kamu 'ani.
3 'Oko to'o ana ta'anga'a doe ki, bore ma 'oko
balufia go'o 'amu ta ngwae ne'e nia to'o ana
ta'anga'a ti'iti'i. 'Oko di'ia ta'i ngwae ne'e nia
lisia na gegeo 'i saena na maana sa to'olana,
bore ma nia kasi lisia go'o ta buli ano doe ne'e
nia saena maana talana.
4 Ma 'oko fata 'uri fuana na ngwae matamata,
'Oko fulia ta ru ne'e nia ta'a, ala'ania nai
fa'asaga maurilamu.' Bore ma 'oe kosi manata
'abera go'o sulia ta'anga'a doe ne'e 'oko sasi'i
ki.
5 'Ae'o ngwae kwalabasa. 'Oke fa'asia basi
na ta'anga'a 'oe ki. Sui, 'oko fi'i bolo fuana
kwai'afi'anga kwau ana ta ngwae matamata
fuana na ta'anga'a nia ki.
6 "Ma noa'a kamu kasi kwatea ru abu ki fuana
kui ki, sulia kira ke abula, ma kike ba'a 'ale
kamu. Ma noa'a kamu kasi kwatea na laungi
kamu ki fuana gwata ki, 'asu 'ubani kira kata
uria go'o 'ada."*

Fa'amanata'anga sulia tae ne'e God sasia ana kaida'i kulu gania
(Luke 11:9-13)

7 Sa Jesus ka fata la'u 'uri, "Kamu ke gani ana
God 'iri muke ngalia ru ne'e kamu gani 'uana.
Kamu ke lulua ru kamu bo'obo'o 'uani ki ana
God, ma nia ka 'afi kamu, 'iri muke lisia. Kamu
ke fa'afo ana sinamaa, ma God ke 'ifi fuamu'a.

---

* **7:6** Jesus fata 'uri ka fa'ata'inia ne'e Fa'arongo'a Le'a noa'a 'iri totolia ngwae aburongo ne'e 'idufa'i 'aila 'ani.

8 Osiˈana na ngwae ki taˈifau neˈe kira gani
ana God, kira ngalia naˈa ru neˈe kira gania.
Ma na ngwae ki taˈifau neˈe kira lulua ru kira
boˈoboˈo ˈuani ki ana God, kira ka lisia. Ma na
ngwae ki taˈifau neˈe kira faˈafo ana sinamaa,
ma God ke ˈifi fuada.
9 “ˈUri ma, sa tai aumulu ana maˈa ki, neˈe
diˈia na ngela ˈoe nia ganiˈo ˈuana fanga, ˈoke
kwatea lala na fau fuana?
10 Ma diˈia na ngela ˈoe nia gani ˈuana ta iˈa,
ˈoke kwatea lala faˈi loi fuana? Noaˈa liu!
11 Sui bore ˈana kamuˈa taˈifau ngwae taˈa ki,
kaumulu saiana kwatelana na ru leˈa ki fuana
ngela kaumulu ki. Bore ma na Maˈa kamu neˈe
nia ˈi langi, nia leˈa ka tasa liufi kamu. ˈUnaˈeri
neˈe nia ka kwatea na ru leˈa ki fuana ngwae ki
neˈe kira gani nia ˈuana.
12 “Ta tae neˈe kamu oga ana ngwae matamata
ki kike sasia fuamuˈa, muke sasia logo fuada.
Sulia nia neˈe na fadalana na faˈamanataˈanga
ana taki sa Moses ki, ma na profet ki taˈifau.”

Na tala ˈuana mauriˈa ma ˈuana maeˈa (Luke 13:24)

13 Sa Jesus ka fata laˈu ˈuri, “Muke ruˈu kwau
ana sinamaa neˈe susukuru, sulia na tala ma na
sinamaa neˈe doe ma ka reba, nia leka ˈuana na
maeˈa firi. Ma na lekaˈa sulia ka talangwaraˈu
goˈo ˈana, ma na ngwae ˈoro liu ki neˈe kira leka
sulia na tala neˈeri.
14 Aia, na tala ma na sinamaa neˈe susukuru
nia leka ˈuana na mauriˈa firi, ma na lekaˈa sulia
ka ˈafitaˈi, ma bara ngwae goˈo neˈe kira leka
sulia.”

Sulia na profet ˈosoˈoso ki
(Luke 6:43-44)

15 Sa Jesus ka alaˈa laˈu ka fata ˈuri, “Muke
madafi kamu faˈasia na profet ˈosoˈoso ki. Muke
madafi kamu sulia kira lia diˈia ngwae leˈa ki,
bore ma na manatalada neˈe diˈia kui kwasi ki
neˈe kira oga faˈali lamuˈa.
16 Ma muke baˈa lia sai goˈo ˈamuˈa ana na
profet ˈosoˈoso neˈeri ki ˈani ru taˈa neˈe kira
sasiˈi ki. Kulu saiana ˈai ki taˈifau nia leˈa nama
ka taˈa, osiˈana fufuaˈi ru kira ki neˈe kira fungu
ˈani. Ma nia ˈafitaˈi ta ngwae ka fisua na fufuana
ˈai leˈa faˈasia na kwalongarangaraˈa.
17 Ma na ˈai leˈa nia fungu nama ˈani fuaˈi ru
leˈa ki, ma na ˈai taˈa ki ka fungu logo ˈani fuaˈi
ru taˈa ki.
18 ˈAi leˈa ˈafitaˈi ka fungu ˈani fuaˈi ru taˈa,
ma na ˈai taˈa ˈafitaˈi ka fungu ˈani fuaˈi ru leˈa.
19 Na ˈai ki taˈifau goˈo neˈe noaˈa kasi fungu
ˈania ta fuaˈi ru leˈa, kira ka tufuda, ma kika ˈui
ˈanida ˈi saena mafula.
20 Nia neˈe, nau ku saea fuamuˈa, muke baˈa
lia saiana na profet ˈosoˈoso ki ˈani ru neˈe kira
sasiˈi ki.”

Faˈi asoa ana kwai matalangaˈinga
(Luke 13:25-27; 6:47-49)

21 Sa Jesus ka fata laˈu ˈuri, “Noaˈa laˈu na
ngwae ki taˈifau neˈe kira fata ˈuri aku, ‘Aofia
ˈae! Aofia ˈae!’ kira ke tua faˈinia ngwae neˈe
God ke gwaungaˈi fafida ki. Ma sa tai faˈida
neˈe kira sasi sulia na kwaiogaiˈanga Maˈa nau ˈi
langi goˈo neˈe, kike tua faˈinia ngwae neˈe God
ke baˈa gwaungaˈi fafida ki.

22 Ma na ngwae ˈoro ki kike baˈa fata ˈuri
fuaku ana faˈi asoa ana matalangaˈinga neˈeri,
‘Aofia ˈae, kaimili faˈatalo naˈa sulia fatalana
God ˈani na satamu, ma kami ka ifulani na anoˈi
ru taˈa ki ˈani na satamu, ma kami ka sasia ru
ˈoro ni ˈarefoˈanga ki ˈani satamu.’
23 Bore ma nai baˈa fata madako ˈuri fuada,
‘Nau noaˈa kusi sai aumulu. Kaumulu na ngwae
taˈa ki. Muke leka tau kwau faˈasi nau!’
24 “Nia neˈe, na ngwae ki taˈifau neˈe kira
rongoa alaˈanga nau ki, ma kira ka sasi sulia,
kira diˈia na ngwae liatoˈo neˈe nia saungaˈinia
na luma nia ˈi fafona na diro ˈai ki neˈe nia ˈilia
ka koso lalo.
25 Na uta doe ka toˈo, ma na kafo ki ka igo, ma
na iru doe ka kwaiˈia na luma neˈeri, bore ma
na luma neˈeri kasi ˈasia goˈo, sulia nia uu ngasi
ˈi fafona na diro ˈai ngasi ki.
26 “Ma na ngwae ki taˈifau neˈe kira rongoa
na alaˈanga nau ki, ma noaˈa kasi sasi sulia, kira
diˈia na ngwae bolebole'a neˈe saungaˈinia na
luma nia ˈi fafona one, ma noaˈa nia kasi ˈilia
diro ˈai ki kasi koso lalo goˈo.
27 Na uta doe ka toˈo, ma na kafo ki ka igo,
ma na iru doe ka kwaiˈia na luma neˈeri, ma
na luma neˈeri ka ˈasia, ma ka mangisi taˈifau
naˈa.”
28 Ana kaidaˈi sa Jesus faˈamanata na ngwae
ki ˈani na ru ki taˈifau ka sui, kira ka ˈarefo liu,
29 sulia kira sai leˈa ana neˈe sa Jesus nia
faˈamanata ˈani ngasingasiˈanga ma na ma-
manaˈanga maˈi ana God. Noaˈa nia kasi donga
laˈu sai ˈi ruˈanga ngwae faˈamanata ana taki

sa Moses ki, osiˈana kira faˈamanata lala ˈani ngasingasiˈanga kira ki talada.

8

Sa Jesus gura ngwae mataˈi
(Mark 1:40-45; Luke 5:12-16)

1 Kaidaˈi sa Jesus nia koso naˈa maˈi ˈana faˈasia ˈi gwauna faˈi ua neˈeri, na fikuˈa doe liu kira ka leka maˈi sulia.
2 Ma taˈi ngwae neˈe kuu saungia nonina ka leka maˈi, ma ka bobo uruuru naˈona sa Jesus, ma ka fata ˈuri, “Araˈi kwa, diˈia ˈoko maˈudi, ˈoko saiana ˈoke gura nau goˈo ˈamu kwa.”
3 Sui sa Jesus ka taga kwau na limana, ma ka sama toˈona nonina, ma ka fata ˈuri, “ˈIu, nau ku maˈudi. ˈOko mafo naˈa.” Ma ˈaliˈali ˈi buri ˈana alaˈanga neˈeri ki sa Jesus saea goˈo, na kuu neˈeri ka siki naˈa faˈasia ngwae neˈeri.
4 Sa Jesus ka fata ˈuri fuana, “Noaˈa ˈoe kosi faˈarongoa laˈu ta ngwae ˈani ru neˈe nau ku sasia fuamu. Bore ma ˈoke leka basi, ma ˈoko faˈataˈinia naˈa nonimu fuana na fata abu God, ˈoko alaˈania fata abu God ka iroˈo. Sui ma ˈoko kwatea na kwaisuˈusiˈanga ˈoe diˈia ba sa Moses nia saea fuana kwatelana, fasi ˈiri ke kwatea faˈamamanaˈanga fuana na ngwae ki taˈifau neˈe nonimu nia mafo naˈa.” Ma sa Jesus ka kwatea ngwae neˈeri ka leka naˈa ˈana.

Sa Jesus nia gura taˈi ngwae
(Luke 7:1-10)

5 Ma ana kaidaˈi sa Jesus nia dao naˈa ana fanoa ˈi Kapaneam, taˈi ngwae faˈinaˈonaˈo ana

ngwae ni fuˈa ki faˈasia ˈi Rom, nia ka leka maˈi
siana sa Jesus, ma ka gania fuana ke ˈafia
6 ma ka ˈuri, “Aofia ˈae, na ngwae ni rao nau,
nia mataˈi liu, ma ka teo goˈo ˈana, ma ka kina
faˈitaˈilana nonina, ma na nonina ka fii liu.”
7 Sa Jesus ka fata ˈuri fuana, “Leˈa goˈo ˈana,
nau kui baˈa leka maˈi ˈuana ˈi luma ˈoe fuana
guralana.”
8 Ma ngwae faˈinaˈonaˈo neˈe ka fata laˈu ˈuri
fuana sa Jesus, “Kwala Aofia kwa, noaˈa nau kusi
totolia fasi ˈiri nau ku kwalo ˈoe ˈi saena luma
nau. ˈOke saea goˈo maˈi ta alaˈanga, si diˈia
ˈoko saea bore ˈamu maˈi ta alaˈanga, na ngwae
rao nau nia ke baˈa ˈakwa naˈa.
9 Nau ku saiana ˈoko bolo goˈo ˈamu fuana
sasilana ru neˈeri, duˈungana nauˈa talaku na
ngwae nau ku rao ˈi olofana na ngwae doe ki,
ma nau ku toˈo ana ngwae ni fuˈa ki neˈe kira
rao ˈi olofana na gwaungaˈinga nau. Ma diˈia
nau ku fata ˈuri fuana ta ngwae, ‘ˈOke leka,’ ma
nia ka leka naˈa. Ma diˈia nau ku fata ˈuri fuana
ta ngwae, ‘ˈOke leka maˈi,’ nia ka leka logo maˈi.
Ma diˈia nau ku saea ta ngwae rao nau ma nau
ku ˈuri, ‘ˈOke sasia nama ru neˈe,’ nia ka sasia
naˈa.”
10 Ma kaidaˈi sa Jesus rongo na ru neˈe, nia ka
ˈarefo liu. Ma nia ka abula fuana ngwae neˈe
kira leka sulia ki, ma ka fata ˈuri fuada, “Nau
ku saea fuamuˈa, naisi lisia ˈua ta ngwae neˈe
nia faˈamamana ka ˈuri, sui bore ˈana saena ˈi
Israel.
11 Ma nau ku saea fuamuˈa, ngwae ˈoro neˈe
noaˈa laˈu Jiu ki kike leka maˈi faˈasia fanoa ˈoro
ki saena magalia fuana ˈadoˈa faˈinia na koˈo

bora kia ki sa Abraham, sa Aesak, ma sa Jakob
ana maoma ana saeleˈanga ˈi langi.
12 Ma ˈorolada Jiu ki neˈe fuila kira ka ˈado
ana ru leˈa ki ana ˈi langi, God ke baˈa lalida
ˈuana kula rorodoˈa. Ma kaidaˈi kira tua ana
kula neˈeri, kike baˈa angi, ma kike ˈala girigiri
ˈani lifada, osiˈana kira nonifii.”
13 Ma sa Jesus ka kakari abula laˈu fuana
ngwae doe neˈeri, ka fata ˈuri fuana, “ˈOko oli
kwau. Nau ku sasia naˈa ru neˈe ˈoko gania,
osiˈana ˈoko faˈamamana ana nauˈa.” Ma ana
kaidaˈi neˈeri nama goˈo, na ngwae rao ba nia
ka ˈakwa naˈa.

Kaidaˈi sa Jesus gura ngwae mataˈi ˈoro (Mark 1:29-34; Luke 4:38-41)

14 Ma ana taˈi asoa, sa Jesus ka leka maˈi ˈi
luma sa Peter. Kaidaˈi sa Jesus ruˈu ˈi luma, nia
ka lisia funga kini sa Peter nia teo goˈo ˈana, neˈe
nia mataˈi ana ˈakoˈakoˈa doe.
15 Ma sa Jesus ka sama toˈona limana na
kini neˈe. Ma ana kaidaˈi neˈeri goˈo, na
ˈakoˈakoˈanga neˈe ka sui naˈa faˈasia. Nia ka
ˈakwa naˈa, ma ka tataˈe ka sasi fanga naˈa ˈana
fuana sa Jesus.
16 Ma kaidaˈi nia saˈulafi naˈa, ngwae ana
fanoa neˈeri kira ka ngalia maˈi ngwae ˈoro ki
siana neˈe anoˈi ru taˈa ki kira ruˈufida. Ma sa
Jesus ka ifulani anoˈi ru taˈa neˈeri ki faˈasida
ˈani fatalana goˈo. Ma nia ka gura logo ngwae
mataˈi ki taˈifau.
17 Kaidaˈi nia sasia na ru neˈeri ki, nia
faˈamamana na fatalana na profet Aesea ba

keresia ka fata ˈuri, “Niaˈa neˈe faˈamauri kia faˈasia na mataˈinga kia ki.”✡

Dongalana sa Jesus neˈe ˈuri mala
(Luke 9:57-62)

18 Ma kaidaˈi sa Jesus nia lisia ngwae ˈoro
kira fiku maˈi kalikalia, nia ka fata ˈuri fuana
fafarongo nia ki, “Kulu toˈofolo ˈuana bali ˈosi
loˈoko.”
19 Ana kaidaˈi neˈeri logo, taˈi ngwae
faˈamanata ana taki ki ka leka maˈi siana sa
Jesus ka fata ˈuri, “Ngwae Faˈamanata ˈae, nau
ku oga nai leka faˈi ˈoe ˈi faˈi bore ˈana neˈe
ˈoke leka ˈuana.”
20 Kaidaˈi sa Jesus rongoa na ru neˈe, nia ka
fata ˈuri, “Noaˈa nia kasi talangwaraˈu. Na kui
kwasi ki kira toˈo ana na kula kira ki fuana teoˈa,
ma na noˈo ki logo kira ka toˈo ana na nuˈi kira
ki. Bore ma nauˈa, na Ngela Ngwae, noaˈa nau
kusi toˈo ana ta luma ˈaku talaku fuana maliuˈa
ana.”
21 Ma taˈi ngwae ana fafarongo nia ki, ka fata
fuana sa Jesus ka ˈuri, “Araˈi kwa, ˈoke alaˈani
nau ˈiri nau kui leka, ku tua basi faˈinia maˈa
nau, leleka nia ka mae mala, nau ku kwaiatoa
ka sui, nau ku fiˈi dongaˈo.”
22 Sa Jesus olisia ka fata ˈuri, “Noaˈa. ˈOke leka
naˈa maˈi faˈinau ana kaidaˈi neˈe. Alaˈania na
ngwae neˈe noaˈa kira kasi toˈo ana mauriˈa ana
God ki, kike kwaiatoa naˈa ˈada na ngwae mae
kira ki.”

Kaidaˈi sa Jesus nia balufia na iru ma na nafo
(Mark 4:35-41; Luke 8:22-25)

✡ **8:17** Aesea 53:4

23 Ma sa Jesus ka taˈe saena gwaˈi baru faˈinia
fafarongo nia ki.
24 Ma ana kaidaˈi kira ˈidu tau naˈa kwau,
maˈe kauburu ka dao ˈaliˈali maˈi, ma na asi ka
lualuaˈa, ma ka magara naˈa maˈi fafia na gwaˈi
baru neˈeri. Ma na gwaˈi baru neˈeri ka karangi
kuru naˈa. Bore ma sa Jesus nia ka maliu goˈo
ˈana saena gwaˈi baru neˈeri.
25 Na fafarongo nia ki kira ka faˈa ada, kira ka
fata ˈuri, “Aofia kwa! ˈOke faˈamauri kulu! Kulu
karangi mae naˈa.”
26 Ana kaidaˈi neˈeri sa Jesus ka fata ˈuri fuada,
“Faˈuta neˈe kamu ka maˈu? Nau ku lisia na
faˈamamana ˈanga kamu aku noaˈa ˈiri doe.” Sa
Jesus ka fata ˈunaˈeri fuada taˈifau ka sui, nia ka
tataˈe, ma ka fata ngasingasiˈa fuana iru ma na
nafo, fasi ˈiri kira ka tua aroaro. Ma ana kaidaˈi
neˈeri goˈo, na iru ma na nafo ki kera ka tua
aroaro naˈa, ma ka folaˈa naˈa.
27 Ma na fafarongo nia ki kira ka ˈarefo liu, ma
kika fata ˈuri, “Ngwae faˈuta naˈa niniˈa re? Na
iru ma na nafo ki bore kira roˈo naˈa sulia!”

Sa Jesus ifulani anoˈi ru taˈa ki faˈasia ro ngwae ki

(Mark 5:1-20; Luke 8:26-39)

28 Ma kaidaˈi kira dao naˈa ana ta bali ˈosi
ana maˈe fanoa ˈi Gadara, sa Jesus ka dao toˈona
ro ngwae neˈe anoˈi ru taˈa ki tua adaroˈo. Ro
ngwae neˈe ki kera tua maˈi saena maˈe faoda
ana alu ngwae maeˈa saena. Ma osiˈana keroˈa
balubaluˈa liu, neˈe kwate ma noaˈa ta ngwae
kasi dao karangia goˈo kula neˈe kera tua ana.

29 Ana kaidaˈi anoˈi ru ki neˈe tua ana ro
ngwae neˈeri ki, kira lisia sa Jesus, kira ka ri
ˈuri, “Ngela God ˈae, tae neˈe ˈoko oga ˈoke sasia
aimili? Faˈuta ˈoko leka maˈi fuana faˈakaisi
laimili ˈi naˈona mala na kaidaˈi neˈe faˈakaisi
ˈanga ke dao?”
30 Ana kaidaˈi neˈeri, na gwata ˈoro ki kira
fanga karangia ˈi neˈeri.
31 Na anoˈi ru neˈeri ki kira ˈengo ana sa Jesus
kika ˈuri, “Diˈia ˈoko ifulani kaimili, ˈoke lali
kaimili ˈuana saena gwata loˈoko ki.”
32 Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuana anoˈi ru neˈeri
ki, “Mulu leka naˈa!” Ma kira ka faˈusaka, ma
kira ka leka naˈa ˈuana saena gwata neˈeri ki.
Ma gwata neˈeri ki taˈifau kira leka toli naˈa sulia
ninimana faulifu neˈeri ˈuana saena ˈosi baera.
Ma kira ka mae taˈifau ˈi neˈeri.
33 Ma na ngwae neˈe kira lia sulia gwata neˈeri
ki, kira ka lalili ˈuana fanoa kira. Ma kira ka
alaˈa sulia ru neˈe sa Jesus sasia, ma na tae neˈe
nia fuli fuana na ro ngwae baera ki faˈinia na
anoˈi ru ba kiri.
34 Ma na ngwae ki taˈifau ana maˈe fanoa
neˈeri kira ka leka taˈifau maˈi fuana lisilana sa
Jesus. Ana kaidaˈi kira dao siana, kira ka ˈengoa
niaˈa fasi ˈiri nia leka faˈasia fanoa kira.

9

Sa Jesus gura taˈi ngwae nonina mae
(Mark 2:1-12; Luke 5:17-26)

1 Aia, sa Jesus faˈinia na fafarongo nia ki, kira
raˈe ˈi saena gwaˈi baru, ma kira ka toˈofolo laˈu
ana gwaˈi ˈosi doe neˈeri ˈi Galili. Ma kaidaˈi kira
dao naˈa ana fanoa nia ˈi Kapaneam,

2 ti ngwae kira ka ngalia maˈi taˈi ngwae neˈe nonina mae ˈi fafona ˈifitaˈi siana sa Jesus,
ˈiri nia ka gura. Ma kaidaˈi sa Jesus ka lisia
naˈa faˈamamanaˈanga kira, nia ka fata ˈuri
fuana ngwae nonina mae neˈeri, “Noaˈa ˈoe kosi
maˈu laˈu ngwade, nau ku rufuanata naˈa ana
taˈangaˈa ˈoe ki taˈifau neˈe ˈoko sasiˈi.”

3 Ana kaidaˈi neˈeri, ti ngwae faˈamanata ana
taki ki kira ka manata ˈuri, “Talitoˈona goˈo God
neˈe saiana rufuanatalana taˈangaˈa ki. Nia ka
faˈabolotaˈinia naˈa faˈinia God.”

4 Ma sa Jesus nia sai logo ana manataˈanga kira
ki saena liada, ma nia ka fata ˈuri fuada, “Kamu
kasi manata taˈa laˈu ˈunaˈeri.”

Ma sa Jesus saiana logo neˈe kira faˈamamana
talitoˈona goˈo God neˈe ke gura ngwae ki.

5 Goˈo ˈunaˈeri nia ka fata ˈuri, “Diˈia nau ku
fata ˈuri fuana ngwae nonina taˈu neˈe ku ˈuri,
‘Taˈangaˈa ˈoe ki, nau ku rufuanata naˈa ani,’
kaumulu kasi lisia goˈo neˈe nia fuli. Bore ma
diˈia nau ku fata ˈuri, ‘Tataˈe ma ˈoko fali,’ ˈi
neˈeri kamu ka fiˈi lisia neˈe ngasingasiˈanga nia
aku fuana guraˈa.

6 Kaidaˈi nai baˈa gura ngwae neˈe, nai
faˈataˈinia fuamuˈa neˈe nauˈa, Ngela Ngwae,
nau ku toˈo ana ngasingasiˈanga fuana rufuana-
talana ana taˈangaˈa ki.”

Sui sa Jesus ka fata ˈuri fuana ngwae nonina
taˈu neˈeri, “ˈOke tataˈe naˈa, ngalia ˈifitaˈi ˈoe,
ma ˈoko leka naˈa ˈi fanoa ˈoe.”

7 Ana kaidaˈi neˈeri goˈo, ngwae neˈeri ka
tataˈe, ma ka oli naˈa ˈuana fanoa nia.

8 Ana kaidaˈi neˈe ngwae ki kira lisia tae neˈe
sa Jesus nia fulia, kira ˈarefo, ma kika maˈu.
Ma kira ka baˈatafea God sulia nia kwatea na
ngasingasiˈanga ˈunaˈeri fuana na ngwae ki.

Sa Jesus ri ˈuana sa Matthew
(Mark 2:13-17; Luke 5:27-32)

9 Ma ana kaidaˈi sa Jesus nia leka naˈa faˈasia
kula neˈeri, nia ka lisia sa Matthew. Nia tua goˈo
ˈana ana kula fuana gonilana mani ana takisi, si
neˈe nia rao ˈi neˈeri. Ma sa Jesus ka fata ˈuri
fuana, "ˈOke leka maˈi faˈinau." Ma sa Matthew
ka tataˈe, ma ka leka naˈa ˈana faˈinia.
10 Ma ˈi buri ˈana neˈe sa Jesus nia baˈea sa
Matthew fuana fafarongo nia, nia ka leka fanga
naˈa ˈi luma nia. Ma na ngwaˈi toˈa goni mani
ana na takisi ki tua logo ˈi neˈeri. Ma ti 'ngwae
aburongo' logo, kira fanga logo faˈinia sa Jesus
ma na fafarongo nia ki.
11 Ma kaidaˈi neˈe Farasi ki kira lisia ru neˈe,
kira ka fata fuana na fafarongo nia ki kika
ˈuri, "Nia bolo faˈinia nia kasi fanga laˈu faˈinia
'ngwae aburongo ki'."
12 Sa Jesus ka rongoa ru neˈeri, ma ka fata ˈuri,
"Ngwae neˈe noaˈa kira kasi mataˈi ki, kira kasi
oga goˈo ta ngwae kwaigurai, bore ma ngwae
neˈe kira mataˈi ki tari, kira ka boˈoboˈo ˈuana
ngwae kwaigurai.
13 Muke manata basi sulia fadalana
Kerekereˈa Abu ba ˈuri, 'Nau ku oga kamu
ke kwaimanatai fuana ngwae ki, ma noaˈa laˈu
na kwaisuˈusiˈanga kamu ki.'✡ Nau ku ˈiri
leka laˈu maˈi fuana laefilana ngwae ˈoloˈolo ki

✡ **9:13** Hosea 6:6

ˈiri kike kakari alifaˈi, bore ma na ngwae neˈe abulalada taˈa ki lala tari neˈe nau ku leka maˈi fuana laefilada ˈuana rokisi manataˈanga.”

Aofia dao naˈa, kwaimanataiˈanga ke noaˈa, muke sae saeleˈa
(Mark 2:18-22; Luke 5:33-39)

14 Buri ˈana ru neˈeri ki, na fafarongo sa John ngwae ni Siuabu ki, kira ka leka maˈi siana sa Jesus, kika fata ˈuri, “Kaimili faˈinia na Farasi ki, kami saiana mika abu fanga. Ma faˈuta mo neˈe fafarongo ˈoe ki noaˈa kasi sasi ˈunaˈeri?”
15 Ma sa Jesus ka olisida ka ˈuri, “Nia kasi bolo faˈinia toˈa neˈe kira tua ana fafangaˈa ana ara araˈinga neˈe kika kwaimanatai. Duˈungana neˈe, kaidaˈi araˈi faolu nia goˈo ˈana ˈua faˈinida ngwae ki, kira saeleˈa. Bore ma kaidaˈi ke dao maˈi aigaˈi neˈe kike baˈea na araˈi faolu faˈasida. ˈUnaˈeri mala, kira fiˈi abu fanga laˈu, osiˈana neˈe kira kwaimanatai. Nia neˈe noaˈa kasi bolo faˈinia na fafarongo nau ki neˈe kike abu fanga kaidaˈi nau ku tua ˈua goˈo ˈaku faˈinida.”
16 Sui sa Jesus ka fata laˈu ˈuri, “Noaˈa ta ngwae kasi subungia ta toro neˈe nia muu naˈa ˈani ta ngisingisi toro faolu. Si diˈia nia sasia ˈunaˈeri, na ngisingisi toro faolu neˈeri ka gasia na toro ˈua neˈeri duˈungana toro faolu nia lukuluku ˈi buri ˈana saˈulana, ma nia ka sasi na maˈekwakwa neˈe ka doe liu.
17 “Ma muke sai logo ana, neˈe noaˈa kasi bolo fuana ta ngwae ka alua naˈa waen faolu ˈi saena ngwaˈi ˈua ana ˈuˈuila nanigot, duˈungana ngwaˈi ru ˈua neˈeri kasi baˈu. Si diˈia nia sasia

ˈunaˈeri, kaidaˈi na waen neˈeri ke totoro goˈo maˈi, nia ka foga naˈa ngwaˈi ru ˈua neˈeri, ma na waen neˈeri ka kisitaˈi, ma na ngwaˈi ru neˈeri ka taˈa naˈa. Nia neˈe ngwae ke alua nama waen faolu ˈi saena na ngwaˈi ru faolu neˈe nia saiana ke baˈu fasi ˈiri ro ru neˈeri ki noaˈa kasi taˈa.”

Sa Jesus nia gura ro kini ki
(Mark 5:21-43; Luke 8:40-56)

18 Kaidaˈi sa Jesus nia alaˈa ˈua, taˈi ngwae faˈinaˈonaˈo ana ngwae Jiu ki ka leka maˈi. Ma nia ka bobo uruuru ˈi naˈona sa Jesus, ma ka fata ˈuri, “Na sariˈi nau fiˈi maemae goˈo. Nau ku oga ˈoko leka maˈi ˈiri ˈoke alua limamu fafia ˈiri nia ka mauri laˈu ˈana.”
19 Ma sa Jesus faˈinia na fafarongo nia ki kira ka leka faˈinia ngwae neˈeri.
20 Ma ana kaidaˈi kira leka ˈua goˈo ˈada, taˈi ˈafe neˈe gwaˈi ˈabu tafangia, ma nia ka mataˈi ˈani sulia akwala ma ro faˈi ngali ki, nia ka leka maˈi burina sa Jesus, ma ka sama toˈona mumuduˈana ifi keta nia.
21 Osiˈana na kini neˈe nia manata ka ˈuri, “Sui bore ˈana diˈia nau ku sama toˈona na mumuduˈana ifi sa Jesus, nau ku ˈakwa naˈa.”
22 Kaidaˈi nia sama toˈona na mumuduˈana ifi nia, sa Jesus ka alifaˈi, ma ka lisia naˈa kini neˈeri, ma ka fata ˈuri fuana, “ˈOe kosi manata ˈabera laˈu. ˈOko ˈakwa naˈa, sulia ˈoko faˈamamana ana nauˈa.” Ma ana kaidaˈi neˈeri nama goˈo, na mataˈinga neˈeri ka sui naˈa faˈasia.
23 Ma kaidaˈi sa Jesus faˈinia na fafarongo nia ki kira dao, kika ruˈu ˈi luma ngwae faˈinaˈonaˈo

neˈeri, kira ka lisia na ngwae ki kira ufia naˈa ˈau ana maeˈa, ma na ngwae ˈoro ki laˈu goˈo kira fiku ˈi neˈeri, ma kira ka angi.

24 Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuana ngwae neˈeri ki, “Kaumulu taˈifau goˈo muke ruˈu ˈi maa. Ngela kini neˈe noaˈa kasi mae goˈo, bore ma nia maliu goˈo ˈana.” Kaidaˈi kira rongoa sa Jesus nia fata ˈunaˈeri, kira ka gaˈasia lala niaˈa.

25 Ma ˈi buri ˈana na ngwae ki kira ka leka faˈasia, sa Jesus ka ruˈu kwau saena mae luma neˈeri, ma ka sama ˈi maana na limana sariˈi neˈeri, ma nia ka tataˈe.

26 Buri ˈana ru neˈe sa Jesus nia sasia, na alaˈanga sulia fiˈi talofia na abaˈi kula neˈeri taˈifau.

Sa Jesus gura ro ngwae maada rodo ki

27 Buri ˈana sa Jesus nia leka kwau faˈasia kula neˈeri, na ro ngwae maada rodo ki kira donga sa Jesus, kera ka ri, ma keka fata ˈuri, “Ngwae neˈe futa ana kwalafa sa David na ngwae tatalafaˈa ˈae, ˈoke manatai keroˈo!”

28 Ma ana kaidaˈi sa Jesus nia ruˈu ˈi saena taˈi luma, ro ngwae maada rodo neˈeri ki kera ka ruˈu logo ˈi burina. Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuadaroˈo, “ˈUri ma koroˈo faˈamamana ana nauˈa fasi nau ku bolo fuana guralana na maamuroˈo?”

Ma kera ka olisia keka fata ˈuri, “ˈIu, Aofia.”

29 Ma sa Jesus ka sama toˈona na maadaroˈo, ka fata ˈuri, “Osiˈana neˈe koroˈo faˈamamana, ru neˈeri ka fuli mamana naˈa fuamuroˈo.”

30 Ma na maada ka lia naˈa, ma sa Jesus
ka fata ngasingasiˈa fuadaroˈo noaˈa kera kasi
faˈarongo ˈani ta ngwae.
31 Ma sui ana kaidaˈi kera ruˈu naˈa kwau, kera
fiˈi alaˈa naˈa adaroˈo sulia sa Jesus siana sa tai
faˈida neˈe kera dao toˈona saena bali abaˈi kula
neˈeri.

Sa Jesus gura taˈi ngwae kwakwana kulu

32 Aia, ma kaidaˈi ro ngwae ba kiri kera ruˈu
kwau, ti ngwae kira ngalia laˈu maˈi taˈi ngwae
siana sa Jesus. Na kwakwana ngwae neˈeri
nonoto, sulia taˈi anoˈi ru taˈa neˈe ruˈufia.
33 Ma sa Jesus ka ifulani anoˈi ru taˈa neˈeri
faˈasia ngwae neˈeri. Sui, na ngwae neˈe ka
fata logo ˈana. Ma na ngwae neˈe kira fiku ana
kaidaˈi neˈeri, kira ka ˈarefo liu ana, ma kira ka
fata ˈuri, “Noaˈa kulu kasi lilisia ˈua maˈi ta ru
ˈuri ˈi fanoa kia ˈi Israel!”
34 Bore ma na Farasi ki, kira ka fata ˈeˈe ana
sa Jesus kika ˈuri ˈada, “Ngwae gwaungaˈi ana
anoˈi ru taˈa ki neˈe kwatea ngasingasiˈanga
fuana ngwae neˈe ka ifulani ˈana anoˈi ru taˈa
ki.”

Sa Jesus nia kwaimanatai fuana Jiu ki

35 Ma kaidaˈi sa Jesus nia liliu ˈana ana fanoa
doe ki ma na maˈe fanoa ki, nia ka faˈamanata
saena luma fuana foˈongaˈa kira ki, ma ka fu-
langaˈinia na Faˈarongoˈa Leˈa sulia ˈInotoˈanga
God, ma ka gura ngwae neˈe kira mataˈi ˈani
mataˈinga matamata toˈotoˈo ki taˈifau.
36 Ma sa Jesus nia lisia na ngwae neˈe ki, ma ka
kwaimanatai liu fuada sulia kira ngwataˈutaˈu,

ma kira kasi totolia ˈafilada talada. Kira diˈia sipsip ki neˈe noaˈa ta ngwae fuana liaˈa sulida.
37 Ma nia neˈe sa Jesus ka fata ˈuri fuana fafarongo nia ki, “Na ngwae neˈe ki diˈia na unitaˈi ˈai nia maua naˈa saena oˈola ma niˈi ka ˈoro liu. Bore ma na ngwae rao ki neˈe noaˈa kasi ˈoro ˈiri kike talaˈida ˈuana God.
38 Aia, ˈunaˈeri kamu ke foˈo, ma muke gania God neˈe ˈaˈana ana raoˈa fasi ˈiri ke kwatea maˈi ngwae ni rao ki kike talaˈida ˈuana God.”

10

Sa Jesus nia filia na akwala ma ro lifurongo ki (Mark 3:13-19; Luke 6:12-16)

1 Sa Jesus ka saea naˈa maˈi akwala ma ro ngwae ni fafarongo nia ki siana, ma ka kwatea naˈa ngasingasiˈanga fuada fuana ifulangaˈilana na anoˈi ru taˈa ki, ma fuana na guralana na mataˈinga matamata ˈoro toˈotoˈo ki taˈifau.
2 Ma na satana na akwala ma ro ngwae lifurongo nia ki neˈe ˈuri: etana, sa Simon (neˈe nia saea logo ˈani sa Peter), ma na ngwaefuta nia sa Andrew, ma sa James ma sa John, ro ngela sa Sebedi ki.
3 Ma sa Filip, ma sa Batolomiu, ma sa Tomas, ma sa Matthew, na ngwae ba fuana gonilana mani ana takisi, ma sa James na ngela sa Alfeas, ma sa Tadeas,
4 ma sa Simon, ta ngwae ana ngwaˈi toˈa Jiu neˈe kira oga lalilana na ngwaˈi toˈa ˈi Rom faˈasia ˈi Israel, ma sa Judas Iskariot na ngwae ba nia ke baˈa ˈolosaea sa Jesus fuana malimae nia ki.

Sa Jesus asungaˈinia na akwala ma ro ngwae lifurongo ki
(Mark 6:7-13; Luke 9:1-6)

5 Ma sa Jesus ka asungaˈinia na akwala ma ro
ngwae neˈeri ki, ka ˈuri, “Noaˈa kamu kasi leka
ˈi safitada ngwae noaˈa laˈu Jiu ki, ma kamu kasi
ruˈu ˈi saena ti fanoa ana ngwae ˈi Samaria ki.
6 Muke leka lala ˈaumulu fuada na ngwae ˈi
Israel ki, neˈe kira diˈia na sipsip ki neˈe kira
oˈosi naˈa ˈada.
7 Ma ana kaidaˈi kamu leka, kamu ka fu-
langaˈinia ˈuri, ‘Kaidaˈi God ke gwaungaˈi fafia
ngwae nia ki, nia dao karangi kamu naˈa!’
8 Ma kamu ke gura ngwae mataˈi ki, ma kamu
ke taˈea ngwae mae ki, ma kamu ke gura na
ngwae neˈe kuu nia faˈalida ki, ma kamu ke
ifulani na anoˈi ru taˈa ki. Kaumulu ngali
sakongaˈi ana, ˈunaˈeri neˈe muke kwate ˈoˈo
logo.
9-10 Na ngwae ni rao, nia bolo faˈinia na ngwae
ki ka lia sulia. Nia neˈe ana kaidaˈi kaumulu
leka, noaˈa kamu kasi manata ˈabera ˈuana
dauˈa fafia ta mani. Noaˈa kamu kasi ngalia ta
ngwaˈi. Ma noaˈa kamu kasi ngalia ta ro toˈongi
nama ta taˈe butu, nama ta faˈi kuba bore.
11 “Ma diˈia kamu dao ana ta fanoa, muke
lia ˈuana ta ngwae neˈe oga ke kwalo kamu
ˈuana ˈi saena luma nia. Ma muke tua faˈinia
ngwae neˈeri leleka ka dao ana kaidaˈi muke
leka faˈasia maˈe fanoa neˈeri.
12 Ma ana kaidaˈi kamu ruˈu ˈi saena ta luma,
muke fata ˈuri fuana ngwae neˈe kira tua neˈeri
ki, ‘God ke faˈaleˈa kamu, ma na aroaroˈanga nia
ka tua faˈi kamu ˈi saena na luma neˈe.’

13 Diˈia neˈe ngwae saena luma neˈeri kira ka
kwaima faˈi kamu, na faˈaleˈanga kamu ke baˈa
tua logo faˈi kira. Ma diˈia noaˈa, na faˈaleˈanga
neˈeri ka oli logo maˈi fuamuˈa.
14 Aia, ma diˈia kamu dao ana ta fanoa, ma
noaˈa ta luma nama noaˈa ta ngwae kasi maˈudi
goˈo fuana kwalo lamuˈa, nama kira ka ˈaila
ˈania rongolana fatalamuˈa, muke leka faˈasia
na kula neˈeri. Ma ana kaidaˈi kamu leka
faˈasia, muke kwaˈi tafula ano faˈasia ˈaemuˈa
diˈia na faˈabasuˈanga naˈa fuada neˈe God ke
baˈa matalangaˈi kira, duˈungana kira ˈaila ˈania
rongolana fatalana God.
15 Ma nau ku saea ru mamana fuaumulu,
ana faˈi asoa neˈe God ke baˈa matalangani
na magalia, na kwaˈikwaˈinga neˈe nia ke baˈa
kwatea fuana ngwae neˈeri ki ka doe ka tasa
liufia matalangaˈinga neˈe God ke baˈa kwatea
fuana ngwae taˈa ba kiri saena ro maˈe fanoa ba
ˈi Sodom ma ˈi Gomora ki.”

Sulia na faˈakaisi ˈanga
(Mark 13:9-13; Luke 21:12-17)

16 Ma sa Jesus ka fata laˈu ˈuri, “Muke fa-
farongo leˈa, nau ku baˈe kamu kwau ˈuana na
ˈafitaˈiˈanga, osiˈana kamu leka naˈa diˈia sipsip
ki siana ngwae taˈa ki neˈe kira diˈia naˈa kui
kwasi ki neˈe kira oga faˈalilamuˈa. Nia neˈe,
muke lialia leˈa, ma noaˈa kamu kasi sasi ta ru
rora neˈe kika fafi kamu ˈani.
17 Muke lia suli kamu, osiˈana ti ngwae kira
ke baˈa dau kamu, ma kira ka talaˈi kamu siana
ngwae kwaigiosi ki, ma kika ulasi kamu saena
luma ni foˈongaˈa kira ki.

18 Duˈungana neˈe kamu leka suli nau, kike baˈa tara kamu siana ngwae faˈinaˈonaˈo ma
na tatalafaˈa kira ki fuana matalangaˈilamuˈa. Ma ana kaidaˈi kira sasi naˈa ˈunaˈeri, muke
faˈarongo ˈani na Faˈarongoˈa Leˈa fuada ma fuana ngwae noaˈa laˈu Jiu ki.
19 Kaidaˈi kira ngali kamu ˈi naˈona ngwae ni kwaigiosi ki, noaˈa kamu kasi manata ˈabera
ˈuana ta tae neˈe muke saea ma muke baˈa fata faˈuta ˈani, osiˈana God naˈa neˈe ke baˈa kwatea
alaˈanga ki fuamuˈa fuana saelani ana kaidaˈi neˈeri.
20 Noaˈa kamu kasi baˈa alaˈa taˈifili kamu naˈa. Na Anoˈi ru God na Maˈa kamu maˈi langi
neˈe ke baˈa faˈafata kamu.
21 “Ngwae ˈoro ki, kike baˈa ngalia ngwae asina kira ki neˈe kira faˈamamana aku fuana ngwae
ki ˈiri kika saungida. Ma ngwae ˈoro ki logo, kike baˈa sasi logo ˈunaˈeri ana ngela kira ki neˈe kira
faˈamamana aku. Ma ngela ˈoro ki logo, kike baˈa malimae naˈa ana maˈa ma teˈa kira ki, ma
kika ngalida siana ngwae ki fuana saungilada.
22 Na ngwae ˈoro ki, kika ila ˈani kamu sulia kamu na fafarongo nau ki. Ma diˈia sa tai bore
ˈana neˈe ka faˈamamana ngasi, leleka ka dao ana na ˈisilana kaidaˈi ana ˈafitaˈi ˈanga, God ke
baˈa faˈamauri nia.
23 Diˈia ngwae ana taˈi fanoa kira faˈakaisi kamu, muke tafi, muke leka faˈasia maˈe fanoa
neˈeri ˈaliˈali, ma kamu ka leka laˈu ˈaumulu ˈuana ta fanoa matamata. Nau ku saea fuamuˈa,
ˈafitaˈi kamu ka faˈasuia goˈo na raoˈa kamu ana maˈe fanoa Israel ki, ˈi naˈo ana nauˈa, na Ngela
Ngwae, nai baˈa dao maˈi.

24 “Aia, na ngwae neˈe nia saesaeˈi ru goˈo
ˈana, nia ˈafitaˈi ka doe liufia na ngwae neˈe
faˈamanata nia. Ma na ngwae ni rao noaˈa kasi
doe liufia na araˈi gwaungaˈi nia.
25 Nia ka leˈa fuana ngwae saesaeˈi ru ke baˈa
usulia na ngwae faˈamanata nia. Ma na ru neˈe
kira sasia ana ngwae gwaungaˈi, ke baˈa sasia
logo ana ngwae rao nia ki. Ma diˈia nauˈa, na
ngwae gwaungaˈi kamu, kira sae nau ˈania sa
Saetan* neˈe ngwae gwaungaˈi ana anoˈi ru taˈa
ki, ˈirai ma kamuˈa bore, kike baˈa sae kamu
ˈania ta sata neˈe taˈa ka tasa.”

Muke maˈungia God
(Luke 12:2-9)

26 Sa Jesus ka fata laˈu fuana na fafarongo nia
ki ka ˈuri, “Noaˈa kamu kasi maˈu ˈani na ngwae
ki. Ru ki taˈifau neˈe ngwae ki kira sofongaˈinia,
God ke baˈa faˈataˈinia. Ma na ru ago ki taˈifau,
God ke baˈa fata sulia.
27 Ma na ru neˈe nau ku saea fuamuˈa ˈi saena
na rodo, muke saea laˈu goˈo ana ˈataˈata asoa.
Ma ru neˈe nau ku kwaroro ana fuamuˈa, muke
fata abitako fuada na ngwae ki taˈifau.
28 Ma noaˈa kamu kasi maˈungia na ngwae ki
neˈe kira saungia na nonimuˈa ka mae, bore ma
nia ˈafitaˈi fuana na saungilana na mangoˈi ru.
Muke maˈungia lala God, osiˈana niaˈa neˈe bolo
faˈinia naˈa malangisilana na mango ˈi ru ma na
noni ru saena na kula neˈe mafula duˈaduˈa kasi
mae.

---

* **10:25** Bielsebul nia ta sata logo ana sa Saetan.

29 Ma na noˈo tiˈitiˈi ki bore neˈe miga, nia
ˈafitaˈi fuana kala taˈi noˈo ada ka ˈasia ˈi ano
diˈia na Maˈa kamu ˈi langi noaˈa kasi alaˈania.
30 Aia, ma kamuˈa bore, na ifu ana gwaumuˈa
ki, God nia saiani taˈifau goˈo.
31 Nia neˈe noaˈa kamu kasi maˈu, osiˈana God
nia manata doe ana ngwae ki ka liufia na faˈi
suba miga ˈoro neˈe ki!

32 "Ma sa tai neˈe ka fulangaˈinia fuana na
ngwae ki fasi nia ka faˈamamana nau, nau ku
fulangaˈinia ˈunaˈeri logo fuana na Maˈa nau ˈi
langi.
33 Ma sa tai bore ˈana neˈe ka tofe nau ˈi maana
ngwae ki, nai baˈa tofe logo fafia fuana na Maˈa
nau ˈi langi."

Barangisiˈa osiˈana faˈamamanalana sa Jesus (Luke 12:51-53; 14:26-27)

34 Ma sa Jesus ka fata laˈu ˈuri, "Noaˈa kamu
kasi fia laˈu fasi nau ku leka maˈi faˈinia na
aroaroˈa fuana magalia. Noaˈa nau kusi ngalia
goˈo maˈi aroaroˈa. Nau ku leka maˈi fasi ˈiri
sa tai neˈe noaˈa kasi faˈamamana aku, kira ke
baˈa fuˈa faˈinia na ngwae nau ki.
35-36 Na malimae ngwae, niaˈa neˈe ta ngwae
goˈo ana kwalafa nia. Sulia ngwae ˈalako ki, kike
baˈa fuˈa faˈinia maˈa kira ki. Ma na kini sariˈi
ki, kike baˈa fuˈa faˈinia teˈa kira ki. Aia, na
kini neˈe ˈafe maˈi ki bore, kike baˈa fuˈa faˈinia
funga kini kira ki.

37 "Ma sa tai bore ˈana neˈe ka alafe ana na
maˈa nia nama na teˈa nia ka liufi nau, nia noaˈa
kasi totolia ka donga nau. Ma sa tai bore ˈana

neˈe ka alafe fuana na ngela nia ki ka liufi nau,
nia noaˈa kasi totolia ka donga nau.
38 Ma nia ˈafitaˈi fuana ta ngwae ka diˈia ta
fafarongo aku, si diˈia nia noaˈa kasi maˈudi
fuana donga laku, sui bore ˈana kaidaˈi nia ke
nonifii, ma ke mae ana ˈai rara folo.
39 Ma sa tai bore ˈana neˈe ˈaila kasi donga
nau duˈungana ni oga ka sasi ˈana sulia kwaio-
gaiˈanga nia ki talana, nia ke baˈa talafia na
mauriˈa firi. Bore ma diˈia sa tai bore ˈana neˈe
noaˈa nia kasi sasi sulia kwaiogaiˈanga nia ki
talana, ma nia maˈudi ke mae osiˈana nia donga
nau, nia ka toˈo ana mauriˈa firi.

Kwaiaraˈa ki
(Mark 9:41)

40 “Ma sa tai bore ˈana neˈe nia kwalo kamu,
nia kwalo nau logo. Ma sa tai bore ˈana neˈe
ka kwalo nau, nia kwaloa logo God neˈe nia
asungaˈi nau maˈi.
41 Ma sa tai bore ˈana neˈe ka kwaloa na profet,
osiˈana neˈe ngwae neˈeri nia rao fuana God,
nia ke baˈa ngalia naˈa kwaiaraˈa diˈia logo na
kwaiaraˈa neˈe God kwatea fuana na profet. Ma
sa tai bore ˈana neˈe ka kwaloa na ngwae saga,
sulia na ngwae neˈeri nia saga, nia ke baˈa ngalia
naˈa kwaiaraˈa diˈia naˈa ngwae saga.
42 Ma nau ku saea ru mamana fuamuˈa, diˈia
ta ngwae ka kwatea ta maˈe kafo gwari fuana ta
taˈi ngwae ana na fafarongo neˈe nau ki, sulia
neˈe niaˈa na fafarongo nau, nia ke baˈa ngalia
logo ta kwaiaraˈa.”

11

Sulia sa John ngwae ni Siuabu
(Luke 7:18-35)

1 Kaidaˈi sa Jesus nia alaˈa fuana na akwala
ma ro fafarongo nia ki ka sui, nia ka leka
laˈu fuana faˈatalongaˈilana Faˈarongoˈa Leˈa
faˈinia faˈamanatalana ngwae ana maˈe fanoa
ki kalikalia ˈi Galili.
2 Ana kaidaˈi neˈeri sa John ngwae ni Siuabu
nia tua ˈi saena na luma ni lokafo, nia ka rongoa
na raoˈa neˈe sa Jesus Christ nia sasiˈi ki, ma nia
ka kwatea ti ngwae ana fafarongo nia ki kira ka
leka siana sa Jesus.
3 Ma kira saefiloa, kira ka fata ˈuri, “ˈOke
faˈarongo kami maˈi. ˈUri ma ˈaeˈo naˈa neˈe na
Christ neˈe sa John saea ke baˈa dao maˈi, nama
kami ke masia laˈu ˈaimili ta ngwae matamata?”
4 Ma sa Jesus ka olisida ka ˈuri, “Kamu ke oli,
ma muka faˈarongoa sa John ˈani na ru neˈe
kamu rongoˈi ma kamu ka lisiˈi ki.
5 Na ngwae neˈe maada rodo ki, kira ka lia
laˈu. Ma na ngwae neˈe ˈaeda mae ki, kira ka
fali laˈu. Ma na ngwae neˈe kuu faˈalida ki,
na nonida ka mafo naˈa. Ma na ngwae neˈe
alingada bani ki, kira ka rongo laˈu. Ma na
ngwae neˈe kira mae naˈa ki, kira ka mauri laˈu.✡
Ma na Faˈarongoˈanga Leˈa baera, ba nau ku fata
naˈa sulia fuana ngwae dalaˈa ki.✡
6 Ma ˈoilakiˈa fuana sa tai neˈe noaˈa kasi
manata ruarua ana nauˈa.”

✡ **11:5** Aesea 35:5-6 ✡ **11:5** Aesea 61:1

7 Kaidaˈi neˈe na fafarongo sa John ki kira oli naˈa, sa Jesus ka fata sulia sa John fuana na fikuˈa neˈeri, ka ˈuri, “Ana kaidaˈi kamu leka siana sa John saena abaˈi kula kwasi, sa tai nini kamu leka fuana lisilana ˈi neˈeri? Ta ngwae neˈe manata ruarua ka diˈia goˈo ˈana ta gwango rade neˈe nia saola ana iru? Noaˈa! Sa John nia noaˈa laˈu ngwae ˈunaˈeri.
8 ˈUri ma, tae neˈe kamu leka fuana lisilana? Ta ngwae neˈe nia toro ˈania ifi neˈe folilana doe? Noaˈa! Osiˈana ngwae neˈe kira toro ˈunaˈeri ki, kira tua ˈi saena luma ngwae tatalafaˈa ki.
9 Kamu ke faˈarongo nau maˈi. Tae neˈe kamu leka kwau fuana lisilana? Ta profet? ˈIu! Nia ta profet mamana logo! Ma nia liufia mala na profet ˈi naˈo ki taˈifau.
10 Sa John naˈa ba kira kerekere sulia saena Kerekereˈa Abu ana kaidaˈi God nia fata fuana na Christ ka ˈuri, ‘Lia basi, nai baˈa kwatea kwau na ngwae ni ngali alaˈanga nau ˈi naˈo amu, fasi ˈiri nia ke sasi akaˈu ana ngwae ki fuamu.’
11 “Nau ku saea ru mamana fuamuˈa, sa John nia talingaˈi ka liufia na ngwae ki taˈifau neˈe kira futa maˈi ˈi saena magalia neˈe. Sui ka ˈunaˈeri bore ana, na ngwae neˈe kira tiˈitiˈi ki saena na Gwaungaˈi ˈanga God, kira talingaˈi ka tasa ka liu ana sa John.*
12 Aia, talaˈae maˈi ana kaidaˈi sa John nia etangia faˈarongoˈa ˈani Faˈarongoˈa Leˈa leka

* **11:11** Sa Jesus saea ru neˈe osiˈana noaˈa ta raoˈa ˈiri talingaˈi ka liufia talongaˈilana neˈe na Christ ke baˈa dao likotaˈi maˈi. Na raoˈa neˈe ba sa John sasia.

ka dao taˈena, na ngwae taˈa ki kira ka fuˈalia
Gwaungaˈi ˈanga God, ma kira sasi ˈuana laulana
Gwaungaˈi ˈanga God.
13 Na taki sa Moses ki, ma na profet ki taˈifau
leleka ka dao ana kaidaˈi sa John, kira fata
faˈatalo maˈi sulia daolana maˈi na Christ.
14 Kira saea sa Elaeja na profet ke baˈa oli laˈu
maˈi ˈi naˈona na Christ. Ma nia leˈa fuana kamu
ka faˈamamana neˈe sa John naˈa neˈe sa Elaeja
baera.
15 Muke fafarongo leˈa ana alaˈanga neˈe nau
ki.”
16 Ma sa Jesus ka fata laˈu ˈuri fuada, “Nau kui
faˈabolotaˈinia fuamuˈa na tua lamuˈa ngwae
ana taˈena, kamuˈa diˈia na kaela ngela neˈe kira
fiku ˈi maana usiˈa ˈani ro fikuˈa ki. Ma kira ka
ri kwailiu fuada,
17 ‘Kaimili ufi ˈau, ma kamu kasi ngwaˈe goˈo
sulia. Ma kaimili ka ngulia na faˈi ngu sulia
maeˈa fuaumulu, ma kamu kasi kwaimanatai
goˈo.’
18 Kaidaˈi sa John ngwae ni Siuabu nia dao
maˈi, nia abu fanga, ma noaˈa kasi kwaˈufia ta
waen, ma kira ka saea fasi nia toˈo ana anoˈi ru
taˈa.
19 Sui, kaidaˈi nauˈa, na Ngela Ngwae, nau ku
dao maˈi, nau ku fanga fiku, ma nau ku kwaˈu
faˈinia ngwae ki, ma kamu ka fata logo ˈuri,
‘Kamu lisia! Nia fanga doe, ma ka kwaˈu doe
ana waen, ma nia ka kwaima faˈinia ngwae neˈe
kira goni mani ana takisi ki ma ngwae abulalada
taˈa ki logo.’ Bore ma, ngwae neˈe kira roˈosulia
na liatoˈo God ki, kira faˈataˈinia neˈe God nia
mamana.”

Fanoa doe ki noaˈa kasi faˈamamana sa Jesus (Luke 10:13-15)

20 Buri ˈana sa Jesus fata ˈunaˈeri ka sui, nia
ka talaˈae ka fata dalea naˈa maˈe fanoa ba nia
sasia maˈi na faˈanadaˈa ˈoro ki ana, sulia ngwae
ana maˈe fanoa neˈeri ki kira kina kakari alifaˈi
ˈanga faˈasia taˈangaˈa kira ki.
21 Sa Jesus nia fata ˈuri, “Nia taˈa lilisu naˈa
fuamuˈa neˈe kamu tua ˈi Koresin. Ma kamuˈa
neˈe kamu tua ˈi Betsaeda ka ˈunaˈeri logo.
Osiˈana kamu ˈiri faˈamamana na faˈanadaˈa
ˈoro ba nau ku sasia fuamuˈa ki. Diˈia kira sasi
faˈanadaˈa neˈeri ki ˈi Taea ma ˈi Saedon† ˈi naˈo,
na ngwae ˈi neˈeri ki kira ka tua ˈi ano, ma kira
ka ruˈufia toro biliˈa ki, ma kira ka rafua nonida
ana fuˈa, fasi ˈiri ka faˈataˈinia neˈe kira kakari
alifaˈi taˈifau naˈa faˈasia abula taˈangaˈa kira
ki.
22 Ru mamana neˈe nau ku saea fuamuˈa, ana
faˈi asoa God ke baˈa matalangaˈinia ngwae ana
magalia neˈe, na kwaˈikwaˈinga kamu ke baˈa
tasa ka liufia na ngwae ˈi Taea faˈinia Saedon ki.
23 “Aia, kamuˈa na tuaˈa ˈi Kapaneam, kamu
fia God ke baˈa lafu kamu ˈuana ˈi langi. Bore
ma, nia ke baˈa ˈui lala ˈani kamu ˈi saena kilu
ana nonifiiˈa. Sulia na faˈanadaˈa ba nau ku
sasiˈi ˈi maˈe fanoa kamu ki, si diˈia nau ku sasia
maˈi ˈunaˈeri ˈi Sodom, ˈirai ngwae ˈi Sodom ki
kira ka kakari alifaˈi naˈa, ma God noaˈa kasi
malangisia fanoa kira ki.
24 Nia neˈe, nau ku saea fuamuˈa, ana faˈi asoa
neˈe God ke baˈa matalangani na ngwae ana

† **11:21** Na ro fanoa doe neˈe ki, kira talo faˈinia taˈangaˈa kira ki.

magalia, na kwaˈikwaˈinga kamu ke baˈa tasa ka liufia na ngwae ˈi Sodom ki.”

Leka maˈi muka mamalo
(Luke 10:21-22)

25 Ana kaidaˈi neˈeri, sa Jesus ka foˈo ka fata ˈuri, “Maˈasi, ˈaeˈo neˈe ˈoko gwaungaˈi fafia ru ki taˈifau ˈi langi ma ˈi ano logo. Nau ku baˈatafe ˈoe, duˈungana neˈe ˈoko faˈataˈinia Gwaungaˈi ˈanga ˈoe fuana ngwae neˈe kira diˈia ngela tiˈitiˈi ki, ma ˈoko sofongaˈinia ru neˈe ki faˈasia ngwae neˈe kira auraˈeda duˈungana kira liatoˈo, ma kika lia saiana ru ˈoro ki.
26 ˈIu Maˈasi, na ru neˈeri ki nia ˈunaˈeri naˈa sulia na kwaiogaiˈanga ˈoe ˈua naˈa maˈi ˈi naˈo.”
27 Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuana na fikuˈa neˈeri, “Maˈa nau nia kwatea ru ki taˈifau naˈa fuaku. Ma taˈifilia na Maˈa goˈo neˈe nia saiaku na Ngela nia. Ma taˈifilia logo na Ngela talana neˈe nia saiana Maˈa nia, ma taˈifili goˈo ngwae neˈe na Ngela nia filida fuana faˈataˈilana fuada ki, neˈe kira saiana na Maˈa.
28 “Na fataˈa totongaˈi neˈe na ngwae faˈamanata ana taki sa Moses ki kira alua fuamuˈa ki, niˈi kwate ma kamu ka laeorooro naˈa olofaniˈi. Mulu leka maˈi siaka, ma nai baˈa lafutaˈinia faˈasi kamu.
29 Ma muke kwairoˈoi aku, ma nai baˈa faˈamanata kamu, sulia na falafala nau ki enoeno ma ka aroaro, ma muke dao toˈona na mamaloˈanga fuana na mangomuˈa.
30 Osiˈana na kwai talaˈi ˈanga nau fuamu, nia talangwaraˈu fuana dongalana.”

12

Sa Jesus naˈa neˈe ngwae ˈinotoˈa ana asoa Sabat
(Mark 2:23-28; Luke 6:1-5)

1 Ma ana kaidaˈi neˈeri, ana taˈi Sabat asoa ana
mamaloˈanga, sa Jesus faˈinia na fafarongo nia
ki kira leka, ma kira ka liu toˈo folo ana taˈi oˈola
ana witi, na ru kira saungani fuana beret. Ma
ana kaidaˈi neˈeri, na fafarongo nia ki kira fiolo,
ma kira ka fisua fingi ru ki, ma kira ka ˈania.
2 Ma ti ngwae ana Farasi ki kira lisida. Ma kira
ka balufia sa Jesus kira ka ˈuri, "ˈOko lisia! Na
ru neˈe fafarongo ˈoe ki kira sasia, nia ˈoia na
taki sa Moses ki, duˈungana kamu loia witi neˈe
ana Sabat, asoa ana mamaloˈa!"
3 Ma sa Jesus ka olisida ka ˈuri, "Nau ku saiana
kaumulu toˈomaˈi sulia saena Buka Abu na ru
ba sa David na tatalafaˈa nia sasi ˈi naˈo. Ana
kaidaˈi neˈeri, sa David faˈinia ngwae nia ki kira
fiolo liu,
4 nia ka leka ˈi saena na luma God, ma na
ˈingataˈi fata abu ka kwatea fuana sa David na
beret neˈe kira ˈau abua fuana God. Ma sa David
ka ˈania naˈa beret neˈeri, ma ka kwatea logo
fuana ngwae nia ki, ma kira ka ˈania. Bore
ma na taki kulu alaˈani fuana talitoˈona goˈo na
fata abu God ki neˈe kira saiana ˈanilana. Ma
noaˈa kulu kasi lisia saena Buka Abu neˈe God
nia saetaˈa fuana sa David."✡
5 Ma sa Jesus ka fata laˈu ˈuri, "Nau ku saiana
kaumulu toˈomaˈi sulia saena Buka Abu, na taki
ki sulia fata abu ki ba kira rao saena Luma
Abu God ana Sabat, asoa ana mamaloˈanga.

✡ **12:4** 1 Samuel 21:1-6; Levitikus 24:9

Kira ka rao bore ˈada ˈunaˈeri noaˈa God kasi
matalangaˈinida goˈo.
6 Aia, nau ku saea fuamuˈa, na raoˈa nau ku
sasi neˈe doe ka tasa liufia na Luma Abu God,
ma nauˈa niniˈa naˈa faˈi kamu.
7 ˈIu, God nia fata ˈuri, ‘Nau ku oga kamu ke
kwaimanatai fuana ngwae ki, ma noaˈa laˈu na
kwaisuˈusiˈanga kamu ki.’✡ Ma diˈia kamu ka
saiana fadalana na ru neˈe, nia ˈafitaˈi fuana
muka matalangani na ngwae nau ki, osiˈana neˈe
noaˈa kira kasi rora goˈo.
8 Duˈungana neˈe nauˈa, na Ngela Ngwae, nau
ku toˈo ana na ngasingasiˈanga fuana saelana
ru ki fuana ngwae ki kira saiana kike sasia goˈo
ˈada ana asoa ana mamaloˈanga.”

Sa Jesus nia gura taˈi ngwae
(Mark 3:1-6; Luke 6:6-11)

9 Ma kaidaˈi sa Jesus nia leka faˈasia na
kula neˈe, nia ka leka saena taˈi luma fuana
foˈongaˈa.
10 Ma taˈi ngwae limana mae tua logo saena
luma fuana foˈongaˈa neˈeri. Ma ti ngwae kira
saefiloa sa Jesus kika ˈuri, “ˈUri ma nia bolo goˈo
ˈana fuana guralana ngwae mataˈi ki ana Sabat,
na asoa ana mamaloˈanga kwa?” Kira saefiloa
ˈunaˈeri fasi ˈiri kira ka dao toˈona ta ru fuana
fata maanalana sa Jesus ana ˈoilana taki God
ana guraˈa, ru neˈeri kira manata sulia nia diˈia
raoˈa.
11 Ana kaidaˈi neˈeri, sa Jesus ka saefilo kira
laˈu ka ˈuri, “Muke faˈarongo nau basi, diˈia ta
ngwae amuˈa, na sipsip nia ˈasia saena ta kilu

✡ **12:7** Hosea 6:6

ana Sabat, ˈuri ma nia kasi leka ma ka lafua laˈu
faˈasia na kilu ana faˈi asoa neˈeri?
12 Kaumulu saiana, God lisia ngwae neˈe
talingaˈi ka liufia na sipsip. Aia, sulia ngwae
neˈe nia talingaˈi ˈunaˈeri, noaˈa nia kasi rora
goˈo fuana sasilana ta ru leˈa fuana ma ˈafilana
ta ngwae ana Sabat asoa ana mamaloˈanga.”

13 Ana kaidaˈi neˈeri nama goˈo, sa Jesus ka
fata ˈuri fuana ngwae neˈe limana mae, “ˈOke
taga maˈi limamu.” Ma ngwae neˈeri ka taga
na limana. Ma ana kaidaˈi neˈeri nama goˈo, na
limana ba mae ka leˈa logo ˈana diˈia ruana ta
bali lima.
14 Ma ana kaidaˈi na Farasi ki kira lisia na ru
neˈe, kira ka ruˈu taˈifau ˈi maa. Ma kira ka fiku
lokoˈi ru naˈa fuana saungilana sa Jesus.

15 Kaidaˈi sa Jesus nia rongoa goˈo ˈana neˈe
kira fiku lokoˈi ru fasi ˈiri kika saungia, nia ka
leka naˈa faˈasia fanoa neˈeri. Ma na ngwae ˈoro
ki, kira ka leka sulia sa Jesus, ma nia ka gura
ngwae ˈoro neˈe kira mataˈi ki, ma kira ka ˈakwa
taˈifau naˈa.
16 Ma sa Jesus ka fata luida noaˈa kira kasi
alaˈa suli nia siana ta ngwae laˈu.
17 Nia sasi ˈunaˈeri fasi ˈiri ka faˈamamana na
fatalana God ba profet Aesea nia saea ka ˈuri,

18 “Na ngwae rao nau niniˈa, nau ku filia fasi ˈiri
ka sasia raoˈa nau.

Nau ku alafe liu fuana, ma nau ku saeleˈa liu
sulia.

Nai baˈa kwatea kwau na Anoˈi ru nau fasi ˈiri
ka tua faˈinia.

Aia, na ngwae neˈe nia ka kwatea logo kwai
matalangaˈinga ˈoloˈolo fuada ngwae neˈe
noaˈa laˈu Jiu ki.
19 Noaˈa nia kasi tua ˈani kwaingilongiloi ˈanga,
ma noaˈa kasi ri kwaa, ma noaˈa nia kasi
fata auraˈea maana fanoa ki.
20 Noaˈa nia kasi baˈa danga faˈiburi ˈani na
ngwae dalaˈa ma ngwae ngwataˈutaˈu ki.
Ma nia ke baˈa kwatea kwai matalangaˈinga
ˈoloˈolo fuana na ngwae ki.
21 ˈAni na ngwae neˈe, ngwae ˈoro faˈasia na
fanoa ki taˈifau, kira ke baˈa fitoˈo ana.”✡

Ngasingasiˈanga sa Jesus nia tasa liu ana sa Saetan
(Mark 3:20-30; Luke 11:14-23)

22 Sui buri ˈana, ti ngwae kira ngalia maˈi taˈi
ngwae siana sa Jesus fuana guralana. Ngwae
neˈe, anoˈi ru taˈa nia sura ana, ma na maana
ka rodo, ma kwakwana ka noto. Ma sa Jesus ka
gura na ngwae neˈeri, ma nia ka lia ma ka fata
naˈa laˈu.
23 Na fikuˈa neˈeri ka ˈarefo liu, ma kira ka
saefilo kira kwailiu kika ˈuri, “ˈUri ma na ngwae
neˈe nia neˈe ngwae ba God nia filia, ma ke
baˈa futa maˈi ana kwalafa sa David na ngwae
tatalafaˈa taka niniˈa?”
24 Ma kaidaˈi ti Farasi kira rongoa na ru neˈeri
ki, kira ka fata ˈuri, “Noaˈa laˈu niaˈa niniˈa.
Sa Jesus nia ifulani naˈa anoˈi ru taˈa ki ˈani
ngasingasiˈanga sa Saetan* na ˈingataˈi anoˈi ru
taˈa.”

✡ **12:21** Aesea 42:1-4 * **12:24** Ta sata logo ana sa Saetan neˈe sa Bielsebul.

25 Ma osiˈana neˈe sa Jesus nia sai goˈo ana na
manatalada, nia ka fata ˈuri fuada, “Diˈia ngwaˈi
toˈa saena ta fanoa doe kira fuˈali kira talada,
ˈirai na fanoa doe neˈeri ke takalo naˈa. Ma diˈia
ta fanoa, nama na ngwae ma na ˈafe ma na ngela
nia ki, kira fuˈa faˈi kira talada, nia ˈafitaˈi fuana
kira ka tua fiku.
26 Ma na ˈinotoˈanga sa Saetan neˈe ˈunaˈeri
logo. Diˈia sa Saetan ke fuˈa faˈinia toˈa neˈe
kira leka sulia, ˈirai kira ke takalo kwailiu goˈo.

27 “ˈIu, ma kaumulu saea nau ku ifulani anoˈi
ru taˈa ki ˈani ngasingasiˈanga sa Saetan. ˈIrai
ma ngasingasiˈanga sa tai mo niniˈa ti fafarongo
aumulu ifulani anoˈi ru taˈa ki ˈani? Sa Sae-
tan? Noaˈa liu! Duˈungana ru neˈeri ki, nia
faˈataˈinia neˈe kaumulu rora.

28 “Nau ku ifulani anoˈi ru taˈa ki ˈani ngasin-
gasiˈanga God. Ma nia ka faˈataˈinia naˈa
fuamuˈa neˈe na ˈInotoˈanga God fafia ngwae ki
dao karangi naˈa maˈi siamuˈa.

29 “Aia, diˈia ta ngwae goˈo ˈana oga ka ifulani
ta anoˈi ru taˈa, ngwae neˈeri ke ngasingasiˈa ka
liufia sa Saetan. Ka diˈia logo ta ngwae neˈe oga
ke ruˈu saena luma na ngwae ngasingasiˈa fuana
ngalilana ru nia ki. Nia ke ngasingasiˈa ka liufia
mala ngwae neˈeri, fasi ˈiri ke talangwaraˈu
fuana firiˈilana ngwae ngasingasiˈa neˈeri, sui
mala nia ka fiˈi ngali ru nia ki.

30 “Aia, sa tai neˈe noaˈa nia kasi leka maˈi
buriku, nia na malimae nau. Ma sa tai neˈe
noaˈa kasi kwaiˈafi aku fuana fikulana maˈi
ngwae ki siana God, nia ka takalongaˈi kira naˈa
faˈasia God.

31-32 Sulia nia ˈunaˈeri, nau ku saea fuamuˈa,
God saiana ke baˈa rufuanata ana ru taˈa ki
taˈifau goˈo neˈe ngwae nia sasia ma na ru taˈa
nia ka saea. Ma diˈia ta ngwae ka fata taˈa aku na
Ngela Ngwae, God saiana ka rufuanata ana. Bore
ma diˈia ta ngwae ka fata faˈalia na raoˈa Anoˈi
ru Abu, noaˈa liu God ka rufuanata ngwae neˈeri,
sui bore ˈana kaidaˈi neˈe, nama ta kaidaˈi neˈe
nia maˈi ˈua.”

Taˈi ˈai faˈinia na fuaˈi ru
(Luke 6:43-45)

33 Sa Jesus ka fata laˈu ˈuri, “Kaumulu saiana
diˈia kamu toˈo ana ˈai leˈa, na fuaˈi ru bore ka
leˈa logo. Ma diˈia kamu toˈo ana ˈai taˈa, na
fuaˈi ru bore ka taˈa naˈa logo. ˈUnaˈeri logo
ana ngwae. Sulia ru leˈa ki leka maˈi faˈasia na
ngwae leˈa, ma ru taˈa ki ka leka maˈi faˈasia na
ngwae taˈa.
34 Ma kamu diˈia goˈo amuˈa kaela na baˈeko
tolo ki! Ma ˈafitaˈi liu kamu ka saea ta ru ka leˈa,
sulia na manataˈanga kamu ki niˈi taˈa. Tae neˈe
nia tua saena manataˈanga ngwae, nia neˈe ka
sakatafa maˈi neˈe ngwae ka alaˈa ˈani.
35 Na ngwae neˈe leˈa, na fatalana bore ke baˈa
leˈa logo. Ma na ngwae neˈe taˈa, na fatalana
bore ke taˈa logo.
36 “Nau ku saea fuamuˈa, kaidaˈi ana
kwaˈikwaˈinga, God ke baˈa matalangaˈinia
ngwae ki taˈifau saena magalia fuana alaˈanga
taˈa kira saeˈe ki.
37 Ma God ke baˈa matalangaˈi ngwae ˈani
fatalada talada. Diˈia alaˈanga ta ngwae ka leˈa,
God ke baˈa fulangani ngwae neˈe ni ˈoloˈolo.

Ma diˈia alaˈanga ta ngwae ka taˈa, God ke baˈa fulangani na ngwae neˈe ni rora.”

Na Farasi ki kira gania sa Jesus fasi ˈiri nia ke fulia ta faˈanadaˈa
(Mark 8:11-12; Luke 11:29-32)

38 Sui ti ngwae faˈamanata ana taki ki ma ti Farasi, kira leka maˈi siana sa Jesus, kira ka fata ˈuri fuana, “Faˈamanata ˈae, kaimili oga liu ˈoko sasia ta faˈanadaˈa, fasi ˈiri ke faˈataˈinia mamanaˈanga God neˈe kwateˈo maˈi.”
39 Sa Jesus ka fata ˈuri fuada, “Kamu ngwae ana taˈena, kamu ngwae taˈa ki. Duˈungana kamu oga lisilana ta faˈanadaˈa neˈe ke faˈataˈinia ngasingasiˈanga God, bore ma nia ˈafitaˈi fuamuˈa fuana lisilana. Kamu ke baˈa lisia goˈo amuˈa na faˈanadaˈa diˈia na ru ba nia fuli fuana sa Jona na profet ˈi naˈo.
40 Sa Jona ba tua saena ogana gwaˈa sasu sulia uulu faˈi asoa ma uulu faˈi rodo ki. Aia, ma nauˈa, na Ngela Ngwae, nai baˈa ˈunaˈeri logo. Nai baˈa tua saena ano sulia uulu faˈi asoa ma uulu faˈi rodo ki.
41 Ma ana kaidaˈi God ka matalangaˈinia ngwae ki, na ngwae neˈe kira tua ˈi Ninifa, kira tataˈe fasi ˈiri kira ka alaˈa sulia na roraˈa kamu ki. Kira sasi ˈunaˈeri, sulia kira kakari alifaˈi naˈa faˈasia na taˈangaˈa kira ki, ana kaidaˈi sa Jona fulangaˈinia fuada. Ma taˈi ngwae nia talingaˈi ka liufia sa Jona nia tua naˈa faˈi kamu. Sui ka ˈunaˈeri bore, noaˈa kamu kasi kakari alifaˈi goˈo faˈasia na taˈangaˈa kamu ki.
42 Ma ana kaidaˈi God ke matalangaˈinia na ngwae ki, na gwaungaˈi kini ˈi Siba, nia ka

tataˈe logo fuana alaˈanga sulia na roraˈa kamu. Na kini neˈe nia sasi ˈunaˈeri, sulia nia leka maˈi faˈasia fanoa nia neˈe tau liu mala fuana na rongolana liatoˈonga sa Solomon na ngwae tatalafaˈa. Ma taˈi ngwae talingaˈi ka liufia sa Solomon nia tua goˈo ˈana faˈi kamu. Sui ka ˈunaˈeri bore ˈana, noaˈa kamu kasi oga goˈo na rongolana."

Olilana maˈi anoˈi ru taˈa
(Luke 11:24-26)

43 Sa Jesus ka fata ˈuri laˈu, "Kaidaˈi kira
ifulaˈinia anoˈi ru taˈa nia leka faˈasia ta ngwae,
nia ka liliu saena kula kwasilaˈa, ma ka lulu
ˈuana ta kula fasi ˈiri nia ke tua laˈu ana. Ma
diˈia nia lulu ma ka noaˈa naˈa,
44 nia ke manata ˈuri, 'Nai oli ˈuana na ngwae
ba nau ku tuatua maˈi ana ˈi naˈo, ma nau ku
leka maˈi faˈasia.' Ana kaidaˈi nia oli maˈi ka
dao, nia ka lisia ngwae baera nia faˈasikasika ma
ka faˈasaga naˈa maurilana taˈifau.
45 Kaidaˈi nia lisia neˈe nia ˈunaˈeri, nia ka oli
ma ka talaˈia laˈu maˈi ta fiu anoˈi ru neˈe taˈa ka
tasa liufia niaˈa, kira ka leka maˈi, ma kira ka tua
naˈa ˈi saena ngwae baera. Ana kaidaˈi neˈeri,
na tualana ngwae neˈeri ka fiˈi taˈa ka liufia naˈa
ˈi naˈo. Ma nia ka ˈunaˈeri logo fuamuˈa ngwae
ana taˈena, kamu ngwae taˈa ki, ma tualamuˈa
ka fiˈi taˈa ka liufia naˈa ˈi naˈo, osiˈana kamu
ˈaila ˈani nau."

Tuaˈa mamana sa Jesus, kira ngwae neˈe roˈosulia God
(Mark 3:31-35; Luke 8:19-21)

46 Ana kaidaˈi sa Jesus nia alaˈa ˈua fuana
ngwae ki, teˈa nia faˈinia ngwaefuta nia ki kira
ka dao maˈi. Ma kira ka uu goˈo ˈada ˈi maa,
ma kira ka fata maˈi ˈuana fasi ˈiri kira ka alaˈa
faˈinia.
47 Ma taˈi ngwae ana ngwae neˈeri ki ka fata
ˈuri fuana sa Jesus, “Teˈa ˈoe faˈinia ngwaefuta
ˈoe ki, kira uu goˈo maˈi ˈada ˈi maa, ma kira ka
oga kike alaˈa faˈi ˈoe.”
48 Sa Jesus olisia ka ˈuri, “Nau ku saea sa tai
faˈida neˈe teˈa nau ma na ngwaefuta nau ki.”
49 Ana kaidaˈi neˈeri, sa Jesus ka faˈataˈinia
na fafarongo nia ki, ma ka fata ˈuri, “Muke lisia
basi. Kira neˈe kira diˈia naˈa teˈa nau ki ma na
ngwaefuta ki.
50 Sulia sa tai neˈe sasi sulia na kwaiogaiˈanga
Maˈa nau maˈi langi, nia neˈe ngwaefuta nau,
ma na ngwaingwaena nau, ma na teˈa nau.”

13

Na tarifulaˈa sulia na ngwae neˈe fasia na maga ru ki
(Mark 4:1-9; Luke 8:4-8)

1 Ana faˈi asoa neˈeri logo, sa Jesus ka ruˈu
kwau faˈasia luma neˈeri, ma ka leka ˈi ninimana
na ˈosi, ma ka tua ˈi ano fuana faˈamanataˈanga.
2 Ma sulia na fikuˈa doe liu kira fiku kalia, nia
ka raˈe saena taˈi gwaˈi baru, ma ka tua ˈi saena,
ma na ngwae ki kira ka uu kwau ˈi ˈaˈe one.
3 Sui nia ka faˈarongo kira ˈani ru ˈoro ki ˈani
alaˈanga tarifulaˈa ki, ka ˈuri, “Taˈi ngwae nia
leka ka tasalia maga witi ki ˈi saena oˈola nia.

4 Ma kaidaˈi nia tasalia maga witi neˈeri ki,
ti maga witi kira ˈasia sulia na talalinga, ma
na noˈo ki kira ka lofo maˈi, ma kira ka ˈanida
taˈifau.
5 Ma ti maga witi kira ka ˈasida ana kula faula
ki, kula neˈe ano kasi doe. Ma kira ka bulao
ˈaliˈali sulia neˈe ano nia kasi ˈoro.
6 Ma ana kaidaˈi neˈe sina nia taˈe maˈi, nia ka
sinafia na witi neˈe masubu ki, ma kira ka kuku
logo, sulia neˈe lali ru ki kasi koso lalo.
7 Ma ti maga witi kira ˈasida ˈi safitana na
kwalo ˈabui ki, ma kwalo neˈeri ka nuku fafia
na witi ki.
8 Ma ti maga witi laˈu niˈi ˈasida ˈi saena na
ano leˈa, ma kaidaˈi kira taˈe maˈi, kira ka fungu
ana fuaˈi ru ˈoro ki. Ma ti witi kira ka fungu
ˈania taˈi talangaˈi faˈiruˈa, ma ti witi kira ka
fungu ˈania ono akwala faˈiruˈa, ma ti witi laˈu
kira ka fungu ˈania uulu akwala faˈiruˈa.”
9 Ma sa Jesus ka faˈasuia fatalana ka ˈuri,
“Diˈia ta ngwae oga ka sai leˈa ana ru neˈe ki,
ni ka sailinga leˈa mala.”

Sa Jesus ka alaˈa ˈani tarifulaˈanga ki fuana ngwae ˈoro, bore ma nia faˈamadakola ru ki taˈifau fuana fafarongo nia ki
(Mark 4:10-12; Luke 8:9-10)

10 Na fafarongo nia ki leka maˈi siana, ma kira
ka saefilo ˈuri ana, “Faˈuta neˈe ˈoko fata fuana
na ngwae ki ˈani alaˈanga ana tarifulaˈanga ki
kwa?”
11 Sa Jesus ka olisida ka ˈuri, “Kaidaˈi sui ki,
God noaˈa kasi faˈamadakola ˈua faˈuta neˈe nia
ke baˈa gwaungaˈi fafia ngwae nia ki. Bore ma

ta'ena, na madakola'a nini'a dao na'a fuamu'a.
Ma na ngwae ne'e noa'a la'u fafarongo nau ki,
noa'a naisi fa'amadakola fuada.
12 Sa tai bore 'ana ne'e ka to'o ana ta
madakola'a ti'iti'i sulia 'Inoto'anga God, God ke
ba'a luda gwauna fuana, fasi 'iri nia ka to'o ana
madakola'a 'oro ka ali'afu go'o. Bore ma sa
tai ne'e noa'a kasi ro'osulia fa'amanata 'anga
ne'e ki, ta madakola'anga ti'iti'i bore 'ana ne'e
nia to'o ana sulia 'inoto'anga God, God ke ngali
olita'inia fa'asia.
13 Aia, nau ku fata fuada 'ani ala'anga tari-
fula'a ki, osi'ana ngwae ne'e ki lisia na'a ru nau
ku sasi'i ki, bore ma noa'a kira kasi lia saiana.
Kira rongoa ala'anga laku, bore ma noa'a kira
kasi malingani'i.
14 Nia 'uri 'iri ka fa'amamana na ala'anga ba
sa Aesea na profet nia saea 'i na'o ba 'uri,
'Kira ke fafarongo ma kike fafarongo, bore ma
noa'a kira kasi saiana fa'arongo'a God.
Ma kira ke lia ma kira ke lia, bore ma noa'a kira
kasi lisia tae ne'e God ka sasi fuada.
15 Osi'ana ne'e manatada ka o'eo'ela, ma kike
bania na alingada, ma kike bokota logo na
maada.
'Asu 'ubani maada kata lisia, nama alingada
kata rongoa, ma na manatada ka ma-
linga'inia fatalana God, ma kika fa'ita'i
ma'i 'uaku ma nau ku gurada.' "✡

16 Ma sa Jesus ka fata la'u 'uri, "'Oilaki'a liu
fuaumulu, sulia ne'e maamulu lisia na'a rao'a

✡ **13:15** Aesea 6:9-10

nau ku sasiˈi ki, ma na alingamuˈa ka rongoa
faˈamanataˈanga nau ki.
17 Ru mamana nau ku saea fuamuˈa, na profet
ˈoro ki, ma na ngwae saga ki ˈi naˈo, kira oga
lisilana ru neˈe kamu lisiˈi ki, bore ma noaˈa kira
kasi lisia. Ma kira oga naˈa rongolana na ru neˈe
kamu rongoˈi ki, ma noaˈa kira kasi rongoa.

Sa Jesus fada tarifulaˈanga sulia na ngwae ba nia tasali maga ru
(Mark 4:13-20; Luke 8:11-15)

18 “Muke fafarongo naˈa ˈuana na fadalana
alaˈanga tarifulaˈanga neˈe sulia na ngwae neˈe
tasali maga witi.
19 Ti ngwae neˈe kira rongoa na
faˈarongoˈanga sulia na ˈInotoˈanga God, ma
noaˈa kira kasi malingani, ˈunaˈeri sa Saetan ka
leka maˈi, ma ka laua naˈa fatalana God faˈasida
neˈe kira rongoa. Kira diˈia na maga witi neˈe
kira ˈasida sulia na talalinga, ma na noˈo ki kira
ka ˈania.
20 Ma na maga witi neˈe kira ˈasiˈi ˈi fafona
ano neˈe nia faula, nia diˈia na ngwae neˈe kira
rongoa fatalana God, ma kira ka ngalia faˈinia
na saeleˈanga.
21 Bore ma fatalana God noaˈa kasi lalisusu
goˈo saena maurilada. Kira ka faˈamamana goˈo
sulia kaidaˈi tiˈitiˈi. Bore ma kaidaˈi ilitoˈonga
ma faˈakaisiˈanga nia dao goˈo maˈi duˈungana
kira faˈamamana ana fatalana God, ma kira kasi
faˈamamana naˈa.
22 Ma ti ngwae neˈe kira diˈia maga witi neˈe
kira ˈasida ˈi safitana na kwalo ˈabui ki. Kira
rongoa na fatalana God, bore ma kira manata

ˈabera ˈada sulia ru ki ana mauriˈa kira, ma kira
ka manata doe ana na mani. Ma ru neˈeri ki, nia
diˈia na kwalo ˈabui ki nia nuku fafia na fatalana
God saena maurilada. Noaˈa kira kasi rokisi goˈo
saena maurilada ka diˈia na witi neˈe noaˈa kasi
fungu goˈo ˈani ta fuaˈi ru.
23 Ma ti ngwae laˈu neˈe kira diˈia na maga witi
neˈe kira ˈasida ˈi saena ta ano leˈa. Kira rongoa
fatalana God, ma kira ka malingani, ma kika
faˈataˈinia tuaˈa ˈoloˈolo ka diˈia witi neˈe nia
fungu ˈani fuaˈi ru ki. Ti witi neˈe taˈi talangaˈi
fuaˈi ruˈanga, ma ti witi neˈe ono akwala fuaˈi
ruˈanga, ma ti witi uulu akwala fuaˈi ruˈanga.”

Tarifulaˈanga sulia na laua taˈa ki

24 Sa Jesus ka saea laˈu taˈi tarifulaˈanga fuada,
ka ˈuri, “Na ˈInotoˈanga God diˈia na ngwae neˈe
ka fasia na maga ru ki saena na oˈola nia.
25 Ma ana taˈi rodo, kaidaˈi neˈe ngwae ki kira
maliu ˈada, na malimae ka leka maˈi ma ka fasia
ti maga laua taˈa ˈi safitana na maga ru leˈa ki.
Sui nia ka leka naˈa ˈana.
26 Ma kaidaˈi neˈe maga ru leˈa ki kira bulao
maˈi, ma kira ka talaˈae fungu, na maga laua taˈa
ba kiri kira ka bulao logo.
27 Na ngwae ni rao nia ki, kira ka leka maˈi
siana, ma kika saefiloa ˈuri, ‘Araˈi kwa, ˈoko
fasia na maga ru leˈa ki ba. Ma na laua loˈoko ki
niˈi leka maˈi faˈasia ˈi fai?’
28 Ma nia ka olisida ka ˈuri, ‘Ta malimae naˈa
neˈana nia sasia na ru neˈeri.’ Ma na ngwae ni
rao nia ki, kira ka saefiloa ˈuri, ‘ˈOko oga mike
leka ma kami ka failia na laua taˈa neˈe ki?’

29 Nia ka olisida ka ˈuri, ‘Noaˈa, ˈasu ˈubani
ana kaidaˈi kamu failia na laua loˈoko ki, kamu
kata faˈalia logo ti ˈai leˈa faˈinia.
30 Muke alu kera ke taˈe fiku naˈa adaroˈo
leleka ka dao ana kaidaˈi ni goniruˈa. Ma ana
kaidaˈi neˈeri, nai baˈa saea fuana na ngwae
neˈe kira gonia na ru nau ki, ku ˈuri: Muke lafua
na laua ki ˈi naˈo, ma kamu ka firi fikuda, ma
kamu ka duˈafia. Sui kamu ka fiˈi lafua na ru leˈa
ki, ma kamu ka ngalia maˈi ˈuana saena babala
ni tingaˈiˈanga nau.’ ”

ˈInotoˈanga God etangilana tiˈitiˈi bore ma nia ka doe ana aliˈafulana
(Mark 4:30-32; Luke 13:18-21)

31 Sui sa Jesus ka saea laˈu taˈi tarifulaˈanga ka
ˈuri, “Na ˈInotoˈanga God nia ˈuri: Taˈi ngwae
nia ngalia maga ˈai tiˈitiˈi liu neˈe kira saea ˈani
mastad, ma ka fasia ˈi saena na oˈola nia.
32 Ma sui bore ˈana na maga ru neˈeri ka tiˈitiˈi
liu ana na maga ru ki taˈifau, kaidaˈi nia taˈe
maˈi, nia ka alua naˈa na ˈai neˈe doe ka liufia
naˈa na ˈai ki taˈifau ˈi saena na oˈola neˈeri.
Ma kaidaˈi na ˈai neˈe doe ka ulubono, na noˈo ki
kira ka saungaˈinia na nuˈi kira ki ana na rarana
ˈai neˈeri.”
33 Sui sa Jesus ka fata laˈu ˈani ta tarifulaˈanga
ka ˈuri, “Na ˈInotoˈanga God nia diˈia na isi
tiˈitiˈi fuana faˈa ubulana na beret, neˈe ta kini
nia ngalia, ma ka dola faˈinia flaoa ˈoro, leleka
ka nongalia na kaˈakaˈa neˈeri ka ubu, ma ka
fane.”

34 Sa Jesus ˈidufaˈi alaˈa sulia na ru neˈe ki
taˈifau goˈo ˈani na tarifulaˈanga ki fuana na
fikuˈa neˈeri.
35 Nia sasi ˈunaˈeri fasi ˈiri ka faˈamamana na
alaˈanga God neˈe profet nia keresia ka ˈuri,
“Nau kui baˈa fata ˈani tarifulaˈanga ki fuana
ngwae ki.
Ma nai baˈa fada na ru neˈe ago ki ˈita naˈa maˈi
ana kaidaˈi nau ku saungaˈinia naˈa na
magalia.”✡

Sa Jesus fada tarifulaˈanga sulia na laua taˈa ki

36 Sui sa Jesus ka faˈasia naˈa fikuˈa neˈeri ma
ka ruˈu saena luma. Ma na fafarongo nia ki kira
ka dao maˈi siana, ma kira ka fata ˈuri, “ˈOke
fada basi fuamiˈa na tarifulaˈanga ba sulia na
laua neˈeri ki saena na oˈola.”
37 Nia ka olisida ka ˈuri, “Na ngwae neˈe nia
fasia na maga ru leˈa ki, naˈa neˈe nauˈa, na
Ngela Ngwae.
38 Ma na oˈola naˈa neˈe magalia, ma na maga
ru leˈa ki naˈa neˈe na ngwae God ki olofana
ˈInotoˈanga nia. Ma na laua neˈeri ki neˈe na
ngwae roˈosulia sa Saetan ki.
39 Ma na malimae neˈe nia fasia na laua ki,
naˈa neˈe sa Saetan. Ma kaidaˈi ana goniruˈa
naˈa neˈe ˈisilana na magalia, ma na ngwae neˈe
kira goniru naˈa neˈe na ˈainsel ki.
40 Kaidaˈi neˈe ngwae ni rao ki kira gonia na
laua ki, ma kira ka duˈafia ˈi saena na mafula,
nia ka diˈia logo ana ˈisilana na magalia.

✡ **13:35** Sam 78:2

41 Nai baˈa kwatea ˈainsel ki, ma kira ka gonia
ngwae ki taˈifau neˈe kira sasia ru taˈa ki, ma na
ngwae neˈe kira faˈarora naˈa ngwae ki, ma na
ˈainsel ki kira ka lafuda faˈasia na ˈinotoˈanga
nau.
42 Ma kira ka ˈui ˈani kira ˈi saena mafula, kula
neˈe kira ke baˈa angi, ma kira ka ˈala girigiria
na lifada.
43 Aia, na ngwae saga ki, kira ka sina diˈia
na madaˈafi saena na ˈinotoˈanga na Maˈa kira.
Muke manata leˈa sulia na ru neˈeri.”

Na tarifulaˈanga ki

44 Sa Jesus ka fata logo ˈuri fuana na fafarongo
nia ki, “Na ˈInotoˈanga God nia diˈia na mani doe
neˈe kira sofongani saena na oˈola. Ma kaidaˈi
taˈi ngwae lisia, nia ka sofongaˈinia logo ˈana.
Ma nia ka saeleˈa liu, ma nia leka ma ka ˈoifoli
ˈani na ru nia ki taˈifau, ma ka folia naˈa oˈola
neˈeri, fasi ˈiri ka ngali ˈana mani doe neˈeri.

45 “Ma na ˈInotoˈanga God nia diˈia logo
na ngwae ˈoifoli neˈe nia lulu ˈuana na fau
ngwairoiro leˈa ki neˈe folilani doe liu.
46 Kaidaˈi nia dao toˈona kala taˈi fau ng-
wairoiro neˈe liulana doe liu, nia ka leka, ka
ˈoifoli ˈani na ru nia ki taˈifau, ma ka fiˈi folia.

47 “Na ˈInotoˈanga God nia diˈia logo na furai
neˈe kira dee ˈani ˈi saena na asi, ma kira ka deea
ˈani kwalukaela iˈa matamata ki taˈifau.
48 Ma kaidaˈi nia fungu, na ngwae neˈe kira
dee ki kira olongaˈinia ˈi sara, ma kira ka tua
ˈi ano. Sui kira ka gonia naˈa iˈa leˈa ki saena
kukudu ki, ma kira ka ˈui ˈania na iˈa taˈa ki.

49 Nia ka ˈunaˈeri logo ana ˈisilana na magalia.
Na ˈainsel ki kike leka maˈi, ma kira ka daroˈia
na ngwae taˈa ki faˈasia na ngwae leˈa ki.
50 Ma na ngwae taˈa ki, kira ka ˈui ˈanida ˈi
saena na mafula, ma ˈi neˈeri kira ka angi, ma
kira ka ˈala girigiri ˈani lifada."
51 Sui sa Jesus ka saefiloda ka fata ˈuri, "Kau-
mulu saiana ru neˈeri ki?" Ma kika olisia kira ka
ˈuri, "ˈIu."
52 Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuada, "Kamuˈa
na ngwae neˈe nau ku faˈamanata kamu naˈa.
ˈUnaˈeri kamu ka faˈamanata ˈania alaˈanga
sulia ˈInotoˈanga God. Kamu sai leˈa ana na
Kerekereˈa Abu saena Fau Alangaˈinga ˈUa ma
na fataˈa faolu neˈe nau ki."

Na ngwae ˈi Nasaret ki kira ˈaila ˈania sa Jesus (Mark 6:1-6; Luke 4:16-30)

53 Ana kaidaˈi sa Jesus nia alaˈa ˈani tari-
fulaˈanga neˈeri ki ka sui, nia ka leka naˈa faˈasia
maˈe fanoa neˈeri.
54 Ma nia ka oli laˈu maˈi ana maˈe fanoa
nia ˈi Nasaret. Ma nia ka leka ˈi saena luma
fuana foˈongaˈa fuana faˈamanatalana ngwae
ki. Ma ana kaidaˈi ngwae ki kira rongoa,
kira ka ˈarefo liu, ma kira ka fata ˈuri, "Na
ngasingasiˈanga ana sa tai niniˈa kwate nia ka
faˈamanata ˈania fatalana God ˈuri, ma faˈinia
sasilana na faˈanadaˈa ki?
55 Kulu sai goˈo akulu ana neˈe ngwae neˈe,
niaˈa na ngela sa Josef goˈo niniˈa, na ngwae ni
saiana saungaˈilana ru ki ˈani ˈai ki, ma teˈa nia
ˈi Mary. Na ngwaefuta nia ki neˈe sa James, sa
Josef, sa Simon, ma sa Judas goˈo.

56 Ma na ngwaingwaena nia ki, kira tua goˈo
ˈada faˈi kulu ˈi neˈe. Faˈuta neˈe nia ka liatoˈo
liu ˈuri?”
57 Ma ana kaidaˈi neˈeri, kira ka ˈaila ˈani sa
Jesus.
Sui sa Jesus ka fata ˈuri fuada, “Na profet nia
ˈafitaˈi fuana ngwae futa nia ki faˈinia na ngwae
ana maˈe fanoa nia ki, kira ka fuˈusi doe ana
niaˈa.”
58 Ma sa Jesus noaˈa kasi sasia na ru faˈanadaˈa
ˈoro ki ana maˈe fanoa nia, sulia na ngwae neˈeri
ki, kira ˈaila kasi faˈamamana ana.

14

Kaidaˈi kira saungia sa John ngwae ni Siuabu
(Mark 6:14-29; Luke 9:7-9)

1 Ma ana kaidaˈi neˈeri, sa Herod Antipas
neˈe ngwae tatalafaˈa ˈi Galili, nia ka rongoa
faˈarongoˈa sulia sa Jesus,
2 ma nia ka fata ˈuri fuana ngwae neˈe kira rao
faˈinia ki, “Ngwae neˈe, niaˈa sa John ngwae ni
siuabu nia mauri laˈu! Nia niniˈa ke sasia laˈu
na ru ni ˈarefoˈa ki.”
3-4 Ana kaidaˈi sa John nia mauri ˈua, sa Herod
neˈe korea ˈi Herodias na ˈafe ngwaefuta nia sa
Filip. Ma sa John ka balufia sa Herod ka ˈuri, “Na
taki God noaˈa kasi alafafia neˈe ˈoke korea ˈafe
ngwaefuta ˈoe.” Nia neˈe sa Herod ka kwatea
ti ngwae fasi ˈiri kika daua sa John, ma kira ka
firiˈia, ma kira ka alua saena luma ni lokafo.
Sa Herod nia sasia ru neˈe sulia na ˈafe nia ˈi
Herodias neˈe oga.
5 Ana kaidaˈi sa John tua saena luma ni lokafo,
sa Herod ka oga liu saungilana, bore ma nia

maˈu ˈani ngwae ki, sulia kira saea sa John niaˈa
ta ngwae ana profet ki.

6 Sui ana taˈi asoa, sa Herod ka saungaˈinia
taˈi fangaˈa doe fuana manataˈanga toˈona faˈi
asoa nia futa ana. Ana fangaˈa neˈeri, na sariˈi
ˈi Herodias nia leka maˈi ka ngwaˈe fuana sa
Herod faˈinia kwaima nia ki fasi ˈiri kira ka ada
ana. Kaidaˈi sa Herod ka lisia sariˈi neˈe nia
ngwaˈe, nia ka saeleˈa liu faˈinia.
7 Ma nia ka eta fataˈa naˈa fuana sariˈi neˈeri
ka ˈuri, “Nai baˈa kwatea ta tae goˈo ˈana neˈe
ˈoko gani nau ˈuana.”

8 Aia, teˈa na sariˈi neˈe ka alaˈa fuana sariˈi,
nia ka fata ˈuri, “ˈOke gani, ˈoko fata ˈuri, ‘Nau
ku oga ˈoke kwatea maˈi gwauna sa John ngwae
ni Siuabu fuaku ana kaidaˈi neˈe naˈa. ˈOko alua
maˈi fafona ta taˈe ru.’ ” Ma na sariˈi neˈe ka sasi
ˈunaˈeri.

9 Ma kaidaˈi sa Herod ka rongoa ru neˈe, nia ka
kwaimanatai liu. Sui bore ˈana, nia ka sasia naˈa
ˈana, sulia nia eta fataˈa naˈa, ma na kwaima nia
ki kira ka rongoa taˈifau naˈa.
10 Ma nia ka kwatea ngwae rao nia ki ka leka
kika siki musia maˈi gwauna sa John ngwae ni
Siuabu saena luma ni lokafo.
11 Ma kira ka ngalia maˈi gwauna sa John
fafona taˈe ru, ma kira ka kwatea naˈa fuana
sariˈi ˈi Herodias. Ma na sariˈi neˈe ka ngalia
ka kwatea naˈa fuana teˈa nia.
12 Kaidaˈi na fafarongo sa John ki kira rongoa
na ru neˈe, kira leka maˈi, kira ka ngalia nonina,
kika kwaiatoa naˈa saena na kilu gwaˈu. Sui,
kika leka kika faˈarongoa sa Jesus ˈani.

Sa Jesus nia sarea na lima toˈoni ngwae ki (Mark 6:30-44; Luke 9:10-17; John 6:1-14)

13 Ana kaidaˈi sa Jesus nia rongo sulia na ru
neˈeri nia fuli fuana sa John, nia ka faˈasia naˈa
kula neˈeri, ma ka leka taˈifili nia saena gwaˈi
baru ˈuana kula neˈe noaˈa ta ngwae kasi tua
ana. Na ngwae ki kira rongoa ru neˈe sa Jesus
sasia, ma kira ka faˈasia na fanoa kira ki, ma
kika donga buri ˈana sulia tala.
14 Ma kaidaˈi sa Jesus koso ma ka lisia na fikuˈa
doe, nia ka kwaimanatai fuada, ma ka gura na
ngwae neˈe kira mataˈi ki.
15 Ma ana saˈulafi neˈeri, na fafarongo nia ki
kira leka maˈi siana, ma kira ka fata ˈuri, “Kula
neˈe noaˈa kasi tua karangia ta fanoa, ma nia
karangi ka rodo naˈa. ˈOke kwatea na fikuˈa neˈe
kika leka naˈa ˈada, fasi ˈiri kira ka leka ˈuana
na maˈe fanoa ki ˈiri neˈe kike foli fanga ˈada.”
16 Sa Jesus ka olisida ka ˈuri, “Noaˈa kira kasi
leka. Kaumulu neˈe muke kwatea ta fanga fuada
fuana ˈanilana.”
17 Ma kira olisia kika ˈuri, “Kaimili toˈo goˈo
ana lima afu beret ki ma ro gwaˈi iˈa ki.”
18 Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuada, “Muke ngaliˈi
maˈi ˈi neˈe siaku.”
19 Ma nia ka kwatea na ngwae ki kira ka tua ˈi
ano ˈi saena na karasi. Sui nia ka ngalia na lima
afu beret ba kiri ma ro gwaˈi iˈa neˈeri ki. Ma
ka lia ˈalaˈa ˈuana ˈi langi, ma ka baˈatafea God.
Sui nia ka ngiia afu beret neˈeri ki, ma ka kwatea
fuada na fafarongo nia ki, ma kira ka daroˈia
fuada na ngwae neˈeri ki.

20 Na ngwae neˈeri ki taˈifau, kira ka fanga
leleka kira ka abusu naˈa. Sui na fafarongo nia
ki kira ka gonia na fanga neˈe ore ki ˈi saena
taˈi akwala ma ro kukudu, leleka niˈi ka fungu
taˈifau.
21 Ma na ngwae ba kira fanga ki bolo faˈinia
lima toˈoni ngwane, ma noaˈa kira kasi toˈomani
goˈo na kini ki ma na ngela ki.

Sa Jesus nia leka ˈi fafona na kafo
(Mark 6:45-52; John 6:15-21)

22 Ma ˈi buri ˈana ru neˈeri, sa Jesus nia
asungaˈinia na fafarongo nia ki kira ka etaeta
ˈuana ta bali ana ˈosi neˈeri saena na baru. Ma
nia ka tua buri fasi ˈiri ke saea fuana na fikuˈa
neˈeri kira ka leka naˈa ˈada.
23 Ma buri ˈana neˈe ngwae ki kira oli naˈa, nia
ka raˈe taˈifili nia gwauna taˈi kula fane ˈiri nia
ka foˈo. Ma ana faˈi rodo neˈeri, nia ka tua ˈana
taˈifili nia ˈi neˈeri.
24 Ma kaidaˈi neˈeri, neˈe gwaˈi baru baera ka
tau naˈa faˈasia ˈi sara, ma na nafo ki ka kwaiˈia
sulia nia naˈofia na iru.
25 Ma ana kadi rodo ˈi ˈofodangi, sa Jesus ka
fali naˈa maˈi ˈi fafona na kafo, ma ka leka naˈa
maˈi fuada.
26 Ma ana kaidaˈi kira lisi nia ka fali maˈi ˈi
fafona na kafo, kira ka maˈu liu. Ma kira ka ri
ˈuri, “Na anoano ru!” Ma kira ka fai araarai.
27 Ma ˈaliˈali goˈo sa Jesus ka fata fuada ka ˈuri,
“Noaˈa kamu kasi maˈu laˈu! Nauˈa goˈo niniˈa.”
28 Ma sa Peter ka olisia ka ˈuri, “Aofia ˈae, diˈia
ˈaeˈo mamana naˈa neˈana, ˈoke fata maˈi ˈuaku
ˈiri nau kui leka kwau ˈuamu ˈi fafona na kafo
neˈe.”

29 Sa Jesus ka fata ˈuri, “ˈIu, leka maˈi.”

Sui sa Peter ka koso faˈasia na gwaˈi baru, ma ka talaˈae fali ˈi fafona na kafo ˈuana sa Jesus.
30 Sui ana kaidaˈi nia ka lisia na iru doe, nia ka maˈu ma ka talaˈae ka kuru naˈa ˈi saena na kafo. Ma nia ka ri ka ˈuri, “Aofia ˈae, ˈoke faˈamauri nau!”
31 Ma ka ˈaliˈali goˈo sa Jesus ka kwate lima kwau ˈuana, ka dau ana niaˈa, ma ka fata ˈuri, “Na fitoˈonga ˈoe nia tiˈitiˈi liu. Faˈuta neˈe ˈoko manata ruarua ana nauˈa?”
32 Ma ana kaidaˈi kera raˈe naˈa ˈi saena na gwaˈi baru, na iru ka aroaro naˈa.
33 ˈUnaˈeri goˈo na ngwae neˈe kira tua ˈi saena na gwaˈi baru ki, kira ka faˈa aofia kika ˈuri, “ˈAeˈo naˈa neˈe Ngela God mamana naˈa.”

Kaidaˈi sa Jesus nia gura ngwae mataˈi ki (Mark 15:1-9)

34 Ma kaidaˈi kira toˈofolo saena ˈosi, kira ka koso naˈa ana taˈi maˈe fanoa kira saea ˈani Genesaret.
35 Ma na ngwae ana maˈe fanoa neˈeri ki, kira ka lia saiana sa Jesus. Ma kira ka kwate alaˈanga fuana ti maˈe fanoa laˈu sulia sa Jesus, fasi ˈiri ngwae neˈeri ki, kira ka baˈea maˈi ngwae mataˈi kira ki ka leka maˈi siana. Ma kira ka ngalia maˈi ngwae mataˈi ˈoro ki siana.
36 Ma na ngwae ki ka gania sa Jesus fasi ˈiri ka alaˈania na ngwae mataˈi neˈeri ki kira ka sama ˈada toˈona ˈaena na ifi nia. Ma sa tai faˈida neˈe kira sama toˈona ifi nia, kira ka ˈakwa naˈa.

15

Sulia na faˈamanataˈanga na koˈo kira ki (Mark 7:1-13)

1 Sui ti Farasi ma na faˈamanata ana taki ki,
kira ka leka maˈi faˈasia ˈi Jerusalem siana sa
Jesus fuana saefilolana.
2 Kira ka fata ˈuri, “Faˈuta neˈe fafarongo ˈoe
ki kasi roˈosulia na faˈamanataˈanga neˈe koˈo
bora kia ki alua naˈa maˈi fuaka, osiˈana noaˈa
kira kasi taufia goˈo na limada ˈi naˈo, ma kira
fiˈi fanga?”
3 Sa Jesus ka olisida ka ˈuri, “Kamuˈa
logo, faˈuta neˈe kamu ka sasi amuˈa sulia
faˈamanataˈanga kamu ki talamuˈa, ma noaˈa
kamu kasi sasi sulia taki God ki?
4 God fata ˈuri, ‘ˈOke faˈadoea na maˈa ˈoe ma
na teˈa ˈoe.’ Ma ‘Diˈia sa tai neˈe nia taofia maˈa
nia nama teˈa nia, kira ke saungia ka mae.’✡
5 Bore ma, kamu faˈamanata rora lala ˈuri,
diˈia ta ngwae nia toˈo ana ti ru neˈe nia saiana
ke ˈafia ˈani maˈa nia nama teˈa nia, ma ka fata
lala ˈuri, ‘Nai baˈa kwatea naˈa ru baera ki fuana
God.’
6 Kamu saea, nia leˈa goˈo ˈana fuana neˈe
nia kasi ˈafia naˈa maˈa nia ma na teˈa nia
ˈani ru baera ki ba nia eta fataˈa ˈani fuana
God. Ma diˈia nia ˈunaˈeri, na faˈamanataˈanga
neˈe kamu alua, nia ka kware teˈeteˈe naˈa ana
fatalana God.
7 Ma kaumulu ka saea kamu roˈosulia God, ma
noaˈa nia kasi mamana goˈo. Sa Aesea nia fata
mamana kaidaˈi ba nia alaˈa suli kamu, diˈia ba
nia keresia neˈe God fata ˈuri,

✡ **15:4** Eksodas 20:12; Diutronomi 5:16

8 ‘Na ngwaˈi toˈa neˈe ki kira faˈadoe nau goˈo
ˈada ˈani alaˈanga kira ki, bore ma na
manatada nia tau liu faˈasi nau.
9 Kira foˈosi nau ˈoˈo goˈo ˈada, duˈungana kira
faˈamanata goˈo ˈada sulia taki kira ki
talada, ma kira ka saea fasi taki God ki
naˈa neˈeriˈa!’ ”✡

Sulia na fanga
(Mark 7:14-23)

10 Ma sa Jesus ka saea maˈi na ngwae ˈoro ki
siana, ma ka fata ˈuri fuada, “Mulu fafarongo
maˈi fuaku, ma muke saiana.
11 Noaˈa laˈu ta ru neˈe ta ngwae nia ke ˈania,
neˈe nia kwatea na suaˈa fuana. Noaˈa! Na
alaˈanga neˈe ruˈu maˈi faˈasia kwakwana ng-
wae lala neˈe nia faˈasua na maurilana ngwae.”
12 Sui na fafarongo sa Jesus ki, kira ka leka maˈi
siana, kira ka fata ˈuri fuana, “Na ru ba ˈoko
saeˈe ki, na Farasi ki rongoa, ma na manatada
noaˈa kasi leˈa sulia.”
13 Ma sa Jesus ka olisida ka ˈuri, “God ke baˈa
faˈalia na faˈamanataˈanga rora ki, osiˈana neˈe
noaˈa kasi leka maˈi faˈasi nia, diˈia ta ngwae
neˈe nia failia na ru taˈa neˈe kira bulao maˈi
karangia ru neˈe nia fasiˈi ki.
14 Noaˈa kamu kasi manata ˈabera ˈani Farasi
neˈeri ki. Sulia kira diˈia goˈo ˈada na ngwae
maa rodo neˈe nia talaˈia logo ta ngwae maa
rodo. Ma kamu ka sai logo ana, diˈia ta ngwae
neˈe maana rodo ma ka talaˈia logo ta ngwae
neˈe maana rodo, keraˈa ka ˈasidaroˈo taˈifau
goˈo ˈi saena mae kilu.”

✡ **15:9** Aesea 29:13

15 Ma sa Peter ka fata ˈuri fuana sa Jesus, “ˈOke
fada basi maˈi na fadalana alaˈanga ba ˈoko fiˈi
saeˈe goˈo maˈi fuaimili ki.”
16 Sa Jesus ka olisia ka fata ˈuri, “Kaumulu
fafarongo nau ki naˈa, bore ma noaˈa kamu kasi
kwaˈatafa ˈua logo diˈia kiraˈa.
17 Faˈuta neˈe noaˈa kamu kasi saiana ru neˈe
ki? ˈIu, na ru neˈe ta ngwae ˈania ke baˈa leka
daofaˈi liu naˈa ˈana ˈi saena ogana, ma ˈi buri
nia ke baˈa ruˈu laˈu goˈo maˈi ˈana faˈasia saena
nonina.
18 Bore ma ta alaˈanga taˈa neˈe nia ruˈu maˈi
faˈasia kwakwana ngwae, nia ˈita maˈi faˈasia
saena manatana ngwae. Na ru neˈeri lala neˈe
ke faˈasua na maurilana ngwae.
19 Ma ru taˈa neˈe ka ruˈu maˈi faˈasia saena
manatalana ngwae ki neˈe ˈuri: saungwaeˈa,
kakabaraˈanga, sasi taˈangaˈa faˈinia ta ngwae,
sokeˈa fafia ta ngwae, bililana na ru ta ngwae,
faˈinia na alaˈanga taˈa sulia ta ngwae.
20 Aia, ru neˈeri ki saiana ka faˈasua maurilana
ngwae ˈi naˈona God. Bore ma na tau limaˈanga
ˈi naˈona fanga, diˈia na falafala neˈe koˈo
bora kia ki kira faˈamanata kia maˈi ˈani, sui
bore ˈana ta ngwae noaˈa kasi sasia sulia, na
maurilana kasi taˈa goˈo.”

Sa Jesus nia gura taˈi kini noaˈa laˈu Jiu (Mark 7:24-30)

21 Sa Jesus ka leka naˈa faˈasia na kula neˈeri,
ma ka leka naˈa ˈuana na abaˈi kula ˈi Taea ma
ˈi Saedon.
22 Ma taˈi kini neˈe noaˈa laˈu Jiu saena tuaˈa
ˈi Kenan ka leka maˈi siana, ma ka ri ˈuri, “Aofia

ˈae, ˈoe na ˈalako ana kwalafa sa David, ˈoke manatai nau maˈi! Na anoˈi ru taˈa neˈe nia ruˈufia na defo nau, ma ka nonifii liu.”
23 Sa Jesus noaˈa kasi olisia goˈo ˈani ta alaˈanga. Ma na fafarongo nia ki kira ka leka maˈi siana sa Jesus, ma kira ka ˈuri, “ˈOke baˈea nia ka leka kwau ˈana, sulia nia donga kulu goˈo ˈana, ma nia ka isi liu naˈa.”
24 Sa Jesus ka fata fuana kini neˈeri ka ˈuri, “God kwate nau goˈo maˈi fuana na ngwae Jiu ki neˈe kira diˈia na sipsip neˈe kira oˈosi naˈa ˈada ki.”
25 Sui na kini neˈeri ka leka maˈi, ma ka bobo uruuru naˈa ˈana ˈi naˈona ˈaena ka ˈuri, “Aofia kwa, ˈoke kwaiˈafi maˈi aku!”
26 Sa Jesus ka olisia ka ˈuri, “Noaˈa kasi saga fuana ngalilana na fanga ngela ki, ma ka ˈui ˈania fuana na kui ki.”
27 Na kini neˈeri ka ˈuri, “ˈIu. Bore ma na kui ki saiana kika ˈania goˈo ˈada na ngisingisi fanga neˈe ˈasia faˈasia na tatafe na ngwae neˈe kira sareda ki.”
28 Sui sa Jesus ka olisia ka ˈuri, “Kini neˈe ˈae, na faˈamamanaˈanga ˈoe nia doe liu! Ma na ru neˈe ˈoko gania, nai kwatea fuamu.” Ma na defo nia ka ˈakwa naˈa ana kaidaˈi neˈeri nama goˈo.

Sa Jesus gura ngwae mataˈi ˈoro ki

29 Kaidaˈi sa Jesus nia leka maˈi faˈasia maˈe fanoa neˈeri, nia ka oli maˈi sulia tala neˈe liu ninimani ˈosi doe ˈi Galili. Ma nia ka raˈe gwauna taˈi ua, ma ka tua ˈi neˈeri.
30 Ma ana kaidaˈi neˈeri, ngwae ˈoro liu ki kira ka leka maˈi siana. Ma kira ka ngalia logo maˈi

ngwae ˈoro mataˈi ki, ti ngwae ˈaeda ka mae
ma na limada ka mae, ti ngwae maada ka rodo,
ma ti ngwae kwakwada ka nonoto. Kira aluda
ˈi naˈona ˈaena sa Jesus, ma nia ka gurada, ma
kira ka ˈakwa taˈifau.
31 Ma na ngwae neˈeri ki neˈe kira fiku fuana
bubuˈa, kira ka ˈarefo liu ana kaidaˈi kira lisia
ngwae neˈe kwakwada nonoto ki, ma kira ka
alaˈa laˈu. Ma ngwae neˈe ˈaeda mae ma na
limada mae ki kira ka leˈa laˈu. Ma sa tai neˈe
noaˈa kira kasi fali leˈa, kira ka fali leˈa naˈa.
Ma na ngwae neˈe maada ka rodo, kira ka lia
laˈu. Ma sulia neˈe kira lisia ru neˈeri ki, kira fiˈi
auraˈea God ˈi Israel.

Sa Jesus faˈa ˈoroa fanga tiˈitiˈi (Mark 8:1-10)

32 Sui sa Jesus ka saea maˈi na fafarongo nia
ki siana, ka ˈuri fuada, “Nau ku kwaimanatai liu
fuana ngwae neˈe ki, osiˈana kira tua faˈi kulu
sulia uulu asoa ki ka sui naˈa, ma na fanga kira
ki ka sui naˈa. Ma noaˈa nau kusi oga olitaˈilada
ˈuana fanoa kira ki ana kaidaˈi kira fiolo ˈuri,
ˈasu ˈubani ta ngwae ˈada kata ngwataˈutaˈu,
ma ka maefelo sulia tala.”
33 Na fafarongoa nia ki olisia kira ka fata ˈuri
fuana, “Saena fanoa gwaˈu ˈuri kulu ke baˈa dao
toˈona na fanga ˈi faˈi ˈiri ka bolo faˈinia ngwae
ˈoro ˈuri kwa?”
34 Ma sa Jesus ka saefilo kira ka ˈuri, “Fita afu
beret ki neˈe kamu toˈo ana?”
Fafarongo nia ki olisia kira ka fata ˈuri fuana,
“Fiu afu ru ki goˈo, faˈinia bara gwaˈi iˈa goˈo
neˈe kami toˈo ana.”

35 Ana kaidaˈi neˈeri, sa Jesus ka saea ngwae
ki kira ka tua ˈi ano.
36 Sui, nia ka ngalia fiu afu beret ki faˈinia
gwaˈi iˈa neˈeri ki, ka baˈatafea God. Sui nia ka
ngiia, ma ka kwatea fuana fafarongo nia ki, ˈiri
kira ka daroˈia fuana ngwae neˈeri ki.
37 Ma ngwae neˈeri ki, kira fanga taˈifau, ma
kira ka abusu. Buri ˈana kira fanga ka sui, na
fafarongo ki kira ka faˈafungua fiu kukudu ki
ˈani orengana fanga neˈe ore.
38 Ngwae neˈe kira ˈania fanga neˈeri, kira fai
toˈoni ngwane ki. Noaˈa kira kasi toˈomani goˈo
na kini ma na ngela ki.
39 Aia, ma buri ˈana kira fanga ka sui naˈa,
sa Jesus ka fiˈi olitaˈinida ˈuana ˈi fanoa kira ki.
Ma nia faˈinia na fafarongo nia ki, kira ka koso,
ma kika raˈe saena taˈi gwaˈi baru, kira ka leka
ˈuana maˈe fanoa kira saea ˈani Magadan.

16

Na ngwae ki ilitoˈona sa Jesus
(Mark 8:11-13; Luke 12:54-56)

1 Aia, ti Farasi faˈinia ti Sadusi, kira ka leka
maˈi siana sa Jesus ˈiri kika ilitoˈona goˈo ˈada,
ma kira ka saefiloa fasi ˈiri nia ka fulia ta
faˈanadaˈa ˈiri ka faˈataˈinia God neˈe asungaˈi
nia ka leka maˈi.
2 Sa Jesus ka olisida ka fata ˈuri fuada, “Ana
kaidaˈi neˈe sina ka suu, diˈia kamu lisia neˈe
gwaˈi salo ki niˈi meo, kamu saiana uta noaˈa
kasi toˈo rorodo.
3 ˈIu, ma ˈi ˈofodangi, diˈia kamu lisia neˈe
gwaˈi salo ki niˈi meo ma ka goa, kamu ke saiana

logo neˈe uta ke baˈa toˈo. Kamu saiana lisilana
mamanga, bore ma noaˈa kamu kasi lia saiana
ru neˈe God fulia ana kaidaˈi neˈe ki.
4 Kamu ngwae taˈena neˈe kamu sasia ru
taˈa ˈoro ki, ma noaˈa kamu kasi faˈamamana
goˈo ana God. Kamu ka oga lisilana faˈataˈinga
ki. Bore ma nau noaˈa kusi baˈa sasi goˈo
ta faˈanadaˈa fuamuˈa. Na faˈanadaˈa neˈe
nau ku sasia fuana kamu ka lisia goˈo neˈe na
faˈanadaˈa neˈe nia fuli fuana na profet sa Jona
ˈi naˈo.”
Buri ˈana sa Jesus nia fata ˈunaˈeri ka sui, nia
ka leka naˈa ˈana faˈasi kira.

Sulia na Farasi ki ma na Sadusi ki (Mark 8:14-21)

5 Ana kaidaˈi sa Jesus faˈinia na fafarongo nia
ki kira toˈofolo ˈuana na bali ˈosi loˈoko, na
fafarongo nia ki noaˈa kasi toˈo ana ta beret,
osiˈana neˈe kira manata bura ˈani ngalilana faˈi
kira.
6 Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuada, “Kamu ke
lia leˈa suli kamu faˈasia na isi fuana beret ana
Farasi ki ma na Sadusi ki logo.”
7 Ma ana kaidaˈi neˈe fafarongo nia ki kira
rongoa na alaˈanga neˈeri ki, kira ka fata naˈa
ˈada sulia ˈi safitana kira taˈifilida, ma sulia kira
fia fasi sa Jesus nia ka fata sulia beret mamana,
ma kira ka ˈuri, “Sali sa Jesus nia fata ˈunaˈeri,
osiˈana neˈe noaˈa kulu ˈiri ngalia maˈi ta beret
taka niniˈa!”
8 Ma osiˈana sa Jesus nia sai goˈo ana manata-
lana na fafarongo nia ki, nia ka fata ˈuri, “Faˈuta
neˈe kamu ka manata ˈabera liu sulia neˈe kamu

kasi ngalia maˈi ta beret? Na faˈamamanaˈanga
kaumulu ki tiˈitiˈi liu!
9 Noaˈa kamu kasi malingaˈinia ˈua na man-
atai ngwae saena na ru nini nau ku saea
fuamuˈa? Ma kamu manata bura naˈa ˈani lima
afu beret ba nau ku sarea ˈani lima toˈoni ngwae
ki, ma kamu ka faˈafungua kukudu ˈoro ˈani
fanga ba ore ki.
10 Sali bore kamu manata bura naˈa logo ˈani
fiu afu beret ki goˈo ba nau ku sarea ˈani fai
toˈoni ngwae ki, ma kamu ka faˈafungua kukudu
ˈoro ba kiri ˈani fanga neˈe ore ki.
11 Faˈuta neˈe noaˈa kamu kasi saiana tae neˈe
nau ku fata sulia? Noaˈa laˈu na beret neˈe nau
ku fata sulia. Tae neˈe nau ku saea naˈa neˈe
kamu ke madafi kamu faˈasia na isi neˈe ke faˈa
ubua na beret na Farasi ki ma na Sadusi ki.”
12 Buri ˈana nia fata ˈunaˈeri ka sui, na
fafarongo ki kira fiˈi saiana tae neˈe sa Jesus nia
fata sulia. Nia fata lala sulia na faˈamanataˈanga
Farasi ki ma na Sadusi ki.

Na faˈamamanaˈanga sa Peter
(Mark 8:27-30; Luke 9:18-21)

13 Kaidaˈi sa Jesus nia dao ana na abaˈi kula ˈi
Sesarea Filipae, nia ka saefiloa na fafarongo nia
ki ka ˈuri, “ˈUri ma ngwae ki kira sae nau, Ngela
Ngwae, ˈani sa tai?”
14 Kira olisia kika ˈuri, “Ti ngwae kira saeˈo
ˈani sa John ngwae ni Siuabu neˈe nia mauri laˈu,
ma ti ngwae kira saeˈo ˈani sa Elaeja neˈe nia
mauri laˈu. Ma ti ngwae laˈu kira ka saeˈo ˈania
sa Jeremaea nama ta ngwae ana profet ki neˈe
nia mauri laˈu.”

15 Sui sa Jesus ka saefiloda ka ˈuri, “ˈIrai ma
kaumulu mo, kamu sae nau mo ˈani sa tai?”
16 Ma sa Simon Peter ka olisia ka ˈuri, “ˈAeˈo
naˈa neˈe na Christ, na ngwae God nia filia fuana
faˈamaurilana ngwae nia ki, na Ngela God neˈe
mauri firi.”
17 Ma sa Jesus ka fata ˈuri, “Simon na ngela
sa John ˈae, nia ˈoilakiˈa fuamu. Sulia ta ngwae
kasi faˈataˈinia ru neˈe fuamu. Bore ma na maˈa
nau ˈi langi neˈe nia faˈataˈinia fuamu.
18 Ma nau ku saea fuamu, ˈoe sa Peter, neˈe
fadalana ba na fau, ka diˈia na fau neˈe kira
saungaˈinia na luma fafona. Nai alu ˈaeˈo ta
ngwae lalifu neˈe ˈoke faˈangasingasia ngwae
neˈe kira ke baˈa faˈamamana aku ki. Ma na
ngasingasilana maeˈa noaˈa kasi bolo faˈinia
liufilada.
19 Ma nau ku kwatea ngasingasiˈanga fuamu
neˈe nia diˈia na kii ana sina maa ana Gwaungaˈi
ˈanga God. Fuana ta tae neˈe ˈoko luia ngwae ki
noaˈa kasi sasia saena magalia, God ka alafafia
logo fatalamu ˈi langi. Ma ta tae neˈe ˈoko
alaˈania ngwae ki ka sasi ˈi saena magalia, God
ka alaˈania logo maˈi ˈi langi.”
20 Sui sa Jesus ka fata totongaˈi fuana na
fafarongo nia ki, ˈiri noaˈa kira kasi faˈarongoa
ta ngwae fasi niaˈa neˈe na Christ.

Sa Jesus nia fata sulia na maelana (Mark 8:31—9:1; Luke 9:22-27)

21 ˈIta ana kaidaˈi neˈeri ka leka, sa Jesus
ka talaˈae ana fata faˈamadakolana fuana na
fafarongo nia ki ka ˈuri, “Nai leka nama ˈuana
ˈi Jerusalem. Ma na ngwae faˈinaˈonaˈo ki, ma

na fata abu doe ki, ma na ngwae faˈamanata ana
taki ki, kike baˈa faˈafii nau, ma kike saungi nau.
Ma ana uulu faˈi asoa, God ke baˈa taˈe nau laˈu
ˈuana na mauriˈa.”
22 Ma sa Peter ka talaˈia kwau, ma ka balufia
ka ˈuri, “Aofia ˈae, God luia! Na ru neˈe ki, noaˈa
kasi fuli fuamu!”
23 Ma sa Jesus ka kakari abula, ma ka fata
ˈuri fuana sa Peter, “Saetan ˈae, leka tau kwau
ˈamu faˈasi nau! ˈOko uu sauli nau. Sulia neˈe
manatalamu ˈita maˈi faˈasia na ngwae ki goˈo
ˈana, ma noaˈa laˈu faˈasia God.”
24 Sui sa Jesus ka fata ˈuri fuana na fafarongo
nia ki, “Sa tai bore ˈana neˈe oga ke donga nau,
noaˈa nia kasi manata ˈabera sulia ru nia ogaˈi
ki goˈo ˈana talana. Nia ke donga nau lala ˈana,
ana kaidaˈi nia ke nonifii, ma ke mae ana ˈai rara
folo.
25 Sa tai bore ˈana neˈe ˈaila kasi donga nau
duˈungana nia oga ke sasi ˈana sulia kwaio-
gaiˈanga nia ki talana, nia ke baˈa talafia na
mauriˈa firi. Bore ma diˈia sa tai bore ˈana neˈe
ke mae fuaku, nia ke toˈo ana mauriˈa firi.
26 Diˈia neˈe ta ngwae ka toˈo ana ru ˈoro saena
magalia neˈe, ma nia ka mae, ma nia ka tua tau
faˈasia God, ru neˈeri kasi fulia goˈo ta leˈangaˈa
fuana. Noaˈa ta ngwae kasi totolia folilana na
mauriˈa firi ˈani ta mani.
27 Nau ku saea ru neˈe osiˈana nauˈa, na Ngela
Ngwae, nai baˈa leka maˈi faˈinia na ˈainsel nau
ki, ana ˈInotoˈanga na Maˈa nau, ma nai baˈa
kwatea na kwaiaraˈa nama na kwaˈikwaˈinga
fuana na ngwae ki taˈifau, osiˈana na ru neˈe
kira sasia.

28 Ru mamana nau ku saea fuamuˈa, ti ngwae
aumulu noaˈa kira kasi mae leleka kira ka lisia
nau ku dao maˈi, ma nau ku gwaungaˈi.”

17

Sa Jesus nia faˈataˈinia na ngasingasiˈanga nia faˈinia raraˈa nia
(Mark 9:2-13; Luke 9:28-36)

1 Na ono faˈi asoa ki ˈi buri, sa Jesus ka talaˈia
sa Peter, ma na ro ngwae asina ki sa James ma sa
John taˈifilida ˈuana ˈi gwauna taˈi faˈi ua neˈe
fane.
2 Ma kaidaˈi kira lia kwau, kira ka lisia naˈa
maana sa Jesus nia rokisi. Na maana ka ngwasi-
nasina diˈia na sina, ma na ifi nia ki ka kwao
liu.
3 Ma na uulu ngwae fafarongo neˈe ki, kira ka
lisia sa Moses faˈinia sa Elaeja kera alaˈa adaroˈo
faˈinia sa Jesus.
4 Ma sa Peter ka fata ˈuri kwau fuana sa Jesus,
“Aofia ˈae, nia leˈa liu neˈe kulu ka tua naˈa
akulu ˈi neˈe. Diˈia ˈoko oga, nai saungaˈinia ta
uulu babala, ta ai fuamu, ta ai fuana sa Moses,
ma ta ai fuana sa Elaeja.”
5 Ma ana kaidaˈi sa Peter nia fata goˈo ˈana
ˈua ˈunaˈeri, taˈi gwaˈi salo neˈe ngwasinasina
liu uku maˈi, ma nunufilana ka buta fafida, ma
kira ka rongoa naˈa lingalinga ˈi ru nia fata maˈi
ˈuri faˈasia saena na gwaˈi salo neˈeri, “Na ngela
mutaˈi nau niniˈa neˈe nau ku alafe liu naˈa ana.
Nau ku saeleˈa faˈinia. Kamu ke rongo sulia
niaˈa!”

6 Ma kaidaˈi neˈe fafarongo nia ki kira rongoa
naˈa lingalinga ˈi ru neˈe, kira ka maˈu liu, ma
kira ka teo naˈa ˈada fafia na maada ˈi ano.
7 Ma sa Jesus ka dao maˈi siada, ma ka sama
toˈoda, ka fata ˈuri, “Muke tataˈe. Noaˈa kamu
kasi maˈu.”
8 Ma ana kaidaˈi kira lia kwau, noaˈa kira kasi
lisia naˈa ta ngwae, bore ma taˈifilia sa Jesus
goˈo.
9 Ma ana kaidaˈi kira koso maˈi faˈasia ˈi
gwauna faˈi ua neˈeri, sa Jesus ka fata totongaˈi
fuada ka ˈuri, “Noaˈa kamu kasi faˈarongoa ta
ngwae ana ru niniˈa kamu lisiˈi ki, leleka ka dao
ana kaidaˈi God ke taˈe nau, na Ngela Ngwae,
faˈasia na maeˈa.”
10 Uulu fafarongo nia ki saefiloa kira ka ˈuri,
“Faˈuta neˈe faˈamanata ana taki ki kira saea sa
Elaeja ke baˈa oli laˈu maˈi, sui mala na ngwae
ba God filia ka fiˈi leka maˈi?”
11 Sa Jesus ka olisida ka ˈuri, “Nia mamana.
Sa Elaeja neˈe ke eta oli naˈa maˈi, ˈiri ka ˈafia
ngwae ki fuana na sasi akaˈu ˈanga.
12 Ma nau ku saea laˈu fuamuˈa, sa Elaeja nia
dao maˈi ka sui naˈa. Bore ma na ngwae ki noaˈa
kasi lia sai goˈo ana. Nia neˈe, kira ka sasia goˈo
ˈada ru taˈa ki ana niaˈa sulia na kwaiogaiˈanga
kira ki. Ma kike baˈa sasi ˈunaˈeri logo ana
nauˈa.”
13 Ana kaidaˈi uulu fafarongo neˈeri ki kira
rongoa, kira fiˈi saiana neˈe sa Jesus alaˈa fuada
sulia sa John ngwae ni Siuabu.

Sa Jesus nia ifulani na anoˈi ru taˈa (Mark 9:14-29; Luke 9:37-43)

14 Kaidaˈi sa Jesus faˈinia uulu fafarongo nia ki
kira koso maˈi ˈuana ˈaena ua neˈeri, na ngwae
ˈoro ki kira fiku naˈa, ma taˈi ngwae ka leka maˈi,
ka bobo uruuru ˈi naˈona ˈaena sa Jesus, ma ka
fata ˈuri,
15 “Aofia ˈae, ˈoke manataia maˈi na ngela ng-
wane nau, osiˈana neˈe na noˈomae nia saungia.
Na mataˈinga neˈe sasi ma nia ka bolebleˈa, ma
ana kaidaˈi ˈoro nia ˈui ˈani niaˈa naˈa saena
mafula, ma ˈi saena kafo logo.
16 Nau ku ngalia maˈi fuana fafarongo ˈoe ki.
Bore ma nia ˈafitaˈi liu fuada fuana guralana.”
17 Sa Jesus ka fata ˈuri fuada, “Kamuˈa man-
atamuˈa ngasi liu, ma ngwae taˈa ki! Noaˈa
kamu kasi faˈamamana nau ˈua! Nau ku noni
maruku naˈa ˈani abu fitoˈonga nini kamu. Nau
ku tua faˈi kamu ka dao naˈa ˈuri, fuila kaumulu
ka faˈamamana nau naˈa.” Sui nia ka fata ˈuri
fuana ngwae neˈeri, “ˈOke ngalia maˈi na ngela
ˈoe ˈi neˈe.”
18 Ma sa Jesus ka fata totongaˈi fuana na anoˈi
ru taˈa neˈeri, ma nia ka leka faˈasia ngela neˈeri.
Ma na ngela neˈeri ka ˈakwa naˈa ana kaidaˈi
neˈeri nama goˈo.
19 Sui, kaidaˈi kira tua taˈifilida, na fafarongo
ki leka maˈi siana sa Jesus, ma kira ka saefiloa
kika ˈuri, “Faˈuta neˈe nia ˈafitaˈi fuaimili fuana
ifulangaˈilana na anoˈi ru taˈa baera kwa?”
20-21 Ma sa Jesus olisida ka fata ˈuri, “Nia
ˈunaˈeri, osiˈana neˈe faˈamamanaˈanga kau-
mulu nia olidoko liu. Ma nau ku saea fuamuˈa,
diˈia na faˈamamanaˈanga kaumulu ana God
doe ka diˈia bore ˈana na maga ˈai tiˈitiˈi neˈe

kira saea ˈani mastad, kaumulu saiana muke sasia goˈo ˈaumulu na tae neˈe nia ka ˈafitaˈi. Diˈia nia ˈunaˈeri, faˈi ua loˈoko bore, kamu ka ˈidua faˈasia fuila ˈani fatalaumulu. Ma diˈia kamu faˈamamana ana ngasingasiˈanga ana God, noaˈa ta ru kasi ˈafitaˈi fuana muke sasia.”*

Ruana kaidaˈi sa Jesus nia fata sulia maelana (Mark 9:30-32; Luke 9:43-45)

22 Ma ana kaidaˈi fafarongo nia ki kira fiku maˈi ˈi Galili, sa Jesus ka fata ˈuri fuada, “Nauˈa, na Ngela Ngwae, kike baˈa kwate nau fuana malimae nau ki,
23 ˈiri kira ka saungi nau. Bore ma ana uulu faˈi asoa, God ke baˈa taˈe nau laˈu ˈuana mauriˈa.” Ma kaidaˈi fafarongo ki kira rongoa sa Jesus nia fata ˈunaˈeri, kira ka kwaimanatai liu.

Kaidaˈi sa Jesus folia takisi fuana Luma Abu God

24 Ana kaidaˈi sa Jesus faˈinia na fafarongo nia ki kira leka maˈi ˈuana fanoa ˈi Kapaneam, na ngwae kira goni mani ana takisi fuana Luma Abu God ki, kira leka maˈi siana sa Peter, ma kira ka saefiloa, “ˈUri ma ngwae faˈamanata kaumulu saiana ka kwatea logo mani neˈe kami liu fuana gonilana fuana Luma Abu God?”
25 Ma sa Peter olisida ka ˈuri, “ˈIu, nia saiana ka kwatea.”

---

* **17:20-21** Ti kerekereˈa ˈua ana sa Matthew, kira ˈadoa laˈu verse 21, “Taˈifilia foˈongaˈa faˈinia abu fangaˈa goˈo neˈe nia bolo faˈinia ifulangaˈilana na ano ˈi ru taˈa ˈuri ki, ma noaˈa laˈu ta ru.”

Ma kaidaˈi sa Peter ka ruˈu saena luma, sa
Jesus eta saefiloa basi ka ˈuri, “Simon ˈae, ˈoko
manata faˈuta? Tai naˈa neˈe tatalafaˈa ana
magalia saiana ka ngalia mani faˈasida? Na
ngela kira ki talada, nama faˈasia ngwae kwaita
ki?”
26 Sa Peter olisia ka ˈuri, “Faˈasia ngwae kwaita
ki.”
Ma sa Jesus ka ˈuri, “Nia ˈunaˈeri, na ngela
kira ki noaˈa kasi kwatea goˈo na takisi neˈe. Nia
neˈe, diˈia nau noaˈa kusi kwatea bore na takisi
fuana Luma Abu na Maˈa nau, nia leˈa goˈo ˈana.
27 Ma sui bore ˈana ka ˈunaˈeri, noaˈa kasi leˈa
kulu ka faˈalia na manataˈanga kira ki fuakulu.
ˈOke leka ˈi saena ˈosi, ˈoko aˈoa maˈi. Na gwaˈi
iˈa neˈe ˈoko eta lafua, ˈoko ˈifingia kwakwana,
ˈoke baˈa lisia mani neˈe bolo faˈi koro fuana
folilana takisi fuana taˈi faˈi ngali. Ngalia mani
neˈeri, ma ˈoko kwatea fuada.”

18

Sa tai neˈe doe?
(Mark 9:33-37; Luke 9:46-48)

1 Ana kaidaˈi neˈeri, na fafarongo sa Jesus ki
kira leka maˈi siana, ma kira ka saefiloa kira ka
ˈuri, “ˈUri ma? Kaidaˈi God ke baˈa gwaungaˈi,
sa tai ana kaimili neˈe ke ˈinotoˈa ka tasa kwa?”
2 Ana kaidaˈi neˈeri, sa Jesus ka saea maˈi taˈi
kala ngela siana, ma ka faˈauua ˈi safitada.
3 Ma nia ka fata ˈuri, “Ru mamana nau ku saea
fuaumulu, diˈia kamu ka olisia na abulaˈanga
kamu, ma kamu ka faˈatiˈitiˈi kaumulu talamuˈa
diˈia kala ngela ki, kamu totolia fuana God ka
gwaungaˈi fafi kamu.

4 Ma sa tai neˈe ka faˈatiˈitiˈi nia ˈi talana diˈia
kala ngela neˈe, nia ke ˈinotoˈa kaidaˈi God ke
gwaungaˈi.
5 Diˈia sa tai neˈe ˈoko kwaloa ta ngela
ˈuri duˈungana neˈe nia faˈamamana nau, ˈoko
kwalo nau laˈu goˈo.

Sa Jesus faˈabasua ngwae ki ˈani taˈangaˈa (Mark 9:42-48; Luke 17:1-2)

6 “Diˈia ta ngwae ka kwatea ngwae niniˈa kira
enoeno ki ka ˈasi faˈasia fitoˈonga kira aku, nia
leˈa fuana kike firiˈia ta fau doe ˈi luana, ma kika
ˈui ˈania ˈi saena na ˈatako.
7 Kwaimanatai fuana ngwae ˈi saena magalia
sulia ru ˈoro fuana faˈaroralada niˈi ke baˈa leka
talau. Ma kwaimanatai liu fuana ngwae neˈe ke
baˈa sasia ru neˈeri ki fasi ˈiri ka kwatea ngwae
ki ka ˈasi faˈasia fitoˈonga kira aku.

8 “Ma diˈia limamu nama ˈaemu kwate ˈoko
ˈasi faˈasia fitoˈonga ˈoe aku, ˈoke siki muusia
faˈasiˈo. Nia taˈi leˈa goˈo ˈana fuamu diˈia
ˈoko tua tau ˈamu saena mauriˈa ˈi langi faˈinia
na ngurunguru lima nama ngurunguru ˈae,
ˈasu ˈubani ˈoko fiˈi koso ˈi saena kula ana
kwaˈikwaˈinga faˈinia ro lima ki nama ro ˈae ki,
kula neˈe mafula nia duˈaduˈa kasi mae.
9 Ma diˈia maamu kwate ˈoko ˈasi faˈasia
fitoˈonga ˈoe aku, ˈoke lafua ˈamu faˈasiˈo, ma
ˈoke toˈosia. Nia taˈi leˈa goˈo ˈana fuamu diˈia
ˈoko ruˈu ˈi saena mauri ˈi langi faˈinia taˈi bali
maa, ˈasu ˈubani ˈoko fiˈi koso ˈi saena kula ana
mafula neˈe noaˈa kasi mae faˈinia ro bali maa
ki.”

Na sipsip ba nia oˈosi
(Luke 15:3-7)

10-11 Ma sa Jesus ka fata laˈu ˈuri, “Noaˈa kamu
kasi silolongaˈinia na kala ngela neˈe ki. Sulia
neˈe ˈainsel kira ki faˈarongoa ˈani God na Maˈa
nau ˈi langi, sulia tae neˈe kamu sasi ada.
12 “Ma diˈia ta ngwae ka toˈo ana taˈi talangaˈi
sipsip, ma taˈi ai ada ka oˈosi naˈa, ma tae neˈe
ngwae neˈe ke baˈa sasia? Ngwae neˈe ke baˈa
faˈasia siko akwala ma siko sipsip ki ana kula
kira fanga ana, ma ka leka ka lulu ˈuana taˈi
sipsip neˈe nia oˈosi ma ka noˈana.
13 Kaidaˈi nia dao naˈa toˈona, nia saeleˈa ka
tasa liufia naˈa saeleˈanga nia faˈinia na sipsip
neˈe kira tua goˈo ˈada faˈinia.
14 Na Maˈa kamu maˈi langi, nia ka manata
logo ˈunaˈeri, sulia noaˈa nia kasi oga fuana
ta kala ngela ana neˈe ka funu sulia na abula
taˈangaˈa nia ki.”

Roraˈa ta ngwae

15 Sa Jesus ka fata ˈuri fuana na fafarongo
nia ki, “Diˈia neˈe toˈolamu sasia ta ru ka rora
fuamu, ˈoke leka siana, ˈoko faˈarongoa ˈani na
roraˈa nia ˈi safitamuroˈo taˈifili koroˈo. Ma diˈia
nia ka fafarongo fuamu, moro ka kwaima laˈu.
16 Ma diˈia nia kasi fafarongo fuamu, ˈoko
talaˈia ta taˈi ngwae nama ta ro ngwae laˈu faˈi
ˈoe, ˈiri kera ka faˈamamana ru ki taˈifau neˈe
ˈoko saea, fasi ˈiri ˈoko sasi sulia na Kerekereˈa
Abu ba saea, ‘Na ro ngwae nama ta uulu ngwae
fasi ˈiri kira ka faˈamamana na alaˈanga neˈe nia
saea.’

17 Ma diˈia noaˈa nia kasi ala goˈo fafia fata
faˈamamana ˈanga kira, ˈoko faˈarongoa ˈani na
fikutaˈi ngwae God ki. Ma diˈia neˈe fikutaˈi
ngwae God ki bore, nia kasi fafarongo goˈo
fuada, ˈoko alua ˈi maa faˈasia fiku taˈi ngwae
kamu ka diˈia na ngwae kira kina God, nama ta
ngwae taˈa neˈe nia gonia na mani ana takisi.
18 “Ru mamana nau ku saea fuamuˈa, ta tae
neˈe kamu luia ngwae ki noaˈa kasi sasi saena
magalia, God alafafia logo ˈi langi. Ma ta tae neˈe
kamu alaˈania ngwae ki ka sasi ˈi saena magalia,
God alaˈania logo maˈi ˈi langi.
19 “Nau ku saea laˈu fuaumulu, diˈia ta ro
ngwae ana kaumulu kera ka alafafia ta ru ˈi
saena magalia, ma kera ka foˈo ˈuana, na Maˈa
nau ˈi langi nia ke baˈa kwatea fuadaroˈo.
20 Sulia diˈia ta ro ngwae nama ta uulu ngwae
kira fiku ana ta kula, osiˈana kira faˈamamana
nau, nau ku tua logo ˈi neˈeri faˈi kira.”

Sulia na rufuanataˈanga ana taˈangaˈa

21 Sa Peter dao siana sa Jesus, ma ka saefiloa ka
ˈuri, “Aofia ˈae, ta fita kaidaˈi neˈe nau ku saiana
nai rufuanata ana toˈolaku, kaidaˈi nia ka sasia
ta ru ka taˈa fuaku? Nia leleka ka dao ana fiu
kaidaˈi ki?”
22 Ma sa Jesus ka olisia ka ˈuri, “Nau ku saea
fuamu, noaˈa laˈu fiu kaidaˈi ki, bore ma ana
kaidaˈi ki taˈifau goˈo neˈe ˈoke rufuanata ana.
23 Nau ku saea ˈunaˈeri osiˈana gwaungaˈi
ˈanga God diˈia ta ngwae tatalafaˈa neˈe nia oga
na faˈasagalana na ngali langaˈanga ki faˈinia na
ngwae rao nia ki.

24 Aia, na etana ngwae ni rao ka dao maˈi neˈe
nia ngali langa ana moleˈe mani.
25 Ma na ngwae ni rao neˈeri noaˈa kasi bolo
naˈa faˈinia na duˈulana na ngali langaˈanga nia,
ma na ngwae tatalafaˈa neˈe asungaˈinia fasi ˈiri
kira ka ˈoifoli ˈani niaˈa, faˈinia na ˈafe nia, ma
na ngela nia ki, ma na ru nia ki taˈifau fuana na
duˈulana na ngali langaˈanga nia.
26 “Ma na ngwae rao neˈeri leka maˈi ka bobo
uruuru ˈi naˈo ana na ngwae tatalafaˈa neˈe, ma
ka amasia ka ˈuri, ‘ˈOke mabetau basi faˈi nau,
ˈiri nai baˈa duˈua na ru ˈoe ki taˈifau.’
27 Ma na ngwae tatalafaˈa neˈeri ka
kwaimanatai fuana, ma nia ka rufuanata naˈa
ana ngali langaˈa nia ˈiri nia kasi duˈua naˈa,
ma nia ka alaˈania ka leka naˈa ˈana.
28 “Aia, ma kaidaˈi neˈe ngwae neˈeri ka ruˈu
kwau ˈi maa, nia ka saka fuana taˈi ngwae ana
na ngwae rao ki neˈe nia ngali langa ana kala
bara mani siana. Nia ka daua, ma ka talaˈae naˈa
ˈinilana kukuna, ma ka fata ˈuri, ‘ˈOke duˈua
naˈa ru ba ˈoko ngali langa ani siaku ki!’
29 “Ma ngwae rao neˈeri ka bobo uruuru, ma
ka amasia ka ˈuri, ‘ˈOke mabetau basi faˈi nau,
ma nai baˈa duˈu fuamu.’
30 “Bore ma nia ka ˈaila, ma ka ngali nia, ma
ka alu nia saena na luma ni lokafo, leleka nia ka
duˈua nama na ngali langaˈa neˈeri.
31 Ma kaidaˈi ti ngwae rao kira lisia na ru
neˈeri, manatalada ka kwaimanatai liu. Ma kira
ka leka siana na ngwae tatalafaˈa neˈeri, ma kira
ka faˈarongoa ˈani na ru ki taˈifau.
32 “Ma na ngwae tatalafaˈa neˈeri ka saea
maˈi na ngwae rao etaeta neˈeri, ma ka fata

ˈuri fuana, ‘ˈAeˈo na ngwae taˈa liu! Nau ku rufuanata naˈa ana ngali langaˈa ba ˈoe ki taˈifau, sulia ˈoko amasi nau ˈuana.
33 Fuila ˈoke kwaimanatai goˈo fuana na ngwae rao neˈeri, diˈia ba nau ku sasia logo fuamu.’
34 Ma na ngwae tatalafaˈa neˈeri ka saetaˈa liu, ma ka kwatea fuana na kwaˈilana saena na luma ni lokafo, leleka nia ka duˈua nama na ru ki taˈifau neˈe nia ngali langa ani.”
35 Ma sa Jesus ka faˈasuia na tariflaˈa neˈeri ka ˈuri, “Ma na ru neˈeri logo neˈe na Maˈa nau ˈi langi ke baˈa sasia fuamuˈa, diˈia noaˈa kamu kasi rufuanata mamana goˈo ana toˈolamuˈa faˈida.”

19

Sulia na ilangaˈilana na ˈafe (Mark 10:1-12)

1 Kaidaˈi sa Jesus alaˈa ka sui naˈa, nia ka leka faˈasia abaˈi kula neˈeri ˈi Galili. Ma nia ka leka toˈofolo ana kafo ˈi Jodan, ma ka dao ana ta bali ana abaˈi kula ˈi Judea.
2 Ma na ngwae ˈoro liu kira leka sulia. Ma na ngwae neˈe kira mataˈi ki, sa Jesus ka gurada ma kira ka ˈakwa.
3 Ma ti Farasi kira leka logo maˈi fuana na ilitoˈolana goˈo ˈada sa Jesus. Ma kira saefiloa, kika ˈuri, “ˈUri ma ana na taki sa Moses, nia leˈa goˈo ˈana fuana ngwae ka ilangaˈinia na ˈafe nia ˈuana ta ru bore ˈana neˈe nia oga?”
4 Sa Jesus olisida ka ˈuri, “ˈUri ma noaˈa kamu kasi manata leˈa sulia ru neˈe kaumulu toˈomaˈiniˈi saena Kerekereˈa Abu? Na

Kerekereˈa Abu fata ˈuri, ‘Ana etangilana maˈi,
God nia saungaˈinia ngwae ki ˈania ngwang-
wane ma na kini.’
5 Ma na Kerekereˈa Abu ka fata logo ˈuri,
‘Duˈungana ru neˈeri, ngwae ka faˈasia na maˈa
nia faˈinia teˈa nia, ma ka tua ratai faˈinia na
ˈafe nia, ma kera ke alua naˈa taˈi manataˈanga
diˈia taˈi ngwae goˈo.’
6 Noaˈa laˈu ta ro ngwae toˈotoˈo, bore ma diˈia
taˈi ngwae naˈa. ˈUnaˈeri ru neˈe God firi fikua
ka sui naˈa, noaˈa kasi leˈa fuana ta ngwae ke
logea laˈu.”

7 Ma na Farasi ki kira saefiloa laˈu kira ka fata
ˈuri, “Ma taˈi taki sa Moses fata ˈuri, ‘Sa Moses
nia alaˈania neˈe ngwae ke keresia ta ˈaba ru ana
kwai ilangaˈinga, ma ka kwatea fuana na ˈafe
nia ˈiri nia ka ilangaˈinia naˈa.’ Ma faˈuta neˈe
sa Moses ka alaˈania fuana ngwae ki kika sasi
ˈunaˈeri?”
8 Sa Jesus ka fata ˈuri fuada, “Sa Moses nia
alaˈania fuamuˈa Jiu ki fuana ilangaˈilana ˈafe
kamu ki, osiˈana nia ˈafitaˈi fuana faˈamanata
lamuˈa, osiˈana neˈe manatamuˈa ngasi liu. Sui
bore ˈana ka ˈunaˈeri, ˈi naˈo maˈi ana kaidaˈi
God nia saungaˈinia na ngwae ma na kini, noaˈa
nia kasi ˈunaˈeri.
9 Ma nau ku saea fuamuˈa, diˈia ˈafe ta ngwae
noaˈa kasi kakabara goˈo ˈana, ma na araˈi nia
ka ˈaila ˈania ma ka korea lala ta kini laˈu, na
ngwae neˈe nia rora naˈa ˈania kakabaraˈanga.”

10 Buri ˈana sa Jesus ka fata ˈunaˈeri fuada
taˈifau, fafarongo nia ki kira ka fata ˈuri fuana,
“Ma diˈia nia ˈafitaˈi liu fuana ngwae ka ilangani

na ˈafe nia ˈunaˈeri, ni leˈa fuana ngwae noaˈa
kasi araˈi goˈo.”
11 Ma sa Jesus ka ˈuri fuada, “Ngwae ˈoro
ki noaˈa ˈiri sai leˈa ana ru mamana sulia
araˈinga. Bore ma bara ngwae goˈo neˈe
God kwatea liatoˈo fuada ˈiri kike malingaˈinia
faˈamanataˈanga neˈe.
12 Nau ku saea ru neˈe osiˈana ti ngwae noaˈa
kasi araˈi, sulia talaˈae ana kaidaˈi kira futa maˈi
ana noaˈa ta ru ˈiri ˈoloˈolo saena na nonida, nia
neˈe sasia noaˈa kira kasi bolo fuana araˈinga.
Ma ti ngwae noaˈa kasi araˈi sulia na ngwae ki
kira saungaˈinia na nonida neˈe sasia ma noaˈa
kira kasi bolo naˈa fuana araˈinga. Ma ti ngwae
noaˈa kira kasi araˈi ˈiri kika rao tatai naˈa
fuana God. Ma na ngwae neˈe kira totolia kika
araˈi, alaˈani kika leka sulia na faˈamanataˈanga
niniˈa sulia araˈinga neˈe.”

Sa Jesus faˈaleˈa kaela ngela ki
(Mark 10:13-16; Luke 18:15-17)

13 Ma ˈi buri ˈana ru neˈe, ti ngwae kira ngalia
maˈi na kaela ngela ki siana sa Jesus, fasi ˈiri
nia alua limana fafida, ma ka foˈo fafida. Ma na
fafarongo nia ki ka balufida.
14 Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuada, “Muke
alaˈania na kala ngela ki ka leka maˈi siaku,
noaˈa kamu kasi luida laˈu. Sulia God nia
gwaungaˈi fafia ngwae neˈe enoeno ka diˈia kala
ngela neˈe ki.”
15 Sui sa Jesus ka alua naˈa limana ˈi fafona
kala ngela neˈeri ki, ma ka faˈaleˈa kira. Sui, nia
ka leka naˈa ˈana.

Sulia na toˈoruˈa
(Mark 10:17-31; Luke 18:18-30)

16 Ana taˈi kaidaˈi, taˈi ngwae ˈalako nia
leka maˈi siana sa Jesus, ma ka saefilo ˈuri,
“Faˈamanata ˈae, na ru leˈa tae ki neˈe nau ku
sasi ˈiri nau ku toˈo ana na mauriˈa firi?”
17 Sa Jesus ka fata ˈuri fuana, “Faˈuta neˈe ˈoko
saefilo nau sulia na ru leˈa ki kwa? Taˈi God
goˈo neˈe nia leˈa. Diˈia ˈoko oga ˈoke toˈo ana
mauriˈa firi faˈinia God, ˈoke roˈo sulia na taki
nia ki neˈe nia saeˈe.”
18 Ma na ngwae neˈeri ka saefiloa laˈu sa Jesus
ka ˈuri, “Taki tae ki kwa?”

Sa Jesus ka olisi ˈuri ana, “ˈOe kosi sau ngwae,
ˈoe kosi kakabara, ˈoe kosi bilia ta ru, ˈoe kosi
soke fafia ta ngwae.
19 Ma ˈoko fuˈusi doe ana maˈa ˈoe ma teˈa ˈoe.
Ma ˈoke alafe fuana ngwae ki taˈifau ka diˈia logo
neˈe ˈoko alafe fuamu talamu.”
20 Sui ngwae ˈalako neˈe ka fata ˈuri fuana sa
Jesus, “Ru neˈeri ki, nau ku sasi naˈa maˈi suliˈi.
ˈUri ma tae laˈu neˈe nai sasia laˈu kwa?”
21 Ma sa Jesus olisia ka ˈuri fuana, “Diˈia ˈoko
oga ˈoe tua leˈa taˈifau, leka ˈoko ˈoifoli ˈani ru
ˈoe ki taˈifau, ngalia mani neˈeri, ˈoko kwatea
fuana ngwae dalaˈa ki, ma ˈoke baˈa toˈo ana
toˈoruˈa ˈi langi. Sui ˈoko fiˈi leka maˈi suli nau.”
22 Ma ana kaidaˈi ngwae ˈalako neˈeri ka
rongoa na ru neˈeri ki, na liana ka kwaimanatai
liu naˈa, ma nia ka leka naˈa ˈana, sulia nia na
ngwae toˈoru liu.
23 Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuana na fafarongo
nia ki, “Nau ku saea fuamuˈa, nia ˈafitaˈi liu

naˈa fuana na ngwae toˈoru ki kike ruˈu saena mauriˈa neˈe God ke gwaungaˈi fafia.
24 Ma nau ku saea logo fuamuˈa, nia ˈafitaˈi liu
fuana ta kamel ke ruˈu sulia na maˈe kwakwa
tiˈitiˈi ˈi ˈaena sugila. Nia ˈafitaˈi ka liu laˈu
fuana ta ngwae toˈoru neˈe God ke gwaungaˈi
fafia maurilana.”
25 Aia, ma ana kaidaˈi fafarongo nia ki kira
rongoa naˈa ru neˈeri ki, kira ka ˈarefo liu, ma
kika fata ˈuri, “Ma diˈia nia ˈafitaˈi fuana ngwae
toˈoru ki ˈunaˈeri, sa tai mo neˈe ka bolo fuana
mauriˈa firi?”
26 Ma ana kaidaˈi sa Jesus alaˈa, nia ka lia
saga kwau fuana fafarongo nia ki, ma ka fata
ˈuri, “Nia ˈafitaˈi liu fuana na ngwae ki ke toda
mauriˈa firi, bore ma fuana God noaˈa nia kasi
ˈafitaˈi goˈo. Na ru ki taˈifau nia talangwaraˈu
goˈo ˈana fuana God.”
27 Ana kaidaˈi neˈeri, sa Peter ka saefiloa sa
Jesus ka ˈuri, “Ma kaimili faˈuta mo? Osiˈana
kami faˈasia naˈa toˈoruˈa kaimili ki taˈifau, ma
kami ka leka naˈa suliˈo. Ma tae neˈe God ke
kwatea fuaimili?”
28 Ma sa Jesus ka olisia fuada ka ˈuri, “Nau ku
saea fuamuˈa, ana kaidaˈi God ke baˈa alua na
magalia faolu, nauˈa, na Ngela Ngwae, nai baˈa
tua ana fuli tuaˈa nau fuana na matalangaˈilana
ngwae ki taˈifau. Ana kaidaˈi neˈeri, kaumulu
akwala ma ro ngwae fafarongo nau ki, kamu
ke baˈa tua faˈi nau ana kula ana ˈinotoˈanga
fuana matalangaˈilana ngwae ki ana akwala ma
ro kwalafa ana Israel ki.
29 Ma sa tai neˈe ka faˈasia luma nia, ma na
ngwaefuta nia ki, ma na ngwaingwaena nia ki,

ma na maˈa faˈinia teˈa nia, ma ngela nia ki,
nama ta ano bore ˈana, sulia nia leka suli nau,
na ngwae neˈeri nia ke baˈa ngalia ru leˈa ˈoro
ki liufia ru ba nia toˈo ana ˈi naˈo ki. Ma God ke
baˈa kwatea logo mauriˈa firi fuana.
30 Ma ngwae ˈoro neˈe kira ˈaˈana ana kaidaˈi
neˈeri, kike baˈa tiˈitiˈi. Ma ngwae ˈoro neˈe
kira faˈatiˈitiˈi kira ana kaidaˈi neˈe, kike baˈa
ˈaˈana.”

20

Na tarifulaˈanga sulia na ngwae rao ki

1 Sa Jesus ka fata laˈu ˈuri fuana na fafarongo
nia ki, “Na ˈInotoˈanga God nia ˈuri: Nia diˈia na
ngwae neˈe toˈo ana ano, ma ka leka ˈi ˈofodangi
fuana na laefilana ngwae ki fuana raoˈa ˈi saena
oˈola nia.
2 Ma nia ka alafafia na folilada ˈani mani neˈe
bolo fuana taˈi asoa, ma ka baˈeda naˈa fuana
raoˈa saena na oˈola nia.
3 “Ma ana sikona kadi sina ˈi ˈofodangi, nia ka
leka laˈu, ma ka lisia ti ngwae neˈe kira uu ˈoˈo
goˈo ˈada ˈi saena usiˈa, ma noaˈa kira kasi sasia
goˈo ta ru.
4 Ma nia ka ˈuri fuada, ‘Kaumulu ke leka logo
maˈi, ˈiri kuke rao ˈi saena na oˈola nau, ma nau
kui baˈa foli kaumulu ˈani ru neˈe totolia.’
5 Ma kira ka leka naˈa.
“Ma tofongana asoa, ma ana uula kadi sina
asoa, nia ka leka laˈu, ma ka sasi logo ˈunaˈeri.
6 Ma saˈulafi naˈa, nia ka leka ma ka dao toˈona
ti ngwae neˈe kira uu ˈoˈo goˈo ˈada maana fuli
usiˈa. Ma nia ka saefiloda ka ˈuri, ‘Faˈuta neˈe
kamu ka uu ˈoˈo goˈo aumulu ˈi neˈe sulia asoa

laˈulaˈu neˈe, ma noaˈa kamu kasi sasia goˈo ta
ru?’
7 “Ma kira olisia kika ˈuri, ‘Noaˈa ta ngwae kasi
sae kaimili goˈo.’
“Ma nia ka fata ˈuri fuada, ‘Kaumulu ke leka
logo maˈi, ˈiri kuke rao ˈi saena na oˈola nau.’
8 “Ma kaidaˈi neˈe sina ka suu naˈa, ngwae
neˈe toˈo ana oˈola, ka fata ˈuri fuana na ngwae
ˈaˈana ana na raoˈa nia, ‘ˈOke saea maˈi na
ngwae rao ki, ma ˈoko foli kira ˈani na mani kira
ki. ˈOke talaˈae ana na ngwae ba nau ku saeda
ˈisi, leleka ka dao ana na ngwae ba nau ku eta
saeda ki.’
9 “Na ngwae rao ba nia saeda ˈi buri ˈi saˈulafi
ki, kira dao maˈi, ma nia ka folida ˈani mani neˈe
totolia taˈi asoa fuana taˈi ngwae.
10 Ma kaidaˈi neˈe ngwae ba nia saeda maˈi
ˈi naˈo kira dao maˈi, kira fia fasi nia ke baˈa
foli kira ka taˈi doe. Bore ma kira taˈifau kira
ngalia goˈo mani neˈe totolia taˈi asoa fuana taˈi
ngwaeˈa.
11 Ma kaidaˈi kira ngalia naˈa, kira ka ngunun-
gunu buri fuana na ngwae neˈe toˈo ana na oˈola,
kira ka fata ˈuri,
12 ‘Na ngwae nini ˈoko saeda maˈi buri, kira
rao goˈo sulia kaidaˈi tiˈitiˈi, ma ˈoko folida ka
bolo logo faˈi kaimili neˈe kami ngali kuluˈa naˈa
ana na raoˈa sulia faˈi asoa laˈulaˈu neˈe, ma na
sina ka sina fifi liu naˈa aimili.’
13 “Ma nia ka olisia taˈi ngwae ada ka ˈuri,
‘Kwala ngwade ˈae, nau kusi ˈaurafu ˈoe goˈo.
ˈOko alafafia na raoˈa fuana taˈi mani goˈo ba.
14 Ngalia naˈa fofoliˈa ˈoe, ma ˈoko leka naˈa
kwau ˈamu. Nau ku oga nai kwatea fuana ngwae

ne'e nau ku laefia 'isi'isi ka di'ia logo ne'e nau
ku kwate fuamu.
15 Ma nau ku to'o ana ngasingasi'anga fuana
sasilana tae ne'e nau ku oga kui sasia 'ania na
mani nau talaku. Fa'uta 'oko 'uga, osi'ana nau
ku kwate ru doe fuana ngwae matamata lo'oko
ki?' "
16 Ma 'isilana sa Jesus ka fata 'uri, "Nia ne'e,
na ngwae ne'e 'isi'isi nini'ari, ke ba'a etaeta
la'u. Ma na ngwae ne'e kira etaeta nini'ari, kike
ba'a 'isi'isi la'u."

Uula kaida'i sa Jesus nia fata sulia maelana
(Mark 10:32-34; Luke 18:31-34)

17 Kaida'i sa Jesus nia leka 'uana 'i Jerusalem,
nia ka tala'ia na fafarongo nia ki kira ka leka
karangi nia ta'ifilida, ma nia ka ala'a fuada
ta'ifilida ka 'uri,
18 "Kamu ke fafarongo le'a ma'i fuaku. Kulu
leka kwau 'uana 'i Jerusalem. Ma ta'i ngwae ke
ba'a kwate nau, na Ngela Ngwae, fuana fata abu
doe ki, ma na fa'amanata ana taki ki, fasi 'iri kira
ka matalanga'i ta'a aku fuana na saungilaku.
19 Ma kike ba'a kwate nau fuana ngwae ne'e
noa'a la'u Jiu ki, ma kike ba'a 'oidorole 'ani nau,
ma kika ulasi nau. Sui kike ba'a foto'i nau ana
'ai rara folo fuana saungilaku. Aia, ma ana uula
asoa, God ke ba'a ta'e nau la'u fuana mauri."

Na te'a ro fafarongo ki gania sa Jesus 'uana kwai'adomi 'anga
(Mark 10:35-45)

20 Buri 'ana ru ne'eri, 'afe sa Sebedi fa'inia na
ro ngela nia ki, sa James ma sa John, kira ka dao
ma'i fuana lisilana sa Jesus. Na kini ne'eri ka

leka maˈi, ka bobo uruuru ˈi naˈona sa Jesus, ma
ka gania ˈuana sasilana ta ru fuana ro ngela nia
ki.
21 Ma sa Jesus ka saefiloa kini neˈe ka ˈuri, “Tae
neˈe ˈoko oga?”
Nia ka fata ˈuri, “Nau ku oga ˈoke eta fataˈa
fuaku ˈoko alaˈania ro ngela neˈe nau ki, kera ka
tua karangi ˈoe, ta ngwae ka tua ˈi bali ˈoloˈolo
amu, ma ta ngwae ˈi bali mauli ˈamu, kaidaˈi
ˈoke tatalafaˈa ˈi saena ˈInotoˈanga ˈoe.”
22 Ana kaidaˈi neˈeri, sa Jesus ka fata ˈuri fuana
ngela neˈeri ki, “Ru neˈe koroˈo gania, koroˈo
noaˈa ˈiri sai goˈo ana na fadalana. Koroˈo
totolia goˈo ˈamuroˈo nonifiiˈanga diˈia neˈe nai
baˈa nonifii ˈania?”
Ma kera ka fata ˈuri, “ˈIu, keroˈo totolia goˈo
ˈamiroˈo.”
23 Sa Jesus ka fata ˈuri laˈu fuadaroˈo, “Nia
mamana na nonifiiˈanga neˈe ke baˈa dao ana
koroˈo. Bore ma fuana ta ngwae neˈe ka tua
bali ˈoloˈolo aku, ma ta ngwae bali mauli aku
diˈia neˈe koroˈo oga, noaˈa laˈu nauˈa neˈe nai
filia. Taˈifilia Maˈa nau maˈi langi goˈo ˈana neˈe
saiana kwatelana fuana sa tai faˈida neˈe nia
filida fuana ka sui naˈa.”
24 Kaidaˈi neˈe akwala fafarongo neˈeri ki kira
rongoa ru neˈe, kira ka saetaˈa fuana ro ngwae
asina neˈeri ki.
25 Nia neˈe, sa Jesus ka sae kira taˈifau goˈo
maˈi siana, ka fata ˈuri, “Kaumulu saiana na ng-
wae gwaungaˈi ki neˈe kira gwaungaˈi fuana ng-
wae neˈe noaˈa laˈu Jiu ki, kira toˈo ana ngasin-
gasiˈanga, ma kira sai liu ana usungaˈilana
ngwae ki fuana sasilana ru kira ogaˈi ki.

26 Sui bore ˈana, noaˈa nia kasi ˈunaˈeri laˈu
ˈi safitamuˈa. Diˈia ta ngwae aumulu nia oga
ka faˈinaˈonaˈo, nia ke saiana nia ngwae rao
kaumulu.
27 Ma diˈia sa tai aumulu neˈe nia oga ka
ˈinotoˈa, nia ke rao ˈoˈo fuana ngwae ki.
28 Nia ka sasi diˈia nauˈa, na Ngela Ngwae.
Duˈungana nau noaˈa kusi leka maˈi ˈiri neˈe
ngwae ki kira ka rao fuaku. Ma nau ku leka lala
maˈi ˈiri nai rao fuana ngwae ki taˈifau, ma nau
ku kwatea naˈa maurilaku fuana faˈamaurilana
na ngwae ˈoro ki faˈasi taˈangaˈa kira ki."

Sa Jesus gura ro ngwae maada rodo ki (Mark 10:46-52; Luke 18:35-43)

29 Ma ana kaidaˈi sa Jesus faˈinia fafarongo nia
ki kira leka kwau ˈuana ˈi Jerusalem, kira ka
liufia naˈa kwau maˈe fanoa ˈi Jeriko. Ma kaidaˈi
kira ka leka faˈasia na fanoa neˈeri, na ngwae
ˈoro liu kira leka maˈi sulida.
30 Ma na ro ngwae maada rodo ki kera tua
ninimana tala. Ma kaidaˈi kera rongoa sa Jesus
leka maˈi sulia tala, kera ka ri naˈa, kera ka
ˈuri, "ˈAeˈo na ˈalako ana kwalafa sa David, ˈoke
manatai keroˈo maˈi."
31 Ma kaidaˈi neˈe ngwae ki kira rongo kera,
kira ka balufi kera, ma kika ˈuri, "Moke tua
aroaro!" Bore ma kaidaˈi kira fata ˈunaˈeri, kera
fiˈi ri doe ka tasa laˈu ˈuri, "ˈAeˈo na ˈalako ana
kwalafa sa David, ˈoke manatai keroˈo maˈi."
32 Ma kaidaˈi sa Jesus rongo kera ri maˈi
ˈunaˈeri, nia ka uutoˈo, ma ka saeda maˈi, ma ka
saefiloda ka ˈuri, "Tae neˈe koroˈo oga nai sasia
fuamuroˈo?"

33 Kera olisia, keka ˈuri fuana, “Keroˈo oga ˈoke
ˈifingia maamiroˈo fasi ˈiri keroˈo ke lia laˈu.”
34 ˈUnaˈeri, sa Jesus ka kwaimanatai liu
fuadaroˈo, ma nia ka sama toˈona maadaroˈo.
Ma ana kaidaˈi neˈeri nama goˈo, na maadaroˈo
ka lia naˈa, ma kera ka leka naˈa faˈinia sa Jesus.

21

Ngwae ˈoro ki baˈatafea sa Jesus
(Mark 11:1-11; Luke 19:28-40; John 12:12-19)

1 Ma sa Jesus faˈinia na fafarongo nia ki kira
dao karangia naˈa ˈi Jerusalem, ana fanoa ˈi
Betfeis, ˈi gwauna faˈi ua ˈi Olif. ˈI neˈeri, sa
Jesus ka kwatea ta ro ngwae ana na fafarongo
nia ki, kera ka etaeta ˈi naˈo,
2 ma nia ka fata ˈuri fuadaroˈo, “Moke leka
ˈuana fanoa loˈoko neˈana koroˈo leka kwau
ˈuana, ma koroˈo ke baˈa dao toˈona taˈi dongki,
kira firiˈia ˈi neˈeri faˈinia na bibina. Koroˈo ka
logedaroˈo, ma moro ka ngalida maˈi siaku.
3 Ma diˈia ta ngwae ka saefilo koroˈo, koroˈo
ka saea fuana moka ˈuri, ‘Na Aofia neˈe ogaˈi.’
Ma ˈunaˈeri nia ke baˈa alaˈanida fuamuroˈo.”
4 Ru neˈe nia fuli fasi ˈiri ka faˈamamana tae
ba na profet nia saea ka ˈuri,
5 “Muke saea fuana ngwae ki ˈi Jerusalem muka
ˈuri,
‘Lisia basi.
Na ngwae tatalafaˈa kamu, nia leka naˈa maˈi
siaumulu.
Nia ka faˈatiˈitiˈi nia, ma ka leka maˈi ˈi fafona
na dongki.
Nia ka leka maˈi ˈi fafona na kala dongki.’ ”✡

✡ **21:5** Sekaraea 9:9

6 Ma na ro ngwae ana na fafarongo nia ki, kera
ka etaeta naˈa ˈi naˈo, ma kera ka sasia naˈa ru
neˈe sa Jesus saea fuadaroˈo ki.
7 Kera talaˈia maˈi na dongki neˈeri faˈinia na
bibina, ma kira ka safataˈinia na ifi kira ki ˈi
fafona ilina bibina, ma sa Jesus ka tua ˈi fafona.
8 Ma na ngwae ˈoro liu ki kira safataˈinia na ifi
kira ki sulia na tala, ma ti ngwae kira ka tufua
na uila niniu ki, ma kira ka safataˈinia sulia na
tala fuana faˈaˈinotoˈalana sa Jesus.
9 Na fikuˈa doe neˈe kira etaeta ˈi naˈo ana sa
Jesus, ma kira ka ˈisi kwau ˈi burina, kira ako ma
kika ˈuri,
“Auraˈe ˈanga fuana ngela ana kwalafa sa David
na tatalafaˈa!
Ma God ˈoko ˈoilakitaˈinia na ngwae neˈe nia
leka maˈi ˈani na ngasingasiˈanga ˈoe!✡
Kulu baˈatafea God!”

10 Ma kaidaˈi sa Jesus nia dao ˈi Jerusalem,
na fanoa ka ngalu liu naˈa, ma ti ngwae kira
saefiloda kira ka ˈuri, “Sa tai niniˈa?”
11 Ma na fikuˈa neˈeri kira ka ˈuri, “Niaˈa sa
Jesus na profet, na ngwae faˈasia na fanoa ˈi
Nasaret ˈi saena na abaˈi kula ˈi Galili.”

Sa Jesus balufia ngwae neˈe kira faˈalia Luma Abu God ki
(Mark 11:15-19; Luke 19:45-48; John 2:13-22)

12 Kaidaˈi sa Jesus leka maˈi ka dao saena
Luma Abu God, nia ka lalia na ngwae neˈe kira
usi ˈada ˈi neˈeri ki. Ma nia ka giosia na tatafe
ana ngwae neˈe kira rokisi mani neˈeri ki, ma

✡ **21:9** Sam 118:26

ka gilosia na ru fuana tuaˈa na ngwae neˈe kira
ˈoifoli ˈani na faˈi fao ki.
13 Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuana ngwae neˈeri
ki, “Na Fatalana God saena Kerekereˈa Abu nia
fata ˈuri, ‘Na Luma nau, na luma ni foˈo.’ Bore
ma kamu faˈitaˈinia ka alua lala kula fuana
bililana ru ngwae ki.”
14 Ana kaidaˈi neˈeri, ti ngwae maada rodo, ma
ti ngwae ˈaeda mae, kira leka logo maˈi siana sa
Jesus saena Luma Abu God, ma nia ka gurada
taˈifau.
15 Aia, ma na fata abu doe ki, ma na
faˈamanata ana taki ki, kira ka saetaˈa liu kaidaˈi
kira lisia ru leˈa ki neˈe sa Jesus nia sasiˈi, ma
kira ka rongoa kala ngela ki kira ri kika ˈuri,
“Auraˈe ˈanga fuana ngela ana kwalafa sa David
na tatalafaˈa!”
16 Ma na fata abu doe ki faˈinia na faˈamanata
ki, kira ka fata ˈuri fuana sa Jesus, “ˈOko rongoa
tae neˈe kira saea! Faˈuta neˈe noaˈa ˈoe kosi
luida kwa?”
Ma sa Jesus ka olisida ka ˈuri, “ˈIu, nau ku
rongoa. Noaˈa kamu ˈiri toˈomani goˈo alaˈanga
ba saena Kerekereˈa Abu? Nia fata ˈuri, ‘ˈOko
faˈamanata na kaela ngela ki fasi ˈiri kira ka
baˈatafe ˈoe talamu.’ ”✡
17 Sui ˈi buri ˈana, sa Jesus faˈinia na fafarongo
nia ki, kira ka leka naˈa faˈasia ˈi Jerusalem, ma
kira ka leka ˈuana ˈi Betani. Ma kaidaˈi nia rodo
naˈa, kira ka teo ˈi neˈeri.

Sa Jesus agia na ˈai figi
(Mark 11:12-14, 20-24)

✡ **21:16** Sam 8:2

18 ˈOfodangi ana ruana asoa, kaidaˈi sa Jesus
faˈinia na fafarongo nia ki kira oli maˈi ˈuana ˈi
Jerusalem, ma sa Jesus ka fiolo.
19 Ma nia ka lisia taˈi ˈai figi neˈe uu ˈi
ninimana tala, ma ka leka ˈi ˈaena, bore ma
noaˈa nia kasi lisia goˈo ta fuaˈi ru ana, ma na
rauna goˈo neˈe ulubono. Ma nia ka fata ˈuri
fuana ˈai figi neˈeri, “Osiˈana noaˈa ˈoe kosi alua
goˈo ta fuaˈi ru, ˈira ˈita ana kaidaˈi neˈe noaˈa
ˈoe kosi fungu laˈu!” Ma ana kaidaˈi neˈeri nama
goˈo, na ˈai neˈeri ka kuku naˈa.
20 Kaidaˈi fafarongo ki kira lisia ru neˈeri, kira
ka ˈarefo liu. Ma kira ka saefiloa ˈuri, “Tae neˈe
sasi ma na ˈai neˈe ka mae ˈaliˈali goˈo ˈana ˈuri
kwa?”
21 Ma sa Jesus olisida ka ˈuri, “Nau ku saea
fuamuˈa, diˈia kamu faˈamamana ma noaˈa
kamu kasi manata ruarua, kaumulu saiana
muke sasia goˈo ˈaumulu ru doe ki liufia ru neˈe
nau ku sasia ana ˈai figi neˈe. Diˈia kamu saea
fuana faˈi ua neˈe, ‘ˈOke leka, ˈoko tua saena asi,’
ˈira nia ke baˈa leka goˈo ˈana.
22 Diˈia kamu foˈosia God, ma kamu ka
faˈamamana neˈe God ke sasi ru neˈe kamu
gania, nia ke sasi goˈo ˈana.”

Na ngasingasiˈanga sa Jesus
(Mark 11:27-33; Luke 20:1-8)

23 Aia, ana kaidaˈi sa Jesus nia oli laˈu saena
Luma Abu God fuana faˈamanatalana ngwae ki,
na fata abu doe ki, ma ti ngwae faˈinaˈonaˈo ana
Jiu ki, kira ka leka maˈi siana. Ma kira ka saefiloa
ˈuri, “Na ngasingasiˈanga tae neˈe ˈoko toˈo ana

fuana na sasilana ru neˈe ki kwa? Ma sa tai mo neˈe nia kwatea na mamanaˈanga neˈe fuamu?”
24 Ma sa Jesus ka olisida ka ˈuri, “ˈIu, nau
ku saefilo kaumulu basi ˈuana taˈi ru. Diˈia
kamu olisia, nau ku fiˈi faˈarongo kaumulu ana
na mamanaˈanga neˈe nau ku toˈo ana fuana
sasilana ru neˈe ki.
25 ˈIu, kamu ke saea basi fuaku, na ma-
manaˈanga neˈe sa John nia toˈo ana fuana na
siuabuˈanga, nia ˈita maˈi faˈasia ˈi fai? Nia ˈita
maˈi ana God, nama nia ˈita maˈi ana na ngwae
ki goˈo?”
Ma kira ka talaˈae ana olisuˈusuˈunga ˈi safi-
tada kwailiu kira ka ˈuri, “Tae neˈe kulu ke saea?
Diˈia kulu olisia ma kulu ka ˈuri, ‘Faˈasia maˈi
God,’ nia ke baˈa fata ˈuri, ‘ˈIrai ma faˈuta mo
neˈe kamu kasi faˈamamana sa John?’
26 Ma diˈia kulu fata ˈuri, ‘Ngwae goˈo ˈana
neˈe kwatea ngasingasiˈanga fuana sa John ka
siuabu ana ngwae ki, noaˈa laˈu God,’ ngwae ki
kira ke baˈa saetaˈa fuakulu.” Kira maˈu, sulia
na ngwae ki kira saea sa John niaˈa neˈe na
profet.
27 Nia neˈe kira ka olisia ˈuri goˈo ˈada ana
fuana sa Jesus, “Kaimili kina goˈo sa tai neˈe saea
fuana sa John ka siuabua ngwae ki.”
Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuada, “ˈIu, diˈia nia
ˈunaˈeri, noaˈa nau kusi saea logo fuamuˈa sa tai
neˈe kwatea na ngasingasiˈanga neˈe fuaku.”

Tarifulaˈanga sulia na ro ˈalako ki

28 Ma sa Jesus ka fata laˈu ˈuri fuada, “Kamu
manata faˈuta sulia ru neˈe? Taˈi ngwae nia toˈo
ana ro ngela ngwane ki. Ma nia ka leka siana

na ngela ˈi naˈo, ma ka fata ˈuri fuana, ‘ˈAlako
nau ˈae, taˈena ˈoke leka, ma ˈoke rao ˈi saena
na oˈola ba kulu.’
29 “Ma nia ka olisia ka ˈuri, ‘Nau ku ˈaila
goˈo kwa.’ Ma sui ˈi buri, nia ka rokisia na
manataˈanga neˈeri, ma ka leka naˈa ˈi saena na
oˈola.
30 Ma ˈi buri, na maˈa ka leka laˈu siana na
ruana ngela ana, ma ka saea logo taˈi alaˈanga
neˈeri. Ma na ngela neˈe ka olisia ka ˈuri, ‘Nia
leˈa goˈo ˈana nai baˈa leka.’ Bore ma noaˈa nia
kasi leka goˈo.
31 “ˈUri ma sa tai adaroˈo naˈa neˈe sasia ru ba
na maˈa kera nia oga?”
Ma kira olisia kika ˈuri, “Na ngela ba ˈi naˈo.”
Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuada, “Ru mamana
nau ku saea fuamuˈa, na ngwae taˈa ki neˈe kira
gonia na mani ana na takisi, ma na kini sesele ki,
kike baˈa eta ruˈu ˈi saena na mauriˈa neˈe God
nia gwaungaˈi fafia ˈi naˈo ana kamuˈa.
32 Sa John ngwae ni Siuabu ba dao naˈa maˈi
siaumulu fuana na faˈataˈilana na tuaˈa neˈe
God nia oga fuamuˈa muke tua sulia, ma noaˈa
kamu kasi faˈamamana goˈo ana niaˈa. Bore ma,
na ngwae ˈaurafu ki neˈe kira gonia mani ana na
takisi, ma na kini sesele ki, kira ka faˈamamana
ana niaˈa. Ma sui bore ˈana muka lisia na ru
neˈeri ki, noaˈa kamu kasi faˈamamana goˈo
ana sa John, ma noaˈa kamu kasi rokisia goˈo
manatamuˈa.”

Na tarifulaˈanga sulia na ngwae rao taˈa ki (Mark 12:1-12; Luke 20:9-19)

33 Sa Jesus ka fata laˈu fuada ka ˈuri, “Muke
rongoa basi taˈi tarifulaˈanga neˈe laˈu. Taˈi

ngwae nia fasia na oˈola. Ma nia ka saungaˈinia sakali kalikalia, ma ka ˈilia taˈi kilu fuana na ngisilana na fuaˈi ˈai ki fuana saungaˈilana waen, ma ka saungaˈinia taˈi luma fuana na foloˈa. Ma nia ka alua na oˈola nia saena limana ngwae ki neˈe kira rao ˈi saena. ˈUnaˈeri, nia ka leka naˈa ˈana ˈuana ta maˈe fanoa.
34 Ma kaidaˈi neˈe oˈola neˈeri nia maua, nia ka kwatea na ngwae ni rao nia ki fuana na ngwae neˈe kira lia sulia na oˈola nia, fasi ˈiri kira ke kwatea maˈi ta bali ana fuaˈi ru neˈe kira loiˈi ki.

35 “Ma na ngwae neˈe lia sulia na oˈola ki, kira daua na ngwae rao nia ki, ma kira ka ulasia taˈi ngwae, ma ruana ngwae kira ka saungia ka mae naˈa, ma uula ngwae kira ka ˈuia naˈa ˈani fau fuana saungilana.
36 Sui nia ka kwatea laˈu ti ngwae rao ˈoro laˈu fuada ka liufia ˈi naˈo. Ma na ngwae neˈe kira lia sulia na oˈola neˈeri, kira ka sasi ˈunaˈeri logo ada.
37 Ma ˈisilana, nia ka kwatea naˈa ngela mutaˈi nia fuada. Ma nia ka manata ˈuri, ‘Kike baˈa fuˈusi doe goˈo ˈada ana na ngela nau.’

38 “Sui ma ana kaidaˈi neˈe ngwae neˈeri ki kira lisia naˈa ngela nia, kira ka saea kwailiu naˈa fuada kira ka ˈuri, ‘Nia naˈa neˈe ngela na ngwae neˈe toˈo ana na oˈola neˈe. Kulu saungia ka mae, fasi ˈiri kuke ngalia ˈakulu na ru neˈe nia ki taˈifau.’
39 Ma kira daua, ma kika ˈui ˈania ˈi maa faˈasia na oˈola neˈeri, ma kira ka saungia ka mae.

40 “ˈUnaˈeri ma kaidaˈi neˈe ngwae neˈe toˈo
ana na oˈola ka dao maˈi, tae neˈe nia ke baˈa
sasia fuana na ngwae neˈe kira lia sulia na oˈola
ki?”
41 Ma kira olisia kika ˈuri, “Nia ke baˈa saungia
na ngwae taˈa neˈeri ki ka mae, ma nia ka kwa-
tea laˈu na oˈola nia fuana ti ngwae matamata
neˈe kike baˈa kwatea ta bali fuana ana kaidaˈi
ˈana goniruˈa.”
42 Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuada, “Nia mamana
kamu toˈomani na Kerekereˈa Abu ba nia fata
ˈuri,
‘Na fau neˈe na ngwae saungaˈi luma ki kira
ˈaila ˈania, nia neˈe na fau neˈe talingaˈi
ka liufia na fau ki taˈifau ana ˈodoa.
God neˈe fulingani ru neˈeri, ma na lisilana ka
leˈa liu.’✡

43 “Ma nia neˈe nau ku saea fuamuˈa, na
ngwanganeˈanga ana gwaungaˈinga God ke baˈa
lafua faˈasi kamu, ma ka kwatea ˈana fuada na
ngwae neˈe kira roˈosulia ki.
44 Ma diˈia sa tai neˈe nia ˈasia fafona fau
neˈeri, nia ke mangisia naˈa. Ma diˈia sa tai
neˈe fau neˈeri ka ˈasia fafia, na nonina ka meme
taˈifau naˈa.”
45 Ma kaidaˈi neˈe fata abu doe ki ma na Farasi
ki, kira rongoa tarifulaˈa neˈeri, kira lia saiana sa
Jesus nia fata sulida.
46 Ta neˈe kira oga kira ka daua. Bore ma
kira maˈu, osiˈana neˈe ngwae ˈoro ki kira fiku
ana kaidaˈi neˈeri, kira faˈamamana ana sa Jesus
neˈe niaˈa na profet.

✡ **21:42** Sam 118:22-23

22

Sa Jesus faˈabolotaˈinia niaˈa faˈinia na tatalafaˈa

(Luke 14:15-24)

1 Sa Jesus ka fata laˈu ˈani tarifulaˈanga fuada
na ngwae ki ka ˈuri,
2 “Na ˈInotoˈanga God nia ˈuri: Taˈi ngwae
tatalafaˈa nia saungaˈinia na fafangaˈa ana
araˈinga fuana na ˈalako nia neˈe ke araˈi.
3 Ma nia ka kwatea na ngwae rao nia ki fuada
na ngwae ki neˈe nia laefida maˈi ki fuana na
fafangaˈa neˈeri, fasi ˈiri kira ka leka maˈi. Bore
ma kira ka ˈaila lala ˈani lekaˈa maˈi.
4 “Sui nia ka kwatea laˈu ti ngwae rao, ka fata
ˈuri fuada, ‘Kamu ke faˈarongoa na ngwae neˈe
nau ku laefida ki, na fangaˈa nau kwaibobori
naˈa. Nau ku saungia taˈifau naˈa na buluka doe
nau ki ma na kala buluka leˈa nau ki, ma na ru
ki taˈifau ka kwaibobori naˈa. Muke leka naˈa
maˈi ana na fafangaˈa nau.’
5 “Bore ma noaˈa kira kasi oga goˈo roˈongaˈa
sulia, ma kira ka leka matamata lala ˈada. Ta
ngwae ka leka naˈa ˈana saena oˈola nia, ma ta
ngwae ka leka naˈa ˈana saena na sitoa nia.
6 Ma ti ngwae kira daua naˈa ngwae rao neˈeri
ki, kira ka kwaiˈida, ma kira ka saungida.
7 Ma na ngwae tatalafaˈa neˈe ka saetaˈa liu,
ma nia ka kwatea naˈa ngwae fuani oro nia ki,
ma kira ka saungia naˈa ngwae neˈeri ki neˈe
kira saungia naˈa ngwae rao nia ki. Ma kira ka
duˈafia naˈa fanoa doe kira.
8 “Sui nia ka fata ˈuri fuana na ngwae rao
nia ki, ‘Na fangaˈa kwaibobori naˈa, bore ma

na ngwae ba nau ku laefida ki, kira kasi totolia
leka'a ma'i ana na fafanga fa'i kaimili.
9 Kamu ke leka sulia na tala ki, ma kamu ka
saea ma'i na ngwae ki ta'ifau ne'e kamu dao
to'oda, kira ka leka ma'i ana fanga'a ne'e.'
10 Ma na ngwae rao ki kira ka leka sulia na tala
ki, ma kika fikua ma'i na ngwae ki ta'ifau ne'e
kira dao to'oda. Ma na fanga'a ana na ara'inga
ne'eri ka fungu 'ani ngwae le'a ki ma na ngwae
ta'a ki.
11 "Sui kaida'i ne'e ngwae tatalafa'a ka dao
ma'i fuana lisilana na ngwae ne'e kira dao ki,
nia ka lisia ta'i ngwae ne'e noa'a kasi toro go'o
'ani na toro ana na ara'inga.
12 Ma na ngwae tatalafa'a ka fata ka 'uri,
'Noa'a 'oko 'iri toro go'o 'ani na toro fuana
fanga'a ana ara'inga, 'una'eri noa'a 'iri le'a
fuana 'oe tua 'i ne'e.' Ma na ngwae ne'eri noa'a
kasi saea na'a ta ru.
13 "Sui na ngwae tatalafa'a ka saea fuana na
ngwae rao nia ki ka 'uri, 'Kamu ke firi fafia na
limana ma na 'aena ngwae ne'e, ma kamu ka 'ui
'ani nia'a saena na kula rorodo'a ne'e 'i maa,
ana kula ne'e ngwae ke angi ma ka 'ala girigiri
ana lifada, osi'ana kira nonifii.' "
14 Sui sa Jesus ka fata na'a 'uri, "Na ngwae 'oro
ki mala ne'e God laefida, bore ma bara ngwae
go'o ne'e nia filida."

Sa Jesus olisia na saefilo'a sulia na takisi (Mark 12:13-17; Luke 20:20-26)

15 Na ngwae Farasi ki kira leka, ma kira ka
loko'i ru fuana na fa'aroralana sa Jesus 'ani ru
ne'e nia sae'e ki.

16 Ma kira ka kwatea fafarongo kira ki faˈinia
ti ngwae neˈe oga kwalafa sa Herod ka tata-
lafaˈa siana sa Jesus. Ma kira ka fata ˈuri,
“Ngwae Faˈamanata ˈae, kaimili saiana ru ˈoko
saeˈe ki, ru mamana ki taˈifau goˈo. ˈOko
faˈamanata goˈo ˈamu sulia mamanaˈanga ma
kwaiogaiˈanga God fuana na ngwae ki. Ma ˈoe
kosi ˈado goˈo faˈinia ta ngwae ˈani ta tae neˈe
kira manata sulia. Ma noaˈa ˈoe kosi manata
goˈo ˈuana na ˈinotoˈalana na ngwae.
17 ˈIu, ˈoke saea basi fuaimili! ˈUri ma na taki
kia, nia luia na kwatelana na mani ana takisi
fuana na ngwae gwaungaˈi ana ˈafutana ˈi Rom?
ˈUri ma nia bolo faˈinia kaimili ke kwatea takisi
baera, nama noaˈa?”
18 Ma sa Jesus ka sai naˈa ana na manataˈanga
taˈa kira, ma ka fata ˈuri, “Kaumulu na ngwae
kwalabasa ki, faˈuta neˈe kamu ka sasi ˈuana na
faˈaroralaku?
19 Muke faˈataˈinia basi na mani neˈe kamu
folia ˈani na takisi.” Ma kira ka ngalia maˈi taˈi
selene, kira ka faˈataˈinia fuana.
20 Ma nia ka saefilo kira ka ˈuri, “Na nununa
sa tai niniˈa? Ma na satana sa tai mo niniˈa?”
21 Ma kira olisia, kira ka ˈuri, “Na nununa ma
na satana na tatalafaˈa ˈi Rom.”
Ma sa Jesus ka fata ˈuri, “Kamu ke kwatea
fuana na tatalafaˈa ˈi Rom na ru nia ki, ma kamu
ka kwatea logo ru God ki fuana God.”
22 Ma kaidaˈi kira rongoa naˈa na olisiˈanga
neˈeri ka leˈa ˈunaˈeri, kira ka ˈarefo liu, ma kira
ka leka naˈa ˈada faˈasia.

Sulia na tataˈe oliˈa faˈasia maeˈa
(Mark 12:18-27; Luke 20:27-40)

23 Ma ana faˈi asoa neˈeri logo, ti Sadusi kira
leka maˈi siana sa Jesus. Na Sadusi ki kira
saea fasi na ngwae ki noaˈa kira kasi tataˈe laˈu
faˈasia na maeˈa.
24 Ma kira ka saefiloa sa Jesus, kira ka fata ˈuri,
“Ngwae Faˈamanata kwa, sa Moses nia keresia
na taki fuaka ka alangaˈi ˈuri, ‘Diˈia ta ngwae
nia mae, ma na ˈafe nia ka mauri ˈua, bore ma
noaˈa nia kasi toˈo ana ta ngela, na ngwaefuta
nia ka korea laˈu na gwaˈi ˈuru neˈeri, fasi ˈiri
kera ka toˈo ana ta ngela fuana ka talafuila na
ngwae neˈe nia mae naˈa.’
25 Ma taˈi kwalafa ana kuluˈa Jiu ki, kira toˈo
ana fiu ngwae asina ki. Ma na ngwae etaeta ka
korea taˈi sariˈi. Aia, ma ana kaidaˈi kera kasi
toˈo ˈua ana ta ngela, ngwae neˈeri ka mae naˈa
ˈana.
26 Na ruana ngwae ka korea laˈu na kini neˈeri.
Aia, ma noaˈa kera kasi toˈo ˈua ana ta ngela
logo, ma nia ka mae logo ˈana. Uula ngwae ka
korea laˈu, ma ka mae logo. Nia ˈunaˈeri leleka
fiu ngwae asina neˈeri ki, kira maemae ka sui.
27 Buri ˈana bara ngwae asina neˈe kira mae,
kini neˈe bore ka mae naˈa logo.
28 Aia, ma na kini neˈe nia ˈafe ˈafe maˈi fuana
fiu ngwae asina neˈe ki. Diˈia ˈunaˈeri, kaidaˈi
ngwae ki kira tataˈe faˈasia maeˈa, sa tai ana fiu
ngwae asina neˈeri ki neˈe araˈi mamana nia?”
29 Sa Jesus ka olisi kira ka ˈuri, “Kaumulu rora
naˈa, sulia kamu kasi sai goˈo ana na Kerekereˈa
Abu ki ma na ngasingasiˈanga God.
30 Sulia, kaidaˈi neˈe ngwae mae ki kike tataˈe
laˈu fuana na mauriˈa, kira diˈia naˈa ˈada na

ˈainsel ki ˈi langi neˈe noaˈa kira kasi kore kini naˈa.
31 “ˈIu, nau ku faˈamanata kamu sulia na tataˈenga faˈasia na maeˈa. Nau ku saiana kamu toˈomani sulia ba God saea ˈua naˈa maˈi ka ˈuri,
32 ‘Nauˈa na God sa Abraham, ma na God sa Aesak, ma na God sa Jakob.’ Na fadalana neˈe ˈuri, ngwae neˈeri ki neˈe kira mae naˈa, God nia saea neˈe nia God kira ˈua, osiˈana kira mauri naˈa faˈinia.”
33 Ma ana kaidaˈi neˈe ngwae ˈoro ki kira fiku kalia sa Jesus, kira rongoa na ru neˈeri ki, kira ka ˈarefo liu ana faˈamanataˈanga nia.

Na taki talingaˈi ka tasa
(Mark 12:28-34; Luke 10:25-28)

34 Ana kaidaˈi neˈe Farasi ki kira rongoa sa Jesus neˈe faˈanotoa naˈa Sadusi ki ˈani na olisiˈanga nia, kika fiku maˈi siana.
35 Ma taˈi ngwae ada neˈe faˈamanata ˈani taki ki, nia ka iliili ˈuana ka faˈarora sa Jesus ˈani na saefiloˈa ka ˈuri,
36 “Ngwae faˈamanata ˈae, na taki tae neˈe talingaˈi ka liufia taki kia ki taˈifau kwa?”
37 Ma sa Jesus ka olisia ka ˈuri, “ ‘ˈOke alafe ana God ˈoe, ˈania manatamu taˈifau, ma ˈani mangomu taˈifau, ma ˈani liamu taˈifau.’
38 Niaˈa naˈa neˈe taki etaeta ma ka talingaˈi ka tasa.
39 Ma ruana taki ka diˈia logo ka ˈuri, ‘ˈOke alafe fuana toˈolamu ka diˈia logo neˈe ˈoko alafe fuamu talamu.’

40 Ma na taki faˈasia sa Moses ki taˈifau, ma
na faˈamanataˈanga na profet ki kira fiku taˈifau
goˈo ana ro taki neˈe ki.”

Sa Jesus niaˈa ˈalako ana kwalafa sa David ma na Aofia nia logo
(Mark 12:35-37; Luke 20:41-44)

41 Ana kaidaˈi ti Farasi kira fiku kalia sa Jesus,
nia saefiloda ka ˈuri,
42 “Na Christ, ngwae neˈe God nia filia fuana
faˈamaurilana ngwae ki, kaumulu saea nia futa
maˈi ana sa tai niniˈa?”
Kira ka olisi ˈuri ana, “Na Christ ke baˈa futa
maˈi ana kwalafa sa David na tatalafaˈa.”
43 Sui sa Jesus ka saefilo kira laˈu, “Diˈia nia ka
futa goˈo ˈana ana kwalafa sa David na ngwae
tatalafaˈa, faˈuta mo neˈe na Anoˈi ru Abu ba
nia faˈafata sa David ka ˈuri,
44 ‘God nia fata ˈuri fuana Aofia nau:
ˈOko tua bali ˈoloˈolo aku, ma ˈoko gwaungaˈi
faˈinau, masia kaidaˈi nau kui alua mali-
mae ˈoe ki ke roˈosuliˈo.’✡

45 “Sa David ˈana talana neˈe nia saea na Christ
ˈani na ‘Aofia.’ Nia neˈe, na Christ nia noaˈa laˈu
ˈalako ana kwalafa sa David goˈo ˈana. Niaˈa
Aofia nia logo.”

46 Ma ana kaidaˈi neˈeri, noaˈa ta ngwae ada
kasi bolo naˈa fuana olisilana ˈani ta ru. Ma kira
ka ˈeke naˈa ˈada fuana saefilolana laˈu sa Jesus.

✡ **22:44** Sam 110:1

23

Sulia na Farasi ki faˈinia na ngwae faˈamanata ana taki ki
(Mark 12:38-39; Luke 11:43, 46; 20:45-46)

1 ˈI buri ˈana ru neˈeri, sa Jesus ka fata fuana
na ngwae neˈe kira fiku maˈi ki, ma na fafarongo
nia ki ka ˈuri,
2 “Na ngwae faˈamanata ana taki ki, ma na
Farasi ki, kira toˈo ana ngasingasiˈanga fuana na
faˈamanataˈanga ˈani taki sa Moses ki.
3 Nia neˈe, kamu ka roˈosulida, ma kamu ka
sasia na ru ki taˈifau neˈe kira saea fuamuˈa.
Bore ma noaˈa kamu kasi sasi laˈu sulia na ru
neˈe kira sasiˈi ki, osiˈana noaˈa kira kasi sasi
goˈo sulia na ru neˈe kira fata sulia.
4 Kira alua laˈu ti taki ˈoro neˈe ˈafitaˈi fuana
na ngwae ki ka roˈo sulia, bore ma noaˈa kira
kasi maˈudi goˈo fuana kwaiˈafiˈanga ana ngwae
ki fuana sasiˈa sulia na taki neˈeri ki.
5 “Ma kira sasi naˈa ru ki taˈifau fasi ˈiri na
ngwae ki ka lisida ma ka fia fasi kira ngwae leˈa
ki. Ma na ru ˈuri ki neˈe kira sasiˈi. Kira ka firiˈia
ˈi maana darada ma ˈi limada na reba ru doe ki
neˈe kira keresia na Kerekereˈa Abu ki ana. Ma
kira taia na namunamuna ifi kira ki ka keta.
6 Ma kira ka oga liu na tuaˈa ana kula ˈinotoˈa
ana na fangaˈa ki, ma kula ˈinotoˈa ki fuana
tuaˈa saena luma fuana foˈongaˈa ki.
7 Ma kira ka oga liu na faˈadoelada ˈi maana
usiˈa ki, ma kira oga ngwae ki ka fata ˈuri ada,
‘Ngwae Faˈamanata nau, neˈe nau ku roˈo sulia
fatalamu.’
8 “Bore ma noaˈa kasi leˈa fuana ta ngwae
goˈo ˈana neˈe ka fata ˈuri amuˈa, ‘Ngwae

Faˈamanata nau, neˈe nau ku roˈo sulia fa-
talamu,’ osiˈana nauˈa goˈo neˈe taˈi ngwae
faˈamanata kamu, ma kaumulu na barangwai
asina saena fikuˈa faˈamamanaˈanga.
9 Ma noaˈa kamu kasi faˈaˈinotoˈa ta
ngwae faˈamanata saena magalia neˈe ˈani
alaˈanga ˈuri, ‘Maˈa kami,’ osiˈana kaumulu ke
faˈaˈinotoˈa goˈo taˈi Maˈa kamu neˈe nia tua
maˈi langi.
10 Ma noaˈa kasi leˈa fuana ta ngwae goˈo ˈana
neˈe ka fata ˈuri amuˈa, ‘Ngwae ˈaˈana,’ osiˈana
kaumulu toˈo goˈo ana taˈi ngwae ˈaˈana, ma
niaˈa naˈa neˈe nauˈa, na Christ, na ngwae neˈe
God nia filia fuana faˈamaurilana ngwae ki.
11 Diˈia ta ngwae neˈe oga ka ˈaˈana ˈi safi-
tamuˈa, nia ka diˈia naˈa ngwae rao.
12 Ma ta ngwae neˈe ka faˈadoea nia ˈana
talana, God ke baˈa faˈatiˈitiˈia niaˈa. Ma ta
ngwae bore ˈana neˈe ka faˈatiˈitiˈi nia ˈana
talana, God ke baˈa fuˈusi doe ana.”

Sa Jesus foneda faˈasia taˈangaˈa gwaungaˈi ngwae Jiu ki
(Mark 12:40; Luke 11:39-42, 44, 52; 20:47)

13-14 Ma sa Jesus ka fata laˈu ˈuri, “Nia taˈa liu
fuamuˈa na faˈamanata ana taki ki ma kamuˈa
na Farasi ki, kamu ngwae kwalabasa ki! God
ke baˈa kwaˈi kamu, osiˈana neˈe kamu fono
ˈusia na sinamaa ana ˈInotoˈanga God faˈasia
na ngwae ki. Kamuˈa logo noaˈa kamu kasi
oga goˈo neˈe muka ruˈu saena ˈInotoˈanga God,

ma kamu ka fonea ngwae neˈe kira faˈisuˈusuˈu
ˈuana ruˈungaˈa.*
15 “Nia taˈa fuamuˈa na faˈamanata ana taki
ki ma kamu na Farasi ki na ngwae kwalabasa
neˈe kamu ˈoi ˈana ngwae ki, fasi ˈiri kira ka
saea kamu ˈani na ngwae leˈa ki. Aia, God ke
baˈa kwaˈi kamu, sulia kamu laga ulafu liu ˈani
galilana kula ki taˈifau, saena asi ma saena tolo,
ˈuana daoˈa toˈona ta ngwae, fasi ˈiri ka leka
sulia na taki sa Moses ki. Aia, ma ana kaidaˈi
ngwae neˈe ka leka goˈo suli kaumulu, kamu fiˈi
sasi akaˈu goˈo ana niaˈa fuana lekaˈa ˈuana kula
ana maeˈa. Ma na kwaˈikwaˈinga nia ke baˈa
tasa ka liufia kaumulu sulia na abulalana taˈa
ka liufi kaumulu taˈifau naˈa.
16 “Nia taˈa fuamuˈa, ma kaumulu diˈia naˈa
ngwae maa rodo ki neˈe kira talaˈia na ngwae
ki. Nia neˈe, God ke kwaˈi kamu liu, sulia kamu
faˈamanata ˈuri ana ngwae ki, ‘Sui bore ˈana sa
tai neˈe ka faˈangasia alangaˈinga nia ˈani na
Luma Abu God, nia leˈa goˈo ˈana diˈia noaˈa
nia kasi sasi tae neˈe nia alangaˈi fuana. Bore
ma diˈia nia ka faˈangasia alangaˈinga nia ˈani
na gol ba saena Luma Abu God, nia neˈe ka abu
liu fuana ˈoilana alangaˈi ˈanga nia.’

---

* **23:13-14** verse 14 noaˈa kasi tua saena ˈorolana kerekereˈa ˈua sa Matthew, “Nia taˈa fuamuˈa na faˈamanata ana taki ki ma kamuˈa na Farasi ki neˈe mulu sasia na ru ki fasi ˈiri ngwae ki kira ka sae kamu na ngwae leˈa ki. Bore ma God ka baˈa kwaˈi kamu, sulia mulu mala taˈa ana gwaˈi ˈuru ki ma muke laua na luma kira ki fuamuˈa. Sui bore ˈana kamu ka ˈunaˈeri, kamu ka sasia foˈongaˈa keta ki, fasi ˈiri na ngwae ki kira ka saea kamu na ngwae God ki. Sulia mulu sasi ˈunaˈeri, na kwaˈikwaˈinga kamu ki ka baˈa doe ka tasa.”

17 Kamu maa rodo, ma muka bolebole'a liu.
Tae ne'e doe, na gol nama na Luma Abu God
ne'e sasia gol ne'e ka abu? Na Luma Abu God
ne'e doe ka liufia na gol!
18 Ma muke fa'amanata logo na ngwae ki
'uri, 'Sui bore 'ana sa tai ne'e ka fa'angasia
alanga'inga nia 'ani na fuli fu'a, nia le'a go'o
'ana di'ia noa'a nia kasi sasia tae ne'e nia
alanga'i 'ani. Ma di'ia nia ka fa'angasia
alanga'inga nia 'ani na kwaisu'usi'anga ne'e
tua fafona fuli fu'a, nia ne'e abu ka tasa fuana
'oilana alanga'i 'anga ba nia.'
19 Kamu maa rodo. Tae ne'e doe,
kwaisu'usi'anga nama na fuli fu'a ne'e nia
kwatea kwaisu'usi'anga ne'e ka abu? Na fuli
fu'a ne'e 'inoto'a ka liufia na kwaisu'usi'anga.
20 Du'ungana na fuli fu'a ne'e 'inoto'a ka
liufia na kwaisu'usi'anga, ma sa tai ne'e nia
fa'angasia alanga'inga nia 'ani na fuli fu'a,
tama nia alanga'i 'ani na fuli fu'a lo'oko fa'inia
kwaisu'usi'a ki ta'ifau ne'e kira tua 'i fafona fuli
fu'a ne'eri.
21 Ma sa tai bore 'ana ne'e ka fa'angasia
alanga'inga nia 'ani Luma Abu God, 'una'eri
tama nia alanga'i na'a 'ani God ne'e nia tua
saena Luma Abu ne'eri.
22 Ma di'ia ta ngwae ka fa'angasia alanga'inga
nia 'ani 'i langi, tama nia alanga'i 'ani fuli tua'a
God ne'eri'a, ma God ne'e tua logo 'i langi.

23 "Nia ta'a fuamu'a na ngwae fa'amanata
ana taki ki ma kamu'a na Farasi ki, kamu
ngwae kwalabasa ki. God ke ba'a kwa'i kamu.
Kamu kwatea tangafula ana ru ki fuana God

ˈani kala ru neˈe kamu fasiˈi saena oˈola kamu
ki fuana faˈa rakufa lana fanga kamu ki,† ma
noaˈa kamu kasi manata ˈabera goˈo fuana
roˈongaˈa sulia faˈamanataˈanga doe ana taki
ki. Na faˈamanataˈanga doe ana taki ki fata
ˈuri, ‘Ngwae ka sasia naˈa ru ki taˈifau neˈe
ˈoloˈolo fuana ngwae ki. Nia ka kwaimanatai
fuana ngwae ma ka saea ru mamana ki.’ Muke
sasia naˈa ru neˈeri ki, faˈinia na ru tiˈitiˈi ki
saena taki ki logo.

24 Kamu diˈia na ngwae maa rodo neˈe talaˈia
na ngwae ki. Kamu saiana goˈo amuˈa manata
ˈabera ˈuana lekaˈa sulia kala ru saena taki ki.
Ma noaˈa kamu kasi manata ˈabera goˈo ˈani ru
doe ki saena taki ki. Kaidaˈi kamu sasi ˈunaˈeri,
ru neˈe nia lia diˈia kamu lafua goˈo ˈaumulu na
lango faˈasia tae neˈe kamu kwaˈufia, bore ma
muke onomia goˈo ˈaumulu na kamel doe.

25 “Nia taˈa fuamuˈa na faˈamanata ana taki ki
ma kamu na Farasi ki neˈe kamu saiana sasilana
ru ki fasi ˈiri ngwae ki kira ka saeleˈa ˈani kamu.
Aia, God ke baˈa kwaˈi kamu, osiˈana kamu
madafia liu saˈulana nonina na titiu fuana fanga
ki, bore ma kamu faˈafunguˈi ˈani na fanga neˈe
kamu ngali ˈani suulangaˈi lana ngwae ki sulia
guguta ˈanga.

26 Kamu na Farasi ki neˈe diˈia maamuˈa nia
rodo! Mulu rokisia naˈa manataˈanga kamu ki
ka sikasika. Diˈia neˈe manataˈanga kamu ki
sikasika, na abulaˈanga kamu ki bore ka sikasika
logo. ˈUnaˈeri, na maurilamuˈa diˈia na titiu ki
neˈe sikasika ˈi nonina ma saena logo.

---

† **23:23** Mint, Dill, ma Cummin

27 “Nia taˈa fuamuˈa na faˈamanata ana taki
ki ma kamu na Farasi ki, kamu kwatea ngwae
ki kira ka saea kamu na ngwae leˈa ki. Bore ma
God ke baˈa kwaˈi kamu, sulia kaumulu diˈia kilu
gwaˈu ki neˈe kira rafua lisilana ka leˈa ˈi maa,
bore ma ˈi saena nia fungu ˈani suli faˈinia na
nonina ngwae neˈe kira mae, ma kira ka ngwaˈa
naˈa ki.
28 Ru neˈe nia mamana ˈani kamu, sulia tae ki
neˈe kamu sasia nia lia leˈa liu maana ngwae ki.
Bore ma na manataˈanga kamu ki taˈa liu, ma
kamu ka saiana na sokelana ngwae.

29-30 “Nia taˈa fuamuˈa na faˈamanata ana taki
ki, ma kamuˈa logo na Farasi ki, kamu saiana
sasilana na ru ki fuana ngwae ki kira ka saea
kamu ngwae leˈa liu. Bore ma God ke baˈa kwaˈi
kamu, sulia kamu saea diˈia kamu tuatua ana
kaidaˈi ˈi naˈo, noaˈa kamu kasi ˈafia goˈo na
koˈo bora kamu ki fuana saungilana na profet
ki. Ma ˈi taˈena muka alua naˈa fau leˈa fafona
kilu gwaˈu na profet neˈeri ki ma na ngwae leˈa
ki ˈi naˈo fuana faˈakwangalana.
31 Kaidaˈi kamu saea kira na koˈo kamu ki, nia
faˈataˈinia kamu futa olitana naˈa na kwalafa
koˈo taˈa kamu ki neˈe kira saungia na profet
ki ˈi naˈo.
32 Aia, ma diˈia ˈunaˈeri, faˈasuia naˈa amuˈa
na raoˈa neˈe koˈo kamu ki etangia maˈi ˈi naˈo!
33 Kamuˈa naˈa neˈe abulaˈanga kamu ki diˈia
na faˈi loi ki. Ka ˈafitaˈi liu fasi kamu ka tafi
faˈasia kwaˈikwaˈinga ˈani mafula ana kula ni
maeˈa.
34 Duˈungana ru neˈeri ki, nau ku saea ru neˈe
fuamuˈa, nai baˈa kwatea ti profet ma ti ngwae

sae ˈi ru ma ti faˈamanata siaumulu. Ma ti ai
ada muke baˈa saungida ma muke fotoˈida ana
ˈai rara folo. Ma ti ai ada muke baˈa dauda ma
muke ulasida saena luma fuana foˈongaˈa kamu
ki, ma muke lali kwailiu ada faˈasia saena fanoa
kamu ki.
35 Nia neˈe kwatea God ke baˈa kwaˈi kamu
fafia na saungilana na ngwae leˈa taˈifau, talaˈae
maˈi ana maelana sa Abel, na ngwae saga, leleka
maˈi ka dao ana maelana sa Sekaraea, na ngela
sa Barakaea neˈe kamu saungia ka mae karangia
na fuli foˈosi saena Luma Abu God.‡
36 Nau ku saea fuamuˈa neˈe matalangaˈinga
fuana maelana ngwae neˈeri ki taˈifau ke baˈa
tua fafomuˈa ngwae ana kaidaˈi neˈe.”

Sa Jesus nia kwaimanatai fuana ngwae ana ˈi Jerusalem
(Luke 13:34-35)

37 Ma sa Jesus ka lia kwau fuana fanoa
ˈi Jerusalem, ma ka fata ˈuri, “Ngwae ana
Jerusalem ˈae! Kamu ba ˈuilaˈi fau ana na
profet ba God nia asungaˈinida maˈi fuamuˈa
ki, ma muka saungida. Ana kaidaˈi ˈoro nau
ku oga muke leka maˈi siaku ˈiri nau ku lia suli
kamu diˈia ta karai nia ofia na bibina ˈi olofana
ˈabaˈabana. Bore ma noaˈa kamu kasi oga goˈo.
38 Ma ana kaidaˈi neˈe naˈa, God ke baˈa leka
faˈasi kamu, ma ka danga faˈiburi naˈa ˈani
fanoa kamu.

‡ **23:35** Sa Abel na ngwae ˈoloˈolo etaeta neˈe kira saungia saena Fau Alangaˈinga ˈUa. Ma sa Sekaraea na ngwae ˈoloˈolo ˈisiˈisi neˈe kira saungia logo saena na Fau Alangaˈinga ˈUa.

39 Ma nau ku saea fuamuˈa, noaˈa kamu kasi
lisi nau laˈu, leleka ka dao ana na kaidaˈi neˈe
muke fata ˈuri, ‘God, ˈoko ˈoilakitaˈinia na ng-
wae neˈe nia leka maˈi ˈani na ngasingasiˈanga
ˈoe!’ ”✡

24

Sa Jesus saea na malimae ki ke malangisia na Luma Abu God
(Mark 13:1-27; Luke 21:5-28)

1 Ma ˈi buri ˈana neˈe sa Jesus fata ˈunaˈeri ka
sui, nia ka leka faˈasia Luma Abu God. Ma ana
kaidaˈi sa Jesus ka leka kwau, na fafarongo nia
ki kira ka leka maˈi siana, ma kira ka fata ˈuri,
“ˈOko lisia basi ˈamu na Luma Abu leˈa neˈe ki.”
2 Sa Jesus ka fata ˈuri fuada, “ˈIu, ˈoko lisia na
luma doe neˈe ki. Noaˈa ta taˈi gwaˈi fau ˈi neˈe
ana Luma Abu God ke baˈa teo laˈu ˈi fuila. Kira
taˈifau kike baˈa takalo ˈi ano.”
3 Buri ˈana, sa Jesus ka raˈe gwauna faˈi ua ˈi
Olif, ma ana kaidaˈi nia tua ˈana, na fafarongo
nia ki kira leka maˈi siana, ma kira ka tua taˈifili
kira. Ma kira ka saefiloa sa Jesus kika ˈuri,
“Kaidaˈi tae neˈe na ru nini ˈoko saea fuaimili
ki ke baˈa dao maˈi? Aia, ma tae neˈe ke baˈa
dao maˈi fasi ˈiri ke faˈataˈinia kaidaˈi ˈoe fuana
oliˈa maˈi faˈinia kaidaˈi neˈe magalia ke baˈa
sui ana?”
4-5 Sa Jesus ka olisi kira ka ˈuri fuada, “Muke lia
suli kamu, sulia ngwae ˈoro ki neˈe kike baˈa leka
maˈi ˈi nunufana sataku, ma kike soke kamu,
kike fata ˈuri, ‘Nauˈa na Christ, na ngwae ba God
filia.’ Ma ana kaidaˈi kira sasia naˈa ru neˈeri

✡ **23:39** Sam 118:26

ki, na ngwae ˈoro ki kike baˈa faˈamamana ana
sokeˈa nari kira ki. Aia, ma kamu ke lia suli
kamu, ˈasu ˈubani ta ngwae ada kata soke kamu,
ma muke faˈamamana ana sokeˈa kira ki.
6 Ma taˈi ru laˈu, muke baˈa rongoa lingana
fuˈanga ana fanoa karangi ki, ma na alaˈanga
ki sulia fuˈanga ki ana ti fanoa tau logo maˈi.
Ka ˈunaˈeri bore ˈana, noaˈa kamu kasi manata
ˈabera sulida. Ru ˈunaˈeri ki ke baˈa dao nama
maˈi, bore ma noaˈa kasi faˈataˈinia laˈu ˈisilana
magalia neˈeriˈa.
7 Na maˈe fanoa ki kike baˈa fuˈalida kwailiu,
ma na ˈinotoˈanga ki kike fuˈalida kwailiu. Ma
na unifioloˈa ma tikitiki ki ke liu ana kula ki
taˈifau.
8 Ma ru neˈeri ki niˈi neˈe etangilana nonifiiˈa,
diˈia goˈo ˈana na kini faˈafuta ba nia talaˈae ka
ngela fii.

9 “Ana kaidaˈi neˈeri logo, na ngwae ana
maˈe fanoa matamata kwailiu saena magalia
neˈe ki, noaˈa kira kasi oga kamu, sulia kamuˈa
na ngwae nau ki. Ma ti ngwae ada kike
baˈa dau kamu, ma kike kwate kamu fuana
malimae kamu ki fuana kwaˈilamuˈa ma fuana
saungilamuˈa.
10 Ma ngwae ˈoro ki neˈe kira faˈamamana
ana nauˈa, noaˈa kira kasi ngangata ana
faˈamamanaˈanga. Ma ngwae ki kike baˈa mali-
maeˈa ana kiraˈa kwailiu. Ma kira ke kwatea na
ngwae God ki fuana malimae kira ki.
11 Ma ana kaidaˈi neˈeri, profet ˈosoˈoso ˈoro
kira ke dao maˈi, ma kira ke talaˈia, ma kike
sokea ngwae ˈoro ki, ma kike leka sulia na
faˈamanataˈanga rora kira ki.

12 Ma kike baˈa sasia ru rora ˈoro liu ki. Ma
sulia ru neˈe, na alafeˈanga ngwae ˈoro ki ke
baˈa ngwataˈutaˈu.
13 Sui bore ˈana ka ˈunaˈeri, diˈia sa tai neˈe
nia ngangata fuana lekaˈa sulia God leleka ka
dao ˈisilana kaidaˈi neˈeri, nia neˈe God ke baˈa
faˈamauria.
14 Ma Faˈarongoˈanga Leˈa neˈe sulia
ˈInotoˈanga God, kike baˈa faˈarongo ˈani saena
magalia fuana ngwae ki taˈifau. Buri ˈana naˈa,
ˈisilana magalia fiˈi dao maˈi.

15 “Ma kaumulu ke baˈa lisia na Ru Sua ke
tataˈe maˈi ana kula abu. Na ru taˈa neˈeri ke
faˈasua na Luma Abu God, ma ke sasi ˈiri God
ke malangisia. Aia, ru neˈe profet Daniel eta fata
naˈa maˈi sulia ˈi naˈo.” (Na alaˈanga fuana na
ngwae neˈe nia toˈomaˈi nia ˈuri: ˈOko malingaˈi
leˈa ana na fadalana ru neˈe.)
16 “Kaidaˈi muke lisia na ru neˈe ki ka dao
maˈi, na ngwae ki neˈe kira tua ana na abaˈi kula
ˈi Judea, kike tafi ˈuana gwauna faˈi ua ki.
17 Ana kaidaˈi neˈeri, diˈia ta ngwae ka tua
maˈi ˈi maa ana luma nia, nia ka tafi ˈaliˈali,
ma noaˈa nia kasi manata laˈu ˈuana ruˈungaˈa
saena luma nia ˈuana ngalilana ta ru ˈana.
18 Ma sa tai neˈe ka tua maˈi ˈana saena oˈola,
noaˈa nia kasi oli laˈu maˈi luma ˈuana ta toro
ˈana.
19 Kwaimanataiˈanga doe liu fuada bara kini
neˈe kira ina ki, ma kira ka faˈasusufia kala ngela
tiˈitiˈi ki ana kaidaˈi neˈeri, sulia nia ˈafitaˈi liu
kira ka tafi ˈaliˈali.
20 ˈIu, muke foˈo ma muka gania God, fasi ˈiri
ru neˈe noaˈa kasi fuli laˈu ana ma kamu ka tafi

ana kaidaˈi ana gwariˈa, nama na Sabat, asoa
ana mamaloˈa.
21 Duˈungana na nonifiiˈanga ana faˈi asoa
neˈeri ki, nia ke baˈa taˈa ka liufia na non-
ifiiˈanga neˈe ngwae saena magalia ki kira sa-
iana, ˈita ˈua maˈi ana safalilana kaidaˈi God nia
saungaˈinia na magalia ka dao ana kaidaˈi neˈe.
Ma noaˈa naˈa ta ru ˈunaˈeri neˈe ke fuli maˈi ˈi
buri.
22 Ma diˈia God kasi faˈadokodokoa kaidaˈi
ana nonifiiˈanga, nia ˈafitaˈi neˈe ta ngwae ke
mauri. Ma nia faˈadokodokoa kaidaˈi neˈeri
fuana leˈalana ngwae neˈe nia filida ki.

23 “ˈIu, diˈia ta ngwae ka fata ˈuri fuaumulu,
‘Lisia basi, nia naˈa ne na Christ,’ nama ka fata
ˈuri, ‘Lisia basi, nia naˈa ˈi loˈoko,’ noaˈa kamu
kasi faˈamamana nia.
24 Sulia na ngwae ˈosoˈoso ki ke baˈa dao
maˈi, ma kike fata ˈuri, ‘Nauˈa na Christ,’ faˈinia
na ngwae ˈosoˈoso ki kike fata ˈuri, ‘Nauˈa ta
profet.’ Ma kike fulia faˈanadaˈa doe ki fasi ˈiri
ke talaˈi rora ana na ngwae neˈe God nia filida
ki bore ma nia ˈafitaˈi liu fuada.
25 Nia neˈe, sui bore ˈana ru neˈe ki noaˈa kira
kasi dao ˈua maˈi, nau ku saea naˈa fuamuˈa ˈi
naˈo, fasi ˈiri muke saiana.

26-27 “Ana kaidaˈi nau, na Ngela Ngwae, nau ku
oli maˈi, ngwae ki taˈifau kike baˈa lisi nau. Diˈia
logo neˈe kamu saiana lisilana meamea kaidaˈi
nia mea maˈi ana bali tataˈelana sina leka ka dao
maˈi bali sulana sina saena mamanga. Aia, diˈia
ti ngwae kira fata ˈuri fuamuˈa, ‘Na Christ tua
saena abaˈi kula kwasi,’ noaˈa kamu kasi leka
ˈuana kula neˈeri. Diˈia ti ngwae kira fata ˈuri

fuamuˈa, ‘Christ ba ago ˈi neˈe,’ noaˈa kamu kasi faˈamamana ana alaˈanga ˈunaˈeri ki.
28 “Na olilaku maˈi noaˈa ta ngwae kasi talafia, ka diˈia logo neˈe na afa noaˈa kasi talafia ta ru mae.

Sa Jesus fata sulia olilana maˈi
(Mark 13:24-31; Luke 21:25-33)

29 “ˈI buri ˈana kaidaˈi neˈe nonifiiˈanga neˈeri ki ka sui mala,
‘God ke fonea na madaˈafi, ma na madamo, ma noaˈa keroˈa kasi sina.
Ma God ke kwate na bulubulu ki kike baˈa ˈasida faˈasia mamanga.
Ma God ke sasi na ru ˈi langi ki, kike leka rora faˈasia fulida.’✡

30 “Buri ˈana ru neˈe ki, na maˈetoto ana olilaku maˈi fiˈi faˈataˈi maˈi saena mamanga.✡ Ma ana kaidaˈi neˈeri goˈo, na ngwae ki taˈifau saena magalia, kike angi sulia kira ka lisi nau ku oli maˈi fafona gwaˈi salo saena mamanga, ma nai baˈa leka maˈi faˈinia ngasingasiˈanga nau faˈinia na madakoˈanga doe nau.
31 Ma na ˈainsel ke ufia na bungu ke baˈa angi doe fuana fikulana na ngwae nau ki neˈe nau ku filida taˈifau naˈa. Ana kaidaˈi neˈeri, nau ku kwatea maˈi ˈainsel nau ki, ˈiri kike baˈa ukua maˈi ngwae nau ki taˈifau faˈasia na fanoa ki taˈifau saena magalia.”
32 Goˈo, sa Jesus ka fata sulia tarifulaˈa ka ˈuri, “Kamu ke manata basi sulia na ˈai figi ki. Kaidaˈi

---

✡ **24:29** Aesea 13:10; 34:4; Esikiel 13:7; Joel 2:10, 31; 3:15
✡ **24:30** 1 Tesalonika 4:16

kamu lisia na rauna nia ngosa, muke saiana na
kaidaˈi fuana unitaˈi ˈakoˈakoˈa nia dao karangi
naˈa.
33 Ka ˈunaˈeri logo, kaidaˈi kamu lisia na
nonifiiˈanga neˈeri ki taˈifau ke baˈa dao maˈi,
muke saiana na olilaku maˈi nia karangi naˈa.
34 Ru mamana neˈe nau ku saea fuamuˈa,
ngwae ki taˈifau neˈe kira mauri ana kaidaˈi
neˈe, kira kasi mae ˈi naˈona ru neˈeri ki taˈifau
ke baˈa dao maˈi.*
35 Na ru ki taˈifau maˈi langi ma saena magalia
kike baˈa sui. Bore ma na fatalaku goˈo neˈe
tuatua noaˈa kasi sui.

Noaˈa ta ngwae kasi saiana asoa nama kaidaˈi neˈeri
(Mark 13:32-37; Luke 17:26-30, 34-36)

36 “Noaˈa ta ngwae kasi saiana kaidaˈi nai baˈa
oli maˈi ana. Na ˈainsel ki bore noaˈa kasi sai
logo ana, ma nauˈa, na Ngela bore, nau kusi sai
logo ana. God na Maˈa taˈifilia goˈo neˈe nia
saiana.
37 Na olilaku maˈi ke baˈa diˈia ru ba fuli ana
kaidaˈi ba sa Noa.
38 Ana faˈi asoa ba ˈi naˈo ki, ana na igo doe
baera, na ngwae ki kira fanga ma kira ka kwaˈu
ˈada, ma na ngwae ki ma na kini ki kira ka araˈi
ˈada ma kira ka kwate kini ˈada kwailiu, leleka
ka dao goˈo ana faˈi asoa ba sa Noa nia raˈe saena
na faka doe ba nia.
39 Bore ˈana, kira kina ˈua na tae neˈe ka dao
maˈi, leleka ka dao ana kaidaˈi neˈe igo doe

---

* **24:34** nama Ru mamana neˈe nau ku saea fuamuˈa, magalia neˈe noaˈa kasi mango ˈi naˈona ru neˈeri ki taˈifau ke baˈa dao maˈi.

baera dao maˈi, ma ka lauda naˈa ˈana. Ma nia
ke baˈa dao logo maˈi ˈuri ana kaidaˈi nai baˈa
dao maˈi ana.
40 Ana kaidaˈi neˈeri, ro ngwae ki kera rao
saena na oˈola. Ma nau ku ngalia ta taˈi ngwae
faˈi nau, ma ta taˈi ngwae nau ku faˈasia.
41 Ma ro kini ki logo kera ka rao adaroˈo ana
fanga ki, ma ta taˈi ai nau ku ngalia, ma ruana
nau ku faˈasia.
42 Muke lialia leˈa, sulia kamu kina faˈi asoa
tae neˈe nau, na Aofia kamu, nai dao maˈi ana.
43 Muke manata toˈona ru neˈe, diˈia na ngwae
ana luma ka sai goˈo ˈana ana kaidaˈi neˈe
ngwae bili ke baˈa dao maˈi ana, nia ka lialia
leˈa ma noaˈa kasi alaˈania na ngwae bili neˈeri
ka ruˈu maˈi saena luma nia.
44 Nia neˈe, muke kwaimasi logo, sulia nai
baˈa dao maˈi ana kaidaˈi neˈe noaˈa kamu kasi
saiana.”

Tarifulaˈa sulia ro ngwae rao ki (Luke 12:41-48)

45 Ma sa Jesus ka fata laˈu ˈuri fuana na
fafarongo ki, “Kamu diˈia na ngwae rao neˈe nia
liatoˈo ma nia ka rao saga. Ma na araˈi ˈaˈana
ke alua nia ka lia sulia na ngwae rao ki, ma ka
kwatea na fanga fuada ana kaidaˈi fuana kwate
fangaˈa.
46 Ma ˈoilakiˈa fuana na ngwae rao neˈeri neˈe
ngwae ˈaˈana nia dao toˈona ma nia sasi ru
neˈeri ki, ana kaidaˈi neˈe nia dao maˈi ana ˈi
luma nia!
47 Nau ku saea na ru mamana fuamuˈa, na
ngwae ˈaˈana alu nia ka lia sulia ru nia ki taˈifau.

48 “Bore ma, diˈia nia na ngwae rao taˈa, nia
ka manata ˈuri, ‘Na ngwae ˈaˈana nau, daolana
maˈi nia tau ˈua.’
49 Ma nia ka talaˈae fuana kwaˈilana na ngwae
rao ki, ma nia ka tua ni fanga naˈa ˈana ma
ka kwaˈu lilinga naˈa ˈana faˈinia ngwae kwaˈu
lilinga ki.
50 Sui ma na ngwae ˈaˈana ka dao maˈi ana ta
asoa neˈe nia noaˈa kasi kwaimaˈakwali ana, ma
ana kaidaˈi neˈe nia kina goˈo ˈana.
51 Na ngwae ˈaˈana ke kwatea na
kwaˈikwaˈinga ˈafae fuana niaˈa, ma ka alua
niaˈa faˈinia ngwae kwalabasa ki neˈe sokeˈe
roˈo sulia God. Ma kaidaˈi nia ka tua ana kula
neˈeri, nia ka angi angi goˈo ˈana faˈinia na ˈala
girigiri ˈanga, osiˈana nia ka nonifii liu.”

25

Tarifulaˈanga sulia taˈi akwala kini sariˈi

1 Ma sa Jesus ka fata laˈu ˈuri, “Ana kaidaˈi
neˈe nau ku oli laˈu maˈi, na ˈInotoˈanga God ke
baˈa diˈia na akwala kini sariˈi neˈe kira ngalia
naˈa faˈi unu kira ki, ma kira ka kwaimaˈakwali
ana na araˈi faolu neˈe ke leka maˈi ka ngalida
ˈuana saena na fafangaˈa ana ara araˈinga.
2 Ma ta lima kini sariˈi ada kira taˈi bolebole ˈa,
ma ta lima ai ada kira ka manataˈa.
3 Na kini sariˈi bolebole ˈa neˈeri ki kira ngalia
naˈa faˈi unu kira ki, bore ma noaˈa kira kasi
ngalia goˈo ta suliˈi ru neˈe ka bolo fuana
faˈaduˈalana unu kira ki faˈinida.

4 Ma na ai neˈe manataˈa ki kira ngalia na biˈi
suliˈi ru doe fuana faˈaduˈalana unu faˈinia na
faˈi unu kira ki.
5 Ma na araˈi faolu neˈeri noaˈa kasi dao
ˈaliˈali, ma na kini sariˈi neˈeri ki maada ka
mamaliuˈa taˈifau, ma kira ka maliu naˈa ˈada.
6 “Ma saena tofongana rodo, na ngwae ki kira
ri kika ˈuri, ‘Na araˈi faolu nia dao naˈa maˈi!
Muke leka, ma muke saka fuana.’
7 Na akwala kini sariˈi neˈeri kira ka tataˈe, ma
kira ka faˈaduˈa na faˈi unu kira ki.
8 Ma na kini sariˈi boleboleˈa neˈeri ki kira
ka fata ˈuri fuana na kini sariˈi manataˈa neˈeri
ki, ‘Muke kwatea ta suliˈi ru fuana duˈangaˈa
ˈaimili, sulia neˈe suliˈi ru kaimili ki fuana
duˈangaˈa karangi ka sui naˈa.’
9 “Sui kira olisida kika ˈuri, ‘Noaˈa goˈo,
osiˈana noaˈa nia kasi bolo naˈa faˈi kulu taˈifau.
Muke leka ˈaumulu ana ta luma, ˈiri muke folia
ta suliˈi ru fuana duˈangaˈa ˈaumulu.’
10 Ma kaidaˈi kira leka fuana foliˈa, na araˈi
faolu neˈeri ka dao maˈi. Ma na sariˈi neˈeri
ki neˈe kira sasi akaˈu, kira ka leka naˈa ˈada
faˈinia ˈuana na fangaˈa ana araˈinga. Ma kira
ka fono naˈa ˈusia na sinamaa.
11 “Ma ˈi buri ˈana na kini sariˈi ba kiri, kira
ka dao logo maˈi, kira ka ˈuri, ‘Araˈi ˈae! ˈOke
ˈifingia kwau na sinamaa fuamiˈa!’
12 Ma na araˈi faolu neˈeri ka olisida ka ˈuri,
‘Ru mamana nau ku saea fuamuˈa, nau ku kina
kaumulu.’ ”
13 Ma sa Jesus ka faˈasuia naˈa tarifulaˈanga
neˈe ka ˈuri, “Ta neˈe, kamu ke lialia leˈa, sulia
kamu kina faˈi asoa nama kaidaˈi neˈe nai baˈa
dao laˈu maˈi ana.”

Na tarifulaˈanga sulia olilana maˈi ngwae ˈinotoˈa
(Luke 19:11-27)

14 Sui sa Jesus ka saea laˈu na tarifulaˈanga neˈe fuana na fafarongo nia ki ka ˈuri, “Ana kaidaˈi nai baˈa oli maˈi, na ˈInotoˈanga God nia diˈia taˈi ngwae ba nia leka ana ta kula tau, ma ka saea naˈa ngwae rao nia ki, ma ka kwate kira ka lia sulia na toˈoruˈa nia ki.
15 Ma nia ka kwatea lima toˈoni selene ki fuana taˈi ngwae. Ma fuana ta ngwae laˈu, nia ka kwatea ro toˈoni selene ki. Ma fuana ta ngwae laˈu, nia ka kwatea taˈi toˈoni selene. Nia ka kwatea ka bolo naˈa faˈinia na sai ˈi ruˈanga kira ki. Sui nia ka leka naˈa ˈana ana lekaˈa nia.
16 Ma na ngwae neˈe ngalia naˈa lima toˈoni selene ki, nia ka rao ˈani, ma ka toˈo laˈu ana ta lima toˈoni selene.
17 Ma na ngwae ba ngalia naˈa ro toˈoni selene ki, nia ka rao logo ˈani, ma ka toda ta ro toˈoni selene laˈu.
18 Bore ma na ngwae ba ngalia taˈi toˈoni selene, nia ka leka, ma ka ˈilia taˈi kilu saena na ano, ma ka sofongaˈinia ˈana selene ba na araˈi ˈaˈana nia kwatea fuana.
19 “Ma buri ˈana kala kaidaˈi tau, na araˈi ˈaˈana ba kira ka oli maˈi, ma nia oga ka saiana selene ba nia ki faˈinida.
20 Ma na ngwae ba ngalia lima toˈoni selene ki, ka ngalia laˈu maˈi ta lima toˈoni selene, ma ka fata ˈuri, ‘Araˈi ˈaˈana ˈae, ˈoko kwatea lima toˈoni selene ki fuaku ba. ˈOke lisia basi, nau ku toda laˈu ta lima toˈoni selene fafia.’
21 “Ma na araˈi ˈaˈana nia ka olisia ka ˈuri, ‘ˈOe ngwae ni rao leˈa nau. Nau ku saiana, nau ku

manata fitoˈamu! ˈOko rao leˈa ˈani ru tiˈitiˈi ki,
nia neˈe nau ku alu ˈoe, ˈoko doe fafia naˈa ru
ˈoro ki. ˈOke leka maˈi, ma ˈoko saeleˈa ˈamu
faˈi nau.’
22 “Ma na ngwae neˈe ngalia ro toˈoni selene ki
ka dao logo maˈi. Ma ka fata ˈuri, ‘Araˈi ˈaˈana
ˈae, ˈoko kwatea goˈo ro toˈoni selene ki fuaku
ba. ˈOke lisia basi, nau ku toda laˈu ta ro toˈoni
selene fafia.’
23 “Ma na araˈi ˈaˈana nia ka olisia ka ˈuri,
‘ˈOe ngwae ni rao leˈa nau, nau ku saiana nau
ku fitoˈamu! ˈOko rao leˈa ˈani ru tiˈitiˈi ki. Nia
neˈe nai baˈa alu ˈoe, ˈoke doe fafia na ru ˈoro ki.
ˈOke leka maˈi, ma ˈoko saeleˈa ˈamu faˈi nau.’
24 “Sui na ngwae ba ngalia taˈi toˈoni selene, ka
dao maˈi. Ma nia ka fofoni ru goˈo ˈana ka fata
ˈuri, ‘Araˈi ˈaˈana ˈae, nau ku saiana ˈaeˈo na
ngwae neˈe fatalamu ˈinikere. ˈOko loia naˈa ru
ki goˈo ˈamu ana kula neˈe noaˈa ˈoe kosi fasia,
ma ˈoko ngalia goˈo ˈamu ru ngwae matamata
ki.
25 Nia neˈe nau ku maˈu, ma nau ku leka
sofongaˈinia naˈa selene ba ˈoe saena na ano.
ˈOko lisia mani ba ˈoe nama goˈo niniˈa.’
26 “Ma na araˈi ˈaˈana nia ka olisia ka ˈuri,
‘ˈAeˈo na ngwae rao taˈa, ma ˈoko ˈaila busu.
ˈOko sai goˈo ˈamu ana neˈe nau ku loia ru ana
kula neˈe noaˈa kusi fasia, ma ku ngalia goˈo
ˈaku ru ngwae matamata ki.
27 Diˈia ˈoko manata ˈunaˈeri, faˈuta neˈe
noaˈa ˈoe kosi alua ˈamu na selene nau ki saena
kula ni alu maniˈa fasi ˈiri ka ˈoro, ma ka dao ana
kaidaˈi nau ku oli maˈi ana, nau ku ngalia naˈa
selene neˈeri ma na selene tarenga ki faˈinia.’

28 “Sui na araˈi ˈaˈana neˈeri ka fata ˈuri fuana
na ngwae ni rao nia ki laˈu, ‘Muke ngalia naˈa
selene neˈe ki faˈasia, ma kamu ka kwatea fuana
na ngwae neˈe toˈo ana taˈi akwala toˈoni selene.
29 Sulia na ngwae ki taˈifau neˈe kira toˈo ana
ru ˈoro ki, nai baˈa kwatea laˈu ti ru fuada, fasi
ˈiri kira ka toˈo ana ru ki ka tatakolaˈa. Ma sa
tai bore ˈana neˈe noaˈa kasi toˈo ana ta ru, ma
nia ka toˈo ana ta ru tiˈitiˈi bore ˈana, nai baˈa
lafua faˈasi nia.
30 Ma na ngwae ni rao neˈe, muke ˈui ˈania ˈi
maa saena na maˈe rodo, kula neˈe ngwae ki ka
angi angi goˈo ˈada faˈinia na ˈala girigiri ˈanga,
osiˈana nia nonifii liu.’ ”

31 Sa Jesus ka fata laˈu ˈuri fuana na fafarongo
nia ki, “Kaidaˈi nauˈa, na Ngela Ngwae, nai baˈa
oli laˈu maˈi ˈuana na tatalafaˈanga faˈinia na
ˈainsel ki, nai baˈa tua ana fuli gwauruˈa na
ngwae tatalafaˈa.
32 Ma na ngwae ki taˈifau faˈasia fanoa ki
taˈifau kike baˈa fiku maˈi ˈi naˈoku. Ma nai baˈa
daroˈia na ngwae ki taˈifau, diˈia ta ngwae ba
nia lia sulia na sipsip ki ka daroˈia na sipsip ki
faˈasia na nanigot ki.
33 Ma nau ku alua naˈa ngwae saga ki ˈi bali
ˈoloˈolo aku, ma na ngwae taˈa ki ˈi bali mauli
aku.

34 “Sui nau ku fata ˈuri fuana ngwae neˈe kira
tua ˈi bali ˈoloˈolo aku, ‘Kaumulu naˈa ngwae
neˈe Maˈa nau faˈasaeleˈa kamu ki. Muke ruˈu
maˈi ˈi saena ˈInotoˈanga neˈe nia sasi akaˈu ana
fuamuˈa ˈita naˈa maˈi ana etangilana naˈa maˈi
na magalia.

35 Sulia kaidaˈi nau ku fiolo ana, kamu kwatea
fanga fuaku. Ma kaidaˈi nau ku silikwaˈu ana,
kamu kwatea kafo fuaku. Ma bore ˈana nau
na ngwae dao faˈasia ta fanoa matamata, kamu
kwalo nau ˈuana saena luma kamu ki.
36 Ma kaidaˈi ka noaˈa ˈaku ta toro, kamu
kwate toro fuaku. Ma kaidaˈi nau ku mataˈi,
kamu lia sulia nau. Ma kaidaˈi nau ku tua ˈi
saena luma ni lokafo, kamu maa toˈoku.’
37 “Sui naˈa ngwae saga ki kira ka olisia kika
ˈuri, ‘Aofia kwa, kaidaˈi tae neˈe kami lisia ˈoko
fiolo, ma kami ka sareˈo? Kaidaˈi tae neˈe ˈoko
silikwaˈu, ma kami ka kwatea kafo fuamu?
38 Ma kaidaˈi tae neˈe ˈoe na ngwae dao faˈasia
na fanoa matamata, ma kami ka kwalo ˈoe ˈi
luma, nama kaidaˈi tae neˈe noaˈa ˈamu ta toro,
ma kami ka kwate toro fuamu?
39 Ma kaidaˈi tae neˈe kami lisia neˈe ˈoko
mataˈi ana, nama ˈoko tua saena na luma ni
lokafo, ma kami ka leka maa toˈomu?’
40 “Ma nau ku olisida nau ku ˈuri, ‘Ru mamana
nau ku saea fuamuˈa, kaidaˈi kamu sasia ta ru
ˈunaˈeri fuana ta ngwae bore ˈana neˈe noaˈa
kira kasi lia doe ana, kamu sasia naˈa fuaku.’
41 “Sui nai baˈa fata ˈuri fuada na ngwae neˈe
kira tua ˈi bali mauli aku, ‘Kamu ke leka tau
kwau faˈasi nau. God ke baˈa kwaˈi kamu. Ma
kamu ke leka saena na mafula neˈe tuatua firi,
neˈe God nia sasi akaˈu ana fuana sa Saetan ma
na ˈainsel taˈa nia ki.
42 Sulia nau ku fiolo, ma kamu kasi kwatea goˈo
ta fanga fuaku. Ma kaidaˈi nau ku silikwaˈu,
noaˈa kamu kasi kwatea goˈo ta kafo fuaku.
43 Ma kaidaˈi nau ku dao maˈi, kamu kasi
kwalo nau goˈo fuana luma kamu ki. Ma kaidaˈi

ka noaˈa ˈaku ta toro, noaˈa kamu kasi kwate
toro goˈo fuaku. Ma kaidaˈi nau ku mataˈi ma
ku tua ˈi saena na luma ni lokafo, noaˈa kamu
kasi lia goˈo suli nau.’
44 “Ma kira ka olisia kira ka ˈuri, ‘Aofia kwa,
kaidaˈi tae neˈe kami lisiˈo, ˈoko fiolo, nama
ˈoko silikwaˈu, nama ˈoe na ngwae dao, nama
ka noaˈa ˈamu ta toro, nama ˈoko mataˈi nama
ˈoko tua ˈi saena na luma ni lokafo, ma noaˈa
kami kasi ˈafiˈo goˈo?’
45 “Ma nau ku olisida ku ˈuri, ‘Ru mamana nau
ku saea fuamuˈa, kaidaˈi kamu kasi kwaiˈafi ana
ta ngwae bore ana neˈe noaˈa kira kasi lia doe
ana, kamu sasia naˈa fuaku.’
46 “Sui kira ka leka naˈa ˈada ˈuana na
kwaˈikwaˈinga neˈe tuatua firi, ma na ngwae
saga ki kira ka leka naˈa ˈuana na mauriˈa firi.”

26

Ngwae faˈinaˈonaˈo Jiu ki lokoa saungilana sa Jesus
(Mark 14:1-2; Luke 22:1-2; John 11:45-53)

1 Kaidaˈi sa Jesus nia faˈamanata ˈani ru neˈe
ki ka sui, nia ka fata ˈuri fuana na fafarongo nia
ki,
2 “Kaumulu saiana ka sui naˈa, Fangaˈa ana
Daofaˈi Liuˈa ke baˈa fuli fafonai. Ma ana kaidaˈi
neˈeri, kike baˈa kwate nau, na Ngela Ngwae,
fuana malimae nau ki, ˈiri kike foto fafi nau ana
ˈai rara folo.”
3 Ma ana taˈi kaidaˈi neˈeri logo, na fata abu
doe ki, ma na ngwae faˈinaˈonaˈo Jiu ki, kira ka
fiku saena luma doe na ˈingataˈi fata abu neˈe
satana sa Kaeafas.

4 Ma kira ka lokoa, fasi ˈiri kike dao toˈona ta
kaidaˈi fuana kike dau ago ana sa Jesus, ma kira
ka saungia.
5 Ma kira ka fata kwailiu ˈuri, “Noaˈa kulu
kasi daua ana faˈi asoa ana fangaˈa, ˈasu ˈubani
ngwae ki kira kata fuˈali kulu.”

Taˈi kini nia kisitani ngwaingwai moko leˈa fafona gwauna sa Jesus
(Mark 14:3-9; John 12:1-8)

6 Ma sa Jesus faˈinia na fafarongo nia ki, kira
leka kwau ˈuana ˈi Betani, kira ka tua saena
luma sa Simon, na ngwae ba na kuu saungia ˈi
naˈo.
7 Ana kaidaˈi sa Jesus nia fanga, taˈi kini leka
maˈi siana faˈinia na biˈi nura neˈe kwanga liu,*
ma nia fungu ˈani na ngwaingwai neˈe moko
ufiufi leˈa, ma na folilana ka doe liu. Nia leka
maˈi, ma ka kisitani ˈi fafona gwauna sa Jesus.
8 Ma ana kaidaˈi neˈe fafarongo nia ki kira
lisia, kira ka saetaˈa, ma kika fata ˈada talada
ˈuri, “Faˈuta neˈe kini neˈe ka faˈalia ngwaing-
wai leˈa neˈe?
9 Ngwaingwai neˈe, diˈia kulu foli ˈani, mani
doe neˈe kulu ke baˈa ngalia ˈuana. Ma kulu
ka ngalia na mani neˈeri fuana ˈafilana ngwae
dalaˈa ki!”
10 Ma sulia sa Jesus nia sai goˈo ˈana ana
tae neˈe kira fata sulia, nia ka fata ˈuri fuada,
“Faˈuta neˈe kamu ka fata ˈunaˈeri, ma kamu ka
faˈaˈekea kini neˈe? Ru leˈa liu neˈe nia sasia
naˈa fuaku.

---

* **26:7** Na kufikufi ru neˈe kwanga liu neˈe kira saea ˈani alabaster, na fau neˈe madumadu liu.

11 Na ngwae dalaˈa ki kira tua goˈo ˈada faˈi
kamu sulia asoa ki. Bore ma nauˈa, kaidaˈi
dokodoko goˈo ˈana neˈe nai baˈa tua faˈi kamu.
12 Ma ana kaidaˈi na kini neˈe nia kisitani na
ngwaingwai neˈe ana na noniku, nia sasi akaˈu
ana nauˈa masia kwaiatolaku saena kilu gwaˈu
ana faˈi asoa ana maelaku.
13 Ma nau ku saea fuamuˈa, ana fanoa ki
taˈifau saena magalia neˈe na Faˈarongoˈanga
Leˈa kira ke fatataloˈania sulia, tae neˈe kini neˈe
nia sasia fuaku, kike baˈa rongoa naˈa logo fuana
na manataˈanga toˈona.”

Sa Judas nia alafafia ke foli ˈani sa Jesus fuana malimae ki
(Mark 14:10-11; Luke 22:3-6)

14 Buri ˈana ru neˈe ki sui, taˈi ngwae ana
akwala ma ro fafarongo sa Jesus ki, satana sa
Judas Iskariot ka leka siana na fata abu doe ki.
15 Ma ka saefilo kira ka ˈuri, “Diˈia nau ku
kwatea sa Jesus fuaumulu, tae neˈe kamu ke
baˈa kwatea fuaku?” Ma kira ka toˈomani uulu
akwala selene ki, ma kira ka kwatea fuana.
16 Talaˈae ana kaidaˈi neˈeri, sa Judas ka lialia
naˈa ˈuana ta kaidaˈi neˈe bolo fuana kwatelana
sa Jesus fuada.

Sa Jesus ˈania naˈa Fangaˈa ana Daofaˈi Liuˈa
(Mark 14:12-21; Luke 22:7-13, 21-23; John 13:21-30)

17 Ma ana etana asoa ana fangaˈa neˈe kira
saea ˈani, “Beret neˈe noaˈa ta Isi ana,” na
fafarongo ki kira leka maˈi siana sa Jesus, ma
kira ka saefilo ˈuri ana, “ˈI fai neˈe ˈoko oga

kami ka sasi akaˈu ana Fangaˈa ana Daofaˈi Liuˈa
fuamu?”
18 Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuada, “Kamu ke
leka kwau ˈuana ˈi Jerusalem. Ana kaidaˈi kamu
dao siana taˈi ngwae neˈe nau ku filia, kamu ka
fata ˈuri fuana, ‘Ngwae faˈamanata kaimili, nia
saea kaidaˈi nia dao karangi naˈa. Nia faˈinia
na fafarongo nia ki kike ˈania na Fangaˈa ana
Daofaˈi Liuˈa ˈi luma ˈoe.’ ”
19 Ana kaidaˈi neˈe, fafarongo ki kira leka, ma
kika alaˈa faˈinia na ngwae neˈeri diˈia ba sa
Jesus saea naˈa fuada, ma kira ka sasi akaˈu naˈa
ana fangaˈa neˈeri.
20 Ma ˈi saˈulafi, sa Jesus ka tua ˈi neˈeri ˈiri ka
fanga faˈinia na akwala ma ro fafarongo nia ki.
21 Ma kaidaˈi kira fanga naˈa, sa Jesus ka fata
ˈuri fuada, “Ru mamana nau ku saea fuamuˈa,
taˈi ngwae ana kaumulu ke kwate nau fuana
malimae nau ki.”
22 Kaidaˈi na fafarongo ki kira rongoa ru neˈe,
kira ka kwaimanatai liu. Ma taˈi taˈi ngwaeˈa
ada kira fiˈi talaˈae ana saefilolana sa Jesus kika
ˈuri, “Aofia kwa, ˈuri ma ˈoko fata ˈani nauˈa
neˈeriˈa?” Ma kiraˈa taˈifau goˈo neˈe kira fata
ˈunaˈeri.
23 Sui sa Jesus ka ˈuri, “Taˈi ngwae aumulu,
neˈe nia ke tongani afu beret nia ˈi saena na
dako faˈi nau, nia neˈe ke baˈa kwate nau fuana
malimae nau ki.
24 Nauˈa, na Ngela Ngwae, nai baˈa mae diˈia
na Kerekereˈa Abu ba saea ka sui naˈa maˈi naˈo.
Ma kwaimanatai liu fuana na ngwae neˈe ke baˈa
kwate nau fuana malimae nau ki. Nia leˈa fuana
na ngwae neˈeri diˈia nia kasi futafuta goˈo.”

25 Ana kaidaˈi neˈeri, sa Judas ba, na ngwae
neˈe ke baˈa kwatea sa Jesus fuana malimae nia
ki, nia ka fata ˈuri, “Ngwae faˈamanata kwa. ˈUri
ma ˈoko saea ˈani nauˈa neˈeriˈa kwa?”
Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuana, “ˈAeˈo talamu
neˈe ˈoko saea naˈa.”

Na fangaˈa na Aofia
(Mark 14:22-26; Luke 22:14-20; 1 Korint 11:23-25)

26 Ma ana kaidaˈi kira fanga, sa Jesus ka ngalia
afu beret, ma nia ka baˈatafea God, sui ka ngiia,
ma ka kwatea fuana na fafarongo nia ki, ma ka
fata ˈuri, “Muke ngalia, ma muka ˈania, nia naˈa
neˈe noniku.”
27 Sui nia ka ngalia na titiu ni kwaˈunga, ma ka
baˈatafea God, sui ka kwatea fuada, ma ka fata
ˈuri, “Kaumulu taˈifau, muke kwaˈufia.
28 Nia naˈa neˈe ˈabuku neˈe God faˈangasia
ˈani na fau alangaˈinga faolu, sulia neˈe ˈabuku
ke baˈa igo fuana ngwae ˈoro ki, fasi ˈiri God ka
rufuanata naˈa ana taˈangaˈa ki.
29 Ru mamana nau ku saea fuaumulu, nau kusi
kwaˈufia laˈu na waen neˈe leleka ka dao ana
faˈi asoa nau ku kwaˈufia naˈa waen faolu faˈi
kaumulu ˈi saena na ˈInotoˈanga Maˈa nau.”
30 Sui kira ka ngulia faˈi ngu, ma kira ka leka
ˈuana faˈi ua neˈe kira saea ˈani Olif.

Sa Jesus eta fataˈa ˈani sa Peter ke baˈa tofea
(Mark 14:27-31; Luke 22:31-34; John 13:36-38)

31 Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuada, “Ana faˈi rodo
neˈe, kaumulu taˈifau goˈo muke tafi faˈasi nau.
Sulia na Kerekereˈa Abu ba fata ˈuri, ‘God ke

saungia ngwae neˈe nia lia sulia na sipsip ki, ma
na sipsip ki taˈifau kika takalo.’✡
32 Ka ˈunaˈeri bore ana, ˈi buri ˈana nau kui
tataˈe laˈu ˈuana mauriˈa, nau kui etaeta ˈi naˈo
aumulu ˈuana ˈi Galili.”
33 Ma sa Peter ka olisia ka ˈuri, “Nauˈa ˈafitaˈi
nau ku leka faˈasi ˈoe, sui bore ˈana ngwae neˈe
ki kira ka leka faˈasiˈo!”
34 Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuana sa Peter, “Nau
ku saea fuamu, ˈi naˈona neˈe karai ke angi ˈi
saena faˈi rodo taˈena, ˈoke baˈa sae uulufau ana
neˈe ˈoko kina nau.”
35 Ma sa Peter ka olisia ka ˈuri, “Sui bore ˈana
nau ku mae faˈi ˈoe, nia ˈafitaˈi nau ku saea fasi
nau ku kinaˈo!”
Ma na fafarongo ki taˈifau goˈo, kira ka fata
logo ˈunaˈeri.

Sa Jesus foˈosia God ana kula kira saea ˈani ˈi Getsemani
(Mark 14:32-42; Luke 22:39-46)

36 Sui sa Jesus ka leka faˈinia na fafarongo nia
ki ana taˈi kula kira saea ˈani ˈi Getsemani, ma
nia ka fata ˈuri fuada, “Kamu ke tua ˈaumulu ˈi
neˈe ana kaidaˈi nau ku leka kwau ˈi loˈoko ˈiri
nai foˈo.”
37 Ma nia ka talaˈia sa Peter, ma na ro ngela
sa Sebedi ki faˈinia. Ma nia ka fiˈi eta ˈaena
kwaimanatai ˈanga doe liu faˈinia liadilaˈa.
38 Ma nia ka fata ˈuri fuada, “Na liaku nia
figwanu ka doe liu, ma nia bolo faˈinia naˈa
saungilaku. Muke tua ˈi neˈe, kamu ke ada, ma
muke lialia faˈi nau.”

✡ **26:31** Sekaraea 13:7

39 Sui nia ka ˈidu tiˈitiˈi laˈu faˈasi kira, ma
ka bobo uruuru leleka na maana darana ka toˈo
naˈa ˈi ano, ma ka foˈo ka ˈuri, “Maˈasi ˈae, diˈia
nia talangwaraˈu goˈo ˈana, ˈoko lafua ˈamu
na nonifiiˈanga neˈe faˈasi nau. Sui bore ˈana,
noaˈa laˈu na kwaiogaiˈanga nau, bore ma sulia
na kwaiogai ˈanga ˈoe lala niniˈa.”

40 Sui sa Jesus ka oli siana na uulu fafarongo
nia ki, ma ka lisia kira maliu naˈa, ma nia ka fata
ˈuri fuana sa Peter, “Kwala Peter kwa, faˈuta neˈe
kamu kasi ada faˈi nau sulia ta taˈi kaidaˈi?
41 Kamu ke ada, muke lialia ˈani foˈongaˈa sasi
na ilitoˈonga kata liufi kamu. Sulia kaumulu
oga sasilana ru leˈa ki, bore ma nonimuˈa nia
ngwataˈutaˈu liu.”

42 Sa Jesus ka leka laˈu, ma ka foˈo ana ruana
kaidaˈi ka ˈuri, “Maˈasi ˈae, diˈia noaˈa kasi bolo
fuana ˈoke fonea na nonifiiˈanga neˈe faˈasi nau,
leˈa goˈo ˈana, nau ku roˈo naˈa ˈaku sulia na
kwaiogai ˈanga ˈoe.”

43 Ma kaidaˈi nia oli maˈi siada na fafarongo
nia ki, nia ka lisia kira maliu laˈu, sulia na maada
mamaliuˈa liu naˈa.

44 Ma sa Jesus ka leka laˈu faˈasida, ma ka foˈo
laˈu ana uula kaidaˈi, ka saea logo na alaˈanga
ba kiri.
45 Sui nia ka leka laˈu siada na uulu fafarongo
nia ki, ma ka fata ˈuri fuada, “Kaumulu maliu
ˈua niniˈa? Ma kamu ka mamalo ˈua niniˈa? Lia
basi, kira ke kwate nauˈa naˈa, na Ngela Ngwae,
saena limana na ngwae taˈa ki. Na kaidaˈi baera
nia dao naˈa maˈi!

46 Mulu tataˈe, kulu ka leka naˈa. Kamu lisia
na ngwae ba ke kwate nau fuana na malimae
nau ki, nia dao naˈa maˈi.”

Kira daua sa Jesus
(Mark 14:43-50; Luke 22:47-53; John 18:3-12)

47 Ma ana kaidaˈi sa Jesus ka alaˈa ˈua, sa
Judas, taˈi ngwae ana akwala ma ro fafarongo
ba nia ki, ka dao naˈa maˈi. Taˈi fikuˈa doe leka
maˈi faˈinia faˈasia na fata abu doe ki, ma na
faˈinaˈonaˈo ki. Ma kira ka ngalia maˈi na sele
ni ofoˈa ki, ma na subi ki.
48 Aia, sa Judas kwatea ka sui naˈa maˈetoto
fuada ka ˈuri, “Na ngwae neˈe nau ku nonoˈia,
niaˈa naˈa neˈe na ngwae neˈe kamu oga.”†
49 Ma ˈaliˈali nia ka leka saga naˈa siana sa
Jesus ma ka fata ˈuri, “Ngwae faˈamanata kwa,
aroaroˈa tua faˈi ˈoe.” Sui nia ka nonoˈia.
50 Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuana, “Kwala
ngwade, sasia naˈa ru neˈe ˈaliˈali.”
Sui kira ka ˈidu karangi maˈi ana, ma kira ka
daua sa Jesus, ma kira ka dau ngasi naˈa fafia.
51 Ma taˈi ngwae ana fafarongo sa Jesus ki ka
lafua naˈa nini ni ofoˈa nia, ma ka kwaiˈia naˈa
ngwae rao na ˈingataˈi fata abu, ma ka kwaˈi
tafia naˈa na bali alinga ˈoloˈolo nia.
52 Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuana, “ˈOke alua
ˈamu na sele ni ofoˈa ˈoe fuila, sulia sa tai faˈida
neˈe kira fuˈa ˈani sele ni ofoˈa, kira ke baˈa mae
logo ˈani sele ni ofoˈa.

† **26:48** Diˈia na falafala ana Jiu ki, na kwainonoˈianga faˈataˈinia kwaimaˈanga ma fuˈusi doeˈa fuana na faˈamanata faˈasia na fafarongo nia.

53 Nau ku oga ˈoke saiana, diˈia nau ku gania
Maˈa nau, nia fiˈi kwatea maˈi na ˈainsel ˈoro ki
liufia akwala ma ro fuani oro ki!
54 Ma diˈia nau ku saea na ˈainsel ki ka ˈafi nau
ˈunaˈeri, noaˈa naisi faˈamamana na ru neˈe na
Kerekereˈa Abu saea sulia na Christ ka nonifii
ˈani ki.”
55 Sui sa Jesus ka fata ˈuri fuana ngwae ki, “ˈUri
ma, kaumulu fia nauˈa ta ngwae bili niniˈa? Nia
nini muka dao naˈa maˈi faˈinia na sele ki, ma
na subi ki fuana daulaku? Tau naˈa maˈi, nau
ku faˈamanata kamu ˈi saena na Luma Abu God,
bore ma kamu kasi dau nau goˈo.
56 Na ru neˈe ki taˈifau ka fuli ˈunaˈeri fasi ˈiri
ka faˈamamana na kerekereˈa na profet ki ana
Kerekereˈa Abu.”
Sui na fafarongo nia ki taˈifau goˈo kira ka
danga faˈiburi naˈa ˈani, ma kira ka tafi naˈa
ˈada.

Kira matalangaˈinia sa Jesus
(Mark 14:53-65; Luke 22:54-55, 63-71; John 18:13-14, 19-24)

57 Ma na ngwae neˈe kira daua sa Jesus ki, kira
ka talaˈi nia ˈuana saena luma sa Kaeafas, na
ˈingataˈi fata abu. Ma na ngwae faˈamanata ana
taki ki, faˈinia na ngwae faˈinaˈonaˈo ki logo,
kira fiku ˈi neˈeri.
58 Ma sa Peter nia ˈisi buri tau naˈa kwau,
ma ka dao logo ˈi saena na labata ana na luma
ˈingataˈi fata abu, ma ka ruˈu kwau saena labata,
ma ka tua siana ngwae folo ki, fasi ˈiri nia ka lisia
tae neˈe kira ke sasia ana sa Jesus.
59 Ma na fata abu doe ki, faˈinia na fikutaˈi
ngwae lokoˈi ru taˈifau, kira sasi ˈuana dao

toˈona ti alaˈanga ˈosoˈoso sulia sa Jesus, neˈe
bolo faˈinia kika saungia duˈungana.
60 Sui bore ˈana ngwae ˈoro fata ˈosoˈoso ki
kira leka logo maˈi, noaˈa kira kasi dao goˈo
toˈona ta ru. Sui ˈi buri, ta ro ngwae ˈosoˈoso
kera taˈe maˈi, kera ka fata ˈuri,
61 “Na ngwae neˈe nia fata ˈuri, ‘Nau ku saiana
nai osia na Luma Abu God, ma nau ku saungaˈi
faolu logo ˈaku ana saena uulu faˈi asoa ki.’ ”
62 Sui na ˈingataˈi fata abu ka tataˈe, ka fata
ˈuri fuana sa Jesus, “ˈUri ma, noaˈa ˈoe kosi olisia
goˈo ta ru, ana ru taˈa neˈe kera saea amu ki?”
63 Bore ma, sa Jesus ka noto goˈo ˈana. Ma
na ˈingataˈi fata abu ka fata laˈu ˈuri, “Nau ku
saefilo ˈoe ˈiri ˈoke talitali ˈani satana God neˈe
mauri, ma ˈoko saea fuamiˈa fasi ˈaeˈo neˈe na
Christ, na Ngela God, nama noaˈa?”
64 Sa Jesus ka fata ˈuri fuana, “Nia neˈana ˈoko
saea naˈa. Ru mamana nau ku saea fuamuˈa, ˈita
ana kaidaˈi neˈe ka oli ˈalaˈa, muke lisi nau, na
Ngela Ngwae, nau ku tua ˈi bali ˈoloˈolo ana God
neˈe ngasingasiˈa ka tasa, ma nau ku leka maˈi
ˈi fafona gwaˈi salo ki ˈi langi.”
65 Goˈo na ˈingataˈi fata abu neˈeri, nia ka
gasia na toro keta nia talana ka faˈataˈinia na
saetaˈanga nia, ma ka fata ˈuri, “Kulu kasi oga
laˈu ta ngwae ni fata faˈamamana! Kulu rongoa
taˈifau naˈa nia faˈabolotaˈinia naˈa faˈinia God.
66 Kamu manata faˈuta?”
Ma kira olisia kika ˈuri, “Nia totolia nia ke mae
naˈa.”
67 Sui kira ka ngisulia maana, ma kira ka
kwaiˈia. Ma ti ngwae kika fidalia, kira ka ˈuri,

68 “Christ ˈae, diˈia ˈaeˈo naˈa ta profet, ˈoko
saea maˈi, sa tai neˈe fidali ˈoe ˈuri?”

Sa Peter nia tofea sa Jesus
(Mark 14:66-72; Luke 22:56-62; John 18:15-18, 25-27)

69 Ma sa Peter ka tua saena labata, ma taˈi kini
sariˈi rao ka leka maˈi siana ka fata ˈuri, “ˈOko
tua logo faˈinia sa Jesus, na ngwae niniˈa faˈasia
ˈi Galili.”
70 Sui sa Peter ka tofe ˈi naˈoda ka ˈuri, “Nau
ku ˈiri saiana ru neˈe ˈoko saea.”
71 Sui, sa Peter leka ka tua karangia ana maˈe
tafaa, ma taˈi kini sariˈi rao laˈu ka lisia, ma ka
fata ˈuri fuana ngwae neˈe kira tua neˈeri ki,
“Na ngwae neˈe tuatua logo faˈinia sa Jesus, na
ngwae neˈe faˈasia ˈi Nasaret.”
72 Ma sa Peter ka tofe laˈu, ma nia talitali ka
ˈuri, “Nau ku ˈiri saiana na ngwae neˈana.”
73 Ma noaˈa kasi tau goˈo ˈi buri ˈana, na
ngwae neˈe kira uu ˈi neˈeri ki, kira leka siana
sa Peter, ma kira ka fata ˈuri fuana, “ˈAeˈo logo
ta ngwae ada mamana naˈa, sulia na lingana
fatalamu neˈe faˈataˈi ˈoe.”
74 Kaidaˈi neˈeri nia ka talitali laˈu ka ˈuri,
“Diˈia nau ku soke, God ke baˈa kwaˈi nau. Noaˈa
nau ku ˈiri saiana na ngwae neˈana.”

Ma ˈunaˈeri goˈo, karai ka angi naˈa.

75 Ma sa Peter nia manata toˈona alaˈanga ba
sa Jesus saea, “ˈI naˈo ana na karai ka angi saena
faˈi rodo neˈe taˈena, ˈoko saea uulufau ana neˈe
ˈoko kina nau.” Kaidaˈi sa Peter ka manata
toˈona ru neˈeri, nia ka ruˈu kwau ˈi maa, ma
ka angi ikaika naˈa ˈania liadilaˈanga doe liu.

27

Kira ngalia sa Jesus siana sa Paelat
(Mark 15:1; Luke 23:1-2; John 18:28-32)

1 Ana ˈofodangi laˈa bilabila, na fata abu doe
ki taˈifau faˈinia na ngwae faˈinaˈonaˈo ki, kira
ka lokoˈi ru naˈa fuana saungilana sa Jesus.
2 Sui kika firiˈia, ma kira ka talaˈia naˈa siana
sa Paelat, na ngwae gwaungaˈi faˈasia ˈi Rom.

Sa Judas nia mae
(Acts 1:18-19)

3 Ma sa Judas, na ngwae ba kwatea sa Jesus
fuana malimae nia ki, ana kaidaˈi nia saiana kira
matalangani naˈa sa Jesus fuana na maelana, nia
ka manata oli, ma ka oli faˈinia na uulu akwala
selene baera ki fuada na fata abu doe ki ma na
ngwae faˈinaˈonaˈo ki, ma ka fata ˈuri,
4 “Nau ku abula taˈa naˈa, sulia nau ku kwatea
naˈa ngwae saga fuana saungilana.”
Sui kira olisia kika ˈuri, “Ma noaˈa laˈu
ˈaberaˈanga kaimili neˈana. Sulia bali neˈeri na
bali ˈoe lala ˈamu neˈana.”
5 Ma sa Judas ka ˈui ˈania na selene neˈeri ki ˈi
saena na Luma Abu God, ma ka leka naˈa ˈana.
Nia ka leka kwau ˈi maa, ma ka liˈo naˈa ˈana
talana.
6 Ma na fata abu doe ki, kira ka ngalia na selene
neˈeri ki, ma kira ka fata ˈuri, “Noaˈa kasi bolo
ana taki kulu fuana kulu ka alua naˈa selene neˈe
ki faˈinia na mani ana na Luma Abu God, osiˈana
selene neˈe na mani ana sau ngwaeˈa naˈa.”
7 Ma kira ka alaˈa ka sui naˈa, kira ka alafafia
ma kika folia ˈani taˈi afu ano, na ano taˈi ngwae
neˈe saungaˈi titiu. Ma kira ka rokisia ano neˈe

ˈani kula fuana alulana ngwae mae ki ana, na
ngwae neˈe noaˈa laˈu Jiu ki saena.
8 Duˈungana neˈe nia folia na ano neˈeri ˈani
na mani neˈe nia ngalia fuana saungilana na
ngwae, kira ka saea ano neˈe ˈani, “Ano ana
ˈAbu” leleka ka dao ˈi taˈena.
9 ˈUnaˈeri, kira ka faˈamamana alaˈanga na
profet Jeremaea ba fata ˈuri, “Kira ngalia naˈa
uulu akwala selene baera ki, na mani ba na
ngwae ˈi Israel ki kira folia ˈani na ngwae,
10 ma kira ka kwatea ˈuana folilana na ano na
ngwae neˈe saungaˈinia titiu ki, diˈia ba God nia
saea fuaku.”

Sa Paelat nia matalangani sa Jesus
(Mark 15:2-15; Luke 23:3-5, 13-25; John 18:33—19:16)

11 Ma sa Jesus ka uu ˈi naˈona sa Paelat, na
ngwae gwaungaˈi faˈasia ˈi Rom. Ma sa Paelat
ka saefiloa ka ˈuri, “ˈOe na ngwae tatalafaˈa Jiu
ki niniˈa?”
Sa Jesus ka olisia ka ˈuri, “Nia neˈana ˈoko saea
naˈa.”
12 Kaidaˈi neˈe fata abu doe ki, ma na
faˈinaˈonaˈo ki, kira fai fafia sa Jesus, noaˈa nia
kasi olisida ˈani ta alaˈanga.
13 Sui sa Paelat ka fata ˈuri fuana, “ˈOe kosi
rongo goˈo na ru taˈa ˈoro niniˈa kira fai fafiˈo
ˈani ki?”
14 Ma sa Jesus noaˈa kasi olisida goˈo ˈani ta
alaˈanga. Nia neˈe sa Paelat ka ˈarefo liu ana.
15 ˈIu, ana na Fangaˈa ana Daofaˈi Liuˈa, ngwae
gwaungaˈi faˈasia ˈi Rom, nia ˈidufaˈi logea taˈi
ngwae neˈe Jiu ki kira oga faˈasia na lokafo.

16 Ma ana kaidaˈi neˈeri, taˈi ngwae ka tua logo
saena luma ni lokafo neˈe satana sa Barabas, na
ngwae ki taˈifau kira saiana.
17 Nia neˈe, kaidaˈi neˈe ngwae ki kira fiku
maˈi, sa Paelat ka saefiloda ka ˈuri, “Sa tai neˈe
kaumulu oga nai logea fuamuˈa, sa Barabas,
nama sa Jesus neˈe kira saea ˈani na Christ?”
18 Nia ka fata ˈunaˈeri, sulia nia saiana neˈe
ngwae faˈinaˈonaˈo ana Jiu ki, kira kwatea sa
Jesus fuana sulia kira ogalaˈa goˈo niaˈa.
19 Ma kaidaˈi sa Paelat nia tua ana kula
ni matalangaˈinga, na ˈafe nia ka kwatea ta
alaˈanga fuana ka ˈuri, “Noaˈa ˈoe kosi sasi ta
ru ana na ngwae ˈoloˈolo neˈana. Sulia nau ku
maliu bole, ma ku figwanu liu sulia niaˈa saena
faˈi rodo ba sui.”
20 Ma na fata abu doe ki, ma na ngwae
faˈinaˈonaˈo ki, kira fata liana na ngwae ki, fasi
ˈiri kira ka gania sa Paelat fuana logelana sa
Barabas, ma ka alua sa Jesus fuana maeˈa.
21 Ma sa Paelat ka saefiloda na fikuˈa neˈeri
laˈu ka ˈuri, “Sa tai ana keroˈa neˈe kamu oga
ˈiri nai logea?”
Ma kira olisia kira ka ˈuri, “Sa Barabas.”
22 Sa Paelat ka fata ˈuri, “Ma tae neˈe nai baˈa
sasia ana sa Jesus, neˈe kira saea ˈani na Christ?”
Kira taˈifau kira ka fata ˈuri, “ˈOke foto fafia
ana ˈai rara folo.”
23 Ma sa Paelat ka fata ˈuri laˈu, “Osiˈana ta tae
taˈa neˈe nia sasia?”
Sui kira ka ako doe kika ˈuri, “Fotoˈia ana ˈai
rara folo.”
24 Ma kaidaˈi sa Paelat lisia nia ˈafitaˈi ka sasia
naˈa ta ru, ma na fuˈanga ka karangi talaˈae, nia

ka ngalia kafo, ma ka taufia naˈa limana ˈi naˈo
ˈada taˈifau, ka fata ˈuri, “Noaˈa nau kusi oga
na maelana na ngwae neˈe. Bali kaumulu naˈa
neˈeriˈa.”
25 Na fikuˈa taˈifau kira olisia, kika ˈuri, “Na
maelana ke teo fafi kaimili, ma fafia na ngela
kami ki.”
26 Aia, sa Paelat ka logea kwau sa Barabas
fuada, ma ka kwatea na ngwae fuani oro nia ki
kira ka ulasia sa Jesus. Sui nia ka kwatea fuada
ˈiri kika fotoˈia ana na ˈai rara folo.

Na ngwae ana ofoˈa ki kira ngongoa sa Jesus (Mark 15:16-20; John 19:2-3)

27 Ma na ngwae fuani oro sa Paelat ki, kira
talaˈia sa Jesus saena na luma sa Paelat, ma na
fuani oro neˈeri ki taˈifau, kira ka fiku maˈi kalia
sa Jesus.
28 Ma kira ka kanusua naˈa ifi nia, ma kira ka
faˈaruˈufia ˈani ifi meo borabora ˈa.
29 Sui kira ka ngalia na ˈeregwau ana kwalo
ngarangaraˈa, ma kira ka alua fafona gwauna,
ma kira ka kwatea taˈi rara ˈai fasi ˈiri ka dau
ana ˈani bali lima ˈoloˈolo nia, diˈia niaˈa ta
ngwae tatalafaˈa. Ma kira ka bobo uruuru fuana,
ma kira ka ˈoidorole ˈani, kira ka ˈuri, “ˈOke
mauri tau ˈamu, na ngwae tatalafaˈa Jiu ki.”
30 Ma kira ka ngisulia, ma kira ka ngalia na
rara ˈai baera, ma kira ka kwaiˈia na gwauna.
31 Kaidaˈi kira ˈoidorole ana ka sui, kira ka
kanusua laˈu na ifi baera, ma kira ka faˈaruˈufia
laˈu ˈani ifi nia ki, sui kira ka talaˈia kwau fuana
na fotoˈilana ana ˈai rara folo.

Kira foto fafia sa Jesus ana ˈai rara folo (Mark 15:21-32; Luke 23:26-43; John 19:17-27)

32 Ma kaidaˈi kira leka naˈa kwau, kira ka
lisia taˈi ngwae faˈasia ˈi Saeren, neˈe satana sa
Simon. Ma na ngwae fuani oro ki, kira ka kwatea
fasi ˈiri nia ngalia na ˈai rara folo sa Jesus.
33 Sui kira dao ana kula kira saea ˈani ˈi
Golgota. (Na fadalana alaˈanga Golgota, “Na kula
ana lasi ngwae”.)
34 ˈI neˈeri, kira kwatea na waen neˈe kira dola
ˈani ˈai ˈafae* fuana sa Jesus. Ma sa Jesus ka
kwaˈu toˈona, ma noaˈa nia kasi kwaˈufia goˈo.
35 Sui kira ka foto fafia ana na ˈai rara folo, ma
kira ka masa ˈani na ru diˈia daisi fuana kika
daroˈia na ifi nia ki.
36 Sui kira ka tua ˈi ano, ma kika lialia ˈafia
goˈo ˈada.
37 Ma ˈi gwauna na ˈai rara folo kira alua na
kerekereˈa ˈuri, “NA NGWAE NEˈE SA JESUS, NA
NGWAE TATALAFAˈA NA JIU KI.”
38 Sui, kira ka fotoˈia logo ro ngwae bili ki ana
na ˈai rara folo ki faˈinia, ta ngwae bali ˈoloˈolo
ana, ma ta ngwae ana bali mauli.
39 Ma na ngwae neˈe kira liu ki, kira ka
nanga nangataˈinia gwauda, ma kira ka fata buri
tolingaˈi kwau fuana sa Jesus, ma kira ka fata
ˈuri,
40 “ˈOko saea ˈoko osia naˈa Luma Abu God,
ma ˈoko saungaˈi faolu laˈu ana sulia uulu faˈi
asoa ki goˈo. Aia, diˈia ˈaeˈo na Ngela God, ˈoko

---

* **27:34** ˈai ˈafae: nia ta kuinini neˈe kira dola faˈinia waen fuana faˈagwarilana fiiˈa.

faˈamauri ˈoe basi talamu, ma ˈoko koso maˈi
faˈasia na ˈai rara folo neˈana.”
41 Ma na fata abu doe ki kira ka ˈoidorole logo
ˈani ˈunaˈeri, faˈinia na ngwae faˈamanata ana
taki ki, ma na ngwae faˈinaˈonaˈo ki, kira ka ˈuri,
42 “Nia ba faˈamauria na ngwae matamata ki,
ma noaˈa nia kasi faˈamauria goˈo niaˈa talana.
Diˈia nia na ngwae tatalafaˈa kia ngwae Jiu ki,
nia ka koso maˈi faˈasia na ˈai rara folo, fasi ˈiri
kulu ka faˈamamana ana niaˈa.
43 Nia fitoˈo ana God, ma ka fata ˈuri, ‘Nauˈa
neˈe na Ngela God.’ Kulu lialia basi ˈiri kuke lisia
neˈe God ke baˈa faˈamauria nama noaˈa.”
44 Ma na ro ngwae taˈa neˈe kira fotoˈida
faˈinia ki, kera fata buri tolingaˈi logo ˈunaˈeri
ana niaˈa.

Maelana sa Jesus
(Mark 15:33-41; Luke 23:44-49; John 19:28-30)

45 Ka ˈita ana tofongana asoa, leleka ka dao ana
uula kadi sina, na maˈe rodo ka buta fafia na
fanoa ki taˈifau ˈi neˈeri.
46 Ma saˈulafi, sa Jesus ka ako doe ka ˈuri,
“ˈIlae, ˈIlae, lema sabaktani.” Na fadalana neˈe
ˈuri, “God nau ˈae, God nau ˈae, faˈuta neˈe ˈoko
danga faˈi buri ˈani nau?”
47 Ma ti ngwae neˈe tua karangi ana, kira
rongoa, ma kira ka fata ˈuri, “Nia ri ˈuana sa
Elaeja.”
48 Ma taˈi ngwae ada ka lalili ka ngalia maˈi taˈi
lumulumu asi, ma ka faˈafungua ˈani na waen
ˈafae, ma ka usuiˈa ana maˈe ˈai, ma ka kwatea
fuana fasi ˈiri nia ka kwaˈufia.

49 Ma ti ngwae laˈu kira ka ˈuri, “Mango basi,
kulu ka lisia diˈia sa Elaeja nia dao maˈi fuana
faˈamaurilana nama noaˈa.”
50 Sui, sa Jesus ka ako doe laˈu, ma ka mae naˈa.
51 Ma ifi doe neˈe bokota naˈa kula abu saena
Luma Abu God ka gaa ˈania ro baliˈi ru, ka ˈita
maˈi ˈi gwauna leleka ka dao ˈi ano. Ma na
tikitiki ka liu, ma na fau ki ka foga,
52 ma ti faoda gwaˈu kira ka ˈifi, ma na ngwae
ˈoro ana ngwae God ki neˈe kira mae naˈa, kira
ka mauri laˈu.
53 Ma kira ka ruˈu faˈasia faoda kira ki. Ma
buri ˈana sa Jesus ka tataˈe oli logo, kira ka ruˈu
saena fanoa abu ˈi Jerusalem. Ma na ngwae ˈoro
ki kira ka lisida.
54 Ma na ngwae faˈinaˈonaˈo ana fuani oro
neˈe kira saungia sa Jesus, faˈinia na fuani oro
nia ki, ana kaidaˈi kira lisia na tikitiki, ma na ru
matamata ki taˈifau logo neˈe fuli, kira ka maˈu
liu ma kira ka fata ˈuri, “Nia mamana liu naˈa,
niaˈa na Ngela God.”
55 Ma ti kini ˈoro logo neˈe kira leka ˈi buri
ˈana sa Jesus ˈita maˈi ˈi Galili ma kira ˈafia, kira
tua logo ˈi neˈeri, ma kira ka lialia tau logo maˈi
ˈada.
56 Ta ai ada neˈe ˈi Mary faˈasia ˈi Magdala, ma
ˈi Mary na teˈa sa James ma sa Josef, ma ˈafe sa
Sebedi, ma ti kini laˈu.

Kira kwaiatoa sa Jesus
(Mark 15:42-47; Luke 23:50-56; John 19:38-42)

57 Ana kaidaˈi nia saˈulafi naˈa ma ka karangia
rodo, taˈi ngwae toˈoru nia leka maˈi. Niaˈa taˈi
ngwae faˈasia fanoa ˈi Arimetea, ma na satana

sa Josef. Ma nia taˈi ngwae fafarongo sa Jesus logo.
58 Ma nia ka leka siana sa Paelat, ma ka gania na nonina sa Jesus. Ma sa Paelat ka saea kira ka kwatea fuana.
59 Ma sa Josef ka ngalia naˈa nonina sa Jesus, ma ka buta ˈani ˈaba ifi kwao faolu.
60 Sui nia ka alua saena na faoda gwaˈu faolu nia, neˈe kira saruˈia ˈi saena na fau doe. Sui nia ka bokota naˈa maana na faoda neˈeri ˈani na babaˈi fau doe, sui ka leka naˈa ˈana.
61 ˈI Mary faˈasia Magdala, ma ta Mary laˈu, kera tua tua ˈi maa ana na faoda neˈeri.
62 Ma ana faˈi asoa ˈi buri ˈana, na Sabat asoa ana mamaloˈanga, na fata abu doe ki, ma na Farasi ki, kira fiku fuana lokoˈi ru ˈanga faˈinia sa Paelat.
63 Ma kira ka fata ˈuri fuana, “Ngwae ˈaˈana ˈae, kaimili manata toˈona kaidaˈi ngwae ˈosoˈoso neˈe nia mauri ˈua, nia fata ˈuri, ‘Nai baˈa mauri laˈu ana uula asoa!’
64 Ma ˈoko faˈarongoa ngwae ˈoe ki kika leka, ma kika folo ˈafia na faodaˈi ngwae mae leleka ka dao ana uula asoa. Noaˈa kasi leˈa neˈe na fafarongo nia ki kira ka ngalia ˈada na nonina, ma kira ka sofongaˈinia, ma kira ka sokea ngwae ki, kira ka saea fasi sa Jesus nia mauri laˈu. Ma ˈoko saiana fasi diˈia kira soke ˈunaˈeri, nia ke baˈa taˈa ka liufia naˈa sokeˈa ba nia eta sokea maˈi ˈani ngwae ki.”
65 Ma sa Paelat ka ˈuri fuada, “Aia, diˈia ˈunaˈeri, kaumulu neˈe kamu ka filia ti ngwae ana fuani oro nau ki, fasi ˈiri kira ka leka folo, ma kira ka folo leˈa ˈafia na faoda neˈeri.”

66 Ma ana kaidaˈi fata abu doe ki, ma na Farasi
ki kira rongoa ru neˈeri, kira ka sasi akaˈu naˈa,
ma kira ka leka naˈa ˈuana na faoda neˈeri.
Ma kaidaˈi kira dao ana faoda neˈeri, kira ka
alua naˈa maˈetoto ana faoda neˈeri, ˈiri diˈia ta
ngwae ka ˈidua bore na sinamaa ana faoda, kira
ka saiana. Ana kaidaˈi neˈeri logo, kira ka alua
naˈa ngwae folo ki.

28

Sa Jesus nia mauri laˈu
(Mark 16:1-10; Luke 24:1-12; John 20:1-10)

1 ˈI buri ˈana na Sabat, faˈi asoa ana ma-
maloˈanga, kaidaˈi nia laˈa bilabila ˈua ana na
Sande ˈi ˈofodangi, ˈi Mary faˈasia ˈi Magdala,
ma ta Mary laˈu, kera ka leka ˈuana na faoda
baera ˈiri kera ka lisia.
2 Ma ngwano ma na tikitiki doe nia ˈiginia, ma
taˈi ˈainsel God ka koso maˈi faˈasia ˈi langi, ma
ka gilosia naˈa babaˈi fau baera faˈasia maana
na faoda, ma ka tua ˈi fafona.
3 Na lisilana diˈia naˈa meamea ma na ifi nia
ki ka kwao liu.
4 Ma ana kaidaˈi neˈe ngwae folo ki kira lisia,
kira ka maˈu liu, ma kira ka ˈasida, ma kira ka
lebelebe, ma kika diˈia naˈa ˈada na ngwae mae
ki.
5 Ma na ˈainsel neˈeri ka fata ˈuri fuadaroˈo,
“Noaˈa moro kasi maˈu. Nau ku saiana koroˈo
lulu ˈuana sa Jesus ba kira saungia ana ˈai rara
folo.
6 Noaˈa nia kasi tua naˈa ˈi neˈe. Nia mauri
naˈa diˈia ba nia saea fuamuˈa. Moro leka maˈi

ˈi neˈe, ma moro ka lisia amuroˈo kula ba nia teo teo ana.
7 Aia, moro ka leka ˈaliˈali naˈa, ma moro ka faˈarongo ˈuri ana fafarongo nia ki, ‘Sa Jesus nia mauri naˈa, ma nia ka leka ˈi naˈo mulu ˈuana ˈi Galili, ma kamu ke baˈa lisia naˈa ˈi neˈeri.’ Ma moro ka manata toˈona ru neˈeri nau ku saea fuamuroˈo ki.”
8 ˈUnaˈeri goˈo, kera ka leka ˈaliˈali naˈa faˈasia faoda ˈani maˈungaˈa. Ma sui bore ˈana, kera ka saeleˈa liu. Ma kera ka lalili ˈiri kike faˈarongoa na fafarongo nia ki.
9 Ma ana kaidaˈi neˈeri, sa Jesus ka saka fuadaroˈo, ka fata ˈuri, “Na aroaroˈa ka tua faˈi koroˈo.” Ma kera ka leka maˈi siana, ma kera ka bobo uruuru fuana, ma kera ka dau kwau ˈi ˈaena, ma kera ka faˈa aofia.
10 Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuadaroˈo, “Noaˈa moro kasi maˈu. Moro leka, ma moro ka faˈarongoa na ngwaefuta nau ki, fasi ˈiri kike leka ˈuana ˈi Galili. Ma kike baˈa lisi nau naˈa ˈi neˈeri.”

Na sokeˈa ngwae faˈinaˈonaˈo ki

11 Ana kaidaˈi ro kini neˈe ki kira oli kwau sulia na tala, ti ngwae ana ngwae folo neˈeri ki, kira leka naˈa faˈasia faoda gwaˈu sa Jesus, ma kira ka oli naˈa ˈuana ˈi Jerusalem. Kaidaˈi kira dao ana maˈe fanoa doe neˈeri, kira ka alaˈa naˈa sulia ru ki taˈifau neˈe kira lisia siana fata abu doe ki.
12 Ma kaidaˈi neˈe fata abu doe ki, ma ti ngwae faˈinaˈonaˈo laˈu ana Jiu ki, kira ka alaˈa fiku ka sui naˈa, kira ka kwatea mani doe fuana ngwae ni folo ki.

13 Kaidaˈi kira kwatea mani neˈe fuada ngwae
folo ki, kira ka fata ˈuri, “Kamu ke soke ˈuri
fuana ngwae ki taˈifau, ‘Kaidaˈi kami maliu
saena rodo, na fafarongo sa Jesus ki kira leka
maˈi, ma kira ka bilia na nonina.’ ”
14 Ma na ngwae faˈinaˈonaˈo neˈe ki, kira
fata logo ˈuri, “Diˈia sa Paelat nia rongoa na ru
neˈe, noaˈa kamu kasi manata ˈabera laˈu, sulia
kaimili neˈe kami ke baˈa faˈasaga fuana, ˈiri
noaˈa nia kasi saetaˈa fuaumulu.”
15 Ma kaidaˈi ngwae folo neˈe ki kira ngalia
mani neˈeri ka sui naˈa, kira ka leka, ma kira
ka sasi naˈa ˈada ru neˈe fata abu doe ki ma na
ngwae faˈinaˈonaˈo Jiu ki, kira saea fuada. Ma
na alaˈanga neˈeri ana sokeˈa ka talofia taˈifau
naˈa Jiu ki, leleka dao ˈi taˈena.

Sa Jesus dao tafangaˈi fuana fafarongo nia ki (Mark 16:14-18; Luke 24:36-49; John 20:19-23; Acts 1:6-8)

16 Na akwala ma taˈi ngwae fafarongo nia ki
kira leka naˈa ˈuana ˈi Galili, ˈuana taˈi faˈi ua
neˈe sa Jesus saea fuada fasi ˈiri kira ka leka
ˈuana.
17 Ma kaidaˈi kira lisia naˈa sa Jesus, kira ka
faˈa aofia, ˈunaˈeri bore ˈana ti ngwae ada kira
ka manata ruarua ˈua.
18 Ma sa Jesus ka dao maˈi siada, ka fata ˈuri,
“God nia kwate dangalu naˈa ana ngasingasi
ˈanga ki taˈifau ˈi langi ma saena magalia fuaku.
19 Nia neˈe, kamu ke leka, ma kamu ke
faˈamanata na ngwae ki taˈifau ana fanoa ki
taˈifau, ˈiri kira na ngwae fafarongo nau ki logo.

Ma kamu ke siuabuda ˈani satana na Maˈa, ma
na Ngela, ma na Anoˈi ru Abu.
20 Ma kamu ke faˈamanatada fasi ˈiri kira ka
roˈosulia na ru ki taˈifau neˈe nau ku faˈamanata
kamu naˈa ˈani. Ma nai tua faˈi kamu leleka ka
dao ana na suilana na magalia.”

Fau Alanga'inga Faolu Ana Ala'anga Kwara'ae

The New Testament and Genesis in the Kwara'ae language of the Solomon Islands

Niu Testament na Stat long langguis Kwara'ae

copyright © 2003 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Kwara'ae

Translation by: SITAG

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-No Derivatives license 4.0.
You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2017-11-14

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 1 Oct 2024 from source files dated 31 Aug 2023
100e8c4b-3c10-5adf-8b7e-9b5cdcfb9b38